

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

**ЕФЕКТИВНОСТТА НА БИБЛИОТЕКИТЕ И ПОДГОТОВКАТА
НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ КАДРИ – ЗАЛОГ ЗА ТЯХНОТО БЪДЕЩЕ**

Доклади от

XXIII Национална конференция на ББИА

София, 6 – 7 юни 2013 г.

София, 2014

Книгата се издава в рамките на проект

„Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България”

на Българската библиотечно-информационна асоциация

с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България”.

Публикуваните доклади са без редакторска намеса.

ISBN 978-954-9837-27-8

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Каталогизация в публикацията

Ефективността на библиотеките и подготовката на библиотечните кадри – залог за тяхното бъдеще : доклади от XXIII национална конференция на ББИА, София, 6 – 7 юни 2013 г. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2014.

ISBN 978-954-9837-27-8

021(063)

023:37(063)

1. Библиотеки – роля и значение – конференции
2. Библиотекари – квалификация – конференции

СЪДЪРЖАНИЕ

Ефективност на библиотеките

Евгения Русинова. Можем ли да влезем в бъдещето, като загърбим миналото? Ефективността като генерален проблем за библиотечната сфера

Екатерина Полякова. Статистиката – развитие в годините

Румяна Василева. Пътища за повишаване на ефективността на библиотечно-информационното обслужване в аграрната област

Рени Велкова, Пролет Димитрова, Антоанета Йорданова. Проучване на ефективността на училищните библиотеки през погледа на учениците

Ефективност на библиотечното образование и квалификация днес – достъп и популяризиране

Юлия Савова. Политическият смисъл на БИО в България и изискванията за заемане на библиотечни длъжности

Събина Анева, Евгени Димитров, Екатерина Дикова. НАБИС: Обучение на библиотекари в областта на дигитализацията и електронното описание

Таня Тодорова, Елисавета Цветкова, Деница Димитрова. Еразъм интензивните програми в УниБИТ – ефективна форма за международно образователно и професионално взаимодействие

Стефка Илиева. Професионално развитие на библиотекарите в Полша

Антоанета Димитрова. Двойна система на професионалното обучение на библиотекари в Германия – обмен на ефективни модели и практики

Даниела Атанасова, Росен Петков, Елица Личева. Подготовка на библиотечни кадри по дизайн на подвързии и консервация на стари книги, албуми и документи

Бъдещето на библиотеките и характеристики на библиотекаря на бъдещето

Елица Лозанова. Повишаване на ефективността на информационното обслужване в библиотеките чрез извършване на информационен одит

Ваня Русева. Читателската карта на промяната

Весела Ангелова, Деница Чолакова. Неформалното образование – функция на модерната библиотека. Споделени библиотечни практики

Персида Рафаилова. Дигиталното бъдеще на Библиотечно-информационният център при УАСГ

Силвия Филипова. Неоходимост от видово разграничаване на различните видове документи в системата на ТНБ

Ефросина Ангелова-Пенкова. Библиометричен анализ на произведенията на Петър Дънов

Десислава Иванова. Услуги за деца в Централната обществена библиотека на град Верия, Гърция

Човешкият капитал в библиотеките – гарант за тяхната ефективност

Ели Попова. Атестацията на библиотечните служители – знак за качество и ефективност

Мария Зафирова. Мотивация на персонала и резултати

Надя Терзиева. Проектен мениджмънт в библиотеката на Нов български университет

Галина Раева, Красимира Няголова. Променящи се библиотеки – променящи се библиотекари

Надежда Дякова. Подготвените библиотекари правят библиотеката потребна

Рени Марчева. Опазването на библиотечните и архивни колекции – грижа на разнородни специалисти

Николай Попетров. Подготовка, професионализация, приспособяване. Бележки към профила на библиотечния специалист

ЕФЕКТИВНОСТ НА БИБЛИОТЕКИТЕ

Можем ли да влезем в бъдещето, като загърбим миналото?

Ефективността като генерален проблем за библиотечната сфера

Евгения Русинова

Ще започна с няколко основни твърдения:

- ефективността в библиотечната сфера е винаги актуална;
- ефективността може да се разгледа като част от мениджмънта, като особен вид управленски подход;
- тя може да се използва като един от подходите за оптимизиране на библиотечната дейност, за създаване на условия за въвеждане на иновации, както и за периодично преоценяване на процеси и тенденции.

През 80-те години на ХХ век тя беше на дневен ред в съветското, респективно в българското библиотекознание. По редица причини, но преди всичко поради силното ѝ идеологизиране и напълно формалния подход към нея, тя не беше осмислена и не бе въведена като управленски подход. Дано и сега не стане така.

Връщам се към тази тема след голям период от време за да забележа, че нищо не се е променило и ефективността си остава отново така непостижима, както и преди. Какво се е променило: повече от 25 години библиотечната ефективност остава само лишено от реално съдържание понятие. Причината е може би в това, че няма кой да даде политически коректен модел на библиотечната дейност, в който ефективността да има своето място.

Моята практика показва, че към заниманията с библиотечната ефективност се проявява снизходително отношение. А ефективността допира до:

1. изработването на критерии и показатели;
2. до процеси на измерване;
3. до процеси на сравняване и оценка.

С други думи – ако искаме да контролираме и коригираме дейността на библиотеката, да отчитаме различните операции и да ги представяме както описателно, качествено, така и количествено ще трябва да се обърнем към темата за ефективността. Ефективността има своето място при провеждане на такива дейности като маркетинг и PR. И ако реално в българските библиотеки не се провежда, и още по-малко – не се отчита маркетинг, една от причините е, че не е усвоена материята за ефективността.

Пред съвременната българска библиотека стои задачата, свързана с въвеждането на подход, който може да наречем „подход на ефективност”. Съществуват три вида ефективност:

1. социална;
2. икономическа;
3. технологична.

Първата лежи извън обсега на библиотеката. Тя трудно се измерва; нейните резултати се проточват във времето. Количественото ѝ определяне е много субективно; може да се дискутира и доколко е възможно. Около нея могат да се разгръщат различни спекулации; достатъчно е да посоча постановката за библиотеката като инструмент, школа (и пр.

определения) за демократичното общество. Опасността от възможни спекулации изисква друг подход към социалната ефективност. Например: по отношение професионалното ориентиране, или в процеса на посредничество между местна власт и общество.

Втората е количествено измерима. Тя е важна особено в условията на финансови ограничения. Вписва се чудесно в различните концепции за ролята на библиотеките в пазарни условия. Изисква обаче ясни критерии, точни фактически (числени) данни, прецизни изчисления. Нещо, което не е предпочитано, особено като се има предвид какви „социологически” проучвания се осъществяват в библиотечната сфера. Резултатите от нейното измерване в много случаи ще са разочароващи.

Третата е също количествено измерима. Тя има преимуществото, че се отнася до вътрешни на библиотеката процеси, голяма част от които не изискват публична разгласа. Измерването на ефективността на тези процеси обаче позволява да се разкрият „тесните места”, резервите и възможностите за оптимизиране на някои библиотечни процеси. Тук е мястото на силно подценения и същевременно постоянно споменаван SWOT анализ.

Ефективност може да се търси – и съответно – измерва, отчита във всяка точка на библиотечния процес. В това твърдение няма нищо ново. То се основава на разбирания, свързани още с момента на оформяне на изследователското направление Operations research. Определянето/измерването на ефективността на отделните библиотечни операции и едновременно с това на цялостната ефективност на библиотечната работа е средство, което позволява да се направи видим за библиотекарите библиотечният процес. Изходната позиция „библиотечна ефективност” дава възможност да се определят реалните измерения на библиотечни дейности като например: формиране на фонд, работа с публики, резултати от PR мероприятия.

Въвеждането на ефективността като подход би позволило създаване на една нова библиотечна философия, такава, каквато отсъства в българското библиотечно пространство. Това, което в момента е необходимо е съсредоточаване на вниманието върху технологическата и върху икономическата ефективност. Такава практика е реална и възможна. Разполагаме с изследвания, които допират плътно до темата за библиотечната ефективност – например това на Оля Харизанова. Втората основна (и паралелна на първата) задача е изработване (по-скоро адаптиране) на система от критерии и показатели. Тя включва отчитане на чуждата практика (разполагаме с превода на български на книгата на Пол и Бюкхорст¹, издание на ИФЛА), но предполага преди всичко апробиране на критерии и показатели съобразно българските условия и българските цели.

Ефективността е сравнима, тя се измерва. Съмнително е обаче колко добри резултати ще се постигнат, ако не се обърне поглед назад, ако не се открият грешките („тесните места”, пропуските, това, което в актуалния момент може да се открие със SWOT анализ). Анализът на миналия опит е полезен в много отношения. Като първи пример ще посоча провеждането на маркетингови мероприятия (защото анализът им ще даде отговор на какъв етап в българската практика маркетинговите постановки се провалят). Като втори пример ще насоча внимание към голямата сфера на библиотечната автоматизация.

Анализът на миналия опит е изключително важен и не бива да се пренебрегва, защото позволява да се открият и примери на добри практики. Откриването на добри практики дава изходен материал за анализ на условията за въвеждане на иновации. Миналият опит е важен и с конкретното проучване на успехите и слабите места, които са постигнати по време на кампанията за постигане на библиотечна ефективност през 80-те години. Подобно, ориентирано назад във времето проучване би дало възможност да се отговори и на въпроса

¹ Розвита Пол, Петер те Бюкхорст. Измерване на качеството в библиотеките. Оценяване на ефективността, 2011

защо количествените и качествените критерии за състоянието на библиотечната сфера не са в корелация.

Успехът от въвеждането на ефективността като специфичен организационен подход е в зависимост от това, доколко се вниква в основната характеристика на ефективността – че тя може да се измерва, че тя е сравнима и че тя, едновременно с това съдържа риск. Подобно на PR и ефективността не дава веднага резултат. Невъзможно е да се определи предварително един подход, една дейност, едно мероприятие за ефективни. Ефективността е резултат, който се измерва след осъществяването на някаква дейност. В някои случаи отговорът, доколко някакви мероприятия, въведени подходи или технологии са ефективни се получава след дълго време. В този смисъл твърдения за ефективни форми на работа с публики (но и за обучение на студенти например) могат да се приемат за достоверни само ако има сравними и определими (количествено и/или качествено) резултати.

Нито един метод, подход или технология, колкото и иновативни да са те не водят автоматично до ефективност. Ефективността се постига при спазване на технологична дисциплина, при работа с конкретни индикатори, при еднаквост на показателите, които се отчитат. Въвеждането на ефективността като подход на работа позволява:

- да се дисциплинират библиотекарите;
- да се превърне контролът на работата в постоянна дейност;
- да се промени мисленето в посока на съчетаване на количествено и качествено измерване на библиотечната работа;
- библиотечната работа става обозрима, което позволява да се открояват както постиженията (добрите практики) така и „тесните места“;
- намалява се формализмът и спекулациите при отчитане на резултатите от библиотечната работа.

Когато, в началото на 90-те години се опитвах да популяризирам възгледите на Ланкастър за библиотечната ефективност това бе посрещнато с недоверие и не получи съпричастие. Може би сега, когато ИФЛА се ангажира изцяло с тематиката за библиотечната ефективност, а родните библиотечни среди – с превода на подобни текстове библиотечната ефективност има шанс да получи в български условия по-щастлива съдба – двадесет години по-късно!

Статистиката – развитие в годините

Народна библиотека „Иван Вазов” – Пловдив

Екатерина Полякова

Статистиката като термин произхожда от латинската дума статус и означава състояние, положение. За първи път терминът е употребен от немския учен Гофрид Ахенвал през 1784 г. Националната ни статистика като институция е създадена с Указ 712 на Народното събрание на 19 август 1881 г. Библиотечната статистика е част от статистиката на културата на страната, която е отрасъл от социално-икономическата статистика. Тя е раздел от библиотекознанието, което изучава количествената страна на библиотечните явления и процеси, тя служи за отчет, анализ и планиране на библиотечната дейност.

Една година след статистиката в национален мащаб, през 1882 г., се прави опит за анализ, отчет и статистика само за Пловдивската библиотека. Изготвен е от Александър Башмаков – първият директор-управител на Областната библиотека и музей, утвърден с указ за назначаване от генерал-губернатор Александър Богориди. За начало на летоброенето на библиотеката се приема основаването ѝ през 1879 г. по инициатива на Йоаким Груев. По това време Йоаким Груев е първият директор на Дирекцията на народното просвещение и обмисля план за създаване на първата държавна библиотека и музей в Източна Румелия. Той е ценител на книгата и библиографията като източници на самообразование, запознат със задачите и дейността на библиотеките в другите страни. С окръжно № 42 от 30 януари 1880 г. Груев апелира към префектите да запазят откритите старини и ги предадат в книгохранилището („книговлагището”) при Дирекцията на Народното просвещение, където се събират книгите за бъдещата библиотека. Така започва своето съществуване Областната библиотека и музей на Източна Румелия.

След Съединението нормативните документи регламентират равни права и задължения за двете народни библиотеки – в София и в Пловдив. Затова Народната библиотека в Пловдив се развива като архив на българската книга и периодичен печат, богато книгохранилище на ръкописната и възрожденска книжнина, създават се уникални колекции от редки и ценни издания. Важно значение има приетият през 1883 г. Закон за свободата на печата, който осигурява първото у нас задължително депозиране на печатни произведения в обществените библиотеки. Така библиотеката получава по един екземпляр от всички публикации, издадени на територията на Източна Румелия. Дебати и протести от печатарите е имало и тогава, както и сега издателите често заобикалят закона за депозита. В защита на Закона се изправя Константин Величков: „Да се опазват на едно сигурно място всичките книги и списания, за да се узнаят за потомството...”.

Този първи рапорт-отчет в историята на библиотеката се състои от няколко части и е запазен в архива на Александър Башмаков под № 144 от 30 ноември 1882 г. Именно той прави и опит за първото инвентариране на книгите в Областната библиотека с пълно описание на съпровождащия документ на книгата – дата, фактура, цена, автор, заглавие, в журнала-инвентарна книга се записва съответния библиотечен материал и номерът, който получава е незаличим. Башмаков прави и първи опит за азбучен каталог. „Въ последните месеци, каталогизацията е напреднала до толкова, щото последните нумери от наредените книги са преминали № 3700, сиреч – почти всичко каквото има до сега в Областната библиотека.”

На 1 януари всяка година се дава номер на посетителите – „билет”. „Всеки посетител, щом влезе в Библиотеката трябва да получи от Канцеларията годишен номер, който да има сила до 1 януари идущата година. С този номер съответства неговото име в азбучний списък на посетителите, гдето има записано неговото звание, адрес и прочие. Тези годишни номера ни позволяват да знаем числото на всички посетители.”

В този период Башмаков дели читателите на ученици, румелийски чиновници, учители, случайни чужденци. Директорът прави опит за анализ – причини за числеността на читателите. На учителите, като на обособена категория посетители, им се дава право да изнасят книги извън библиотеката. Самият Башмаков предлага да се обособи такъв фонд за домашно ползване като се обозначи с печат с думи „Подвижна Библиотека”. Той дори прави и характеристика на времето за посещение на библиотеката: „Почти без изключение дохождаха подир пладне”. Такъв фонд, с регламентирано ползване на литература, заляга във вътрешния ред на библиотеката, който е част от „Привременен правилник” от 1883 г. и е първият опит за такъв документ, изготвен отново от Башмаков. През 1884 г. вече се изготвя „Публично-административен правилник за устройство и управление на областните библиотека и музей”. През този период вече директорското място на библиотеката се заема от Илия Йовчев (от януари 1883 г.).

През годините следва изготвяне и представяне на точни отчети и статистика:

- Първият – „Общо изложение за Областната библиотека и музей от януари 1883 г. до днес”, изпратено с писмо № 212 от 1 октомври 1883 г. на директора на Народното просвещение на Източна Румелия.
- Вторият – „Отчет за 1884 година” от 17 ноември 1884 г.
- Третият – „Общ годишен рапорт за 1886 г.” от 17 януари 1887 г.
- Отчет за 1885 г. липсва.

Следват години в които Библиотеката сменя няколко директори и се оказва, че за този 14 годишен период от 1887 г. до 1901 г. отчетността като дейност е занемарена. През 1887 г. г-н Белопитов (директор в периода февруари – септември 1887) отчита, че в библиотеката има вече 12 949 тома и 581 читатели с 16 653 посещения или според съвременната статистика, всеки един читател е посетил библиотеката през отчетната година средно 28 пъти. Следейки отчетите през следващите години се вижда, че числото на набавената литература се качва значително, увеличават се и читателите. За отбелязване е, че през 1889 г. се отчитат и „21 билета” – първоизточника на днешните читателски карти, издадени на госпожи и госпожици. Вече в библиотеката е допуснато и дамското съсловие.

От 4 април 1901 г. управлението на библиотеката поема Борис Дякович. По негова молба се извършва ревизия в периода 14 – 28 май 1901 г. от Васил Златарски – професор във Висшето училище, Александър Попов – помощник на Пловдивския финансов началник и в присъствието на Борис Дякович. Установени са множество липси и така започва отчетният период на библиотеката до наши дни. На 16 юли 1901 г. Дякович затваря библиотеката до 12 декември 1901 г. за да се пренареди по установени библиотечни правила. Директорът прави много преструктурирания и въвежда много новости, като униформено облекло с кукумявка – символ на знанието, назначава допълнителен персонал. Всяко нововъведение е подкрепено със заповед, което говори за водене на добра документалистика – архив. Първите статистически данни, оформени като таблици са публикувани през 1904 г. в „Годишник на Народната библиотека в Пловдив”. Това е и първият годишник, който официално се издава за дейността на библиотеката.

Борис Дякович дава информация за числеността на персонала, състоянието на сградата и вътрешното устройство, „канцеларската служба” т.е. счетоводството, наличието на книжния фонд, като вече прави разделяне на библиотечните единици на книги и периодични издания, статистика на читателите посетили читалня и заемна за дома. „Работите по статистиката на библиотеката се водят така бързо и с такава точност, че винаги е напълно известно, колко и какви посетители са били преди един ден в библиотеката и какви книги са взели те било в читалнята, било за у дома.”²

² Годишник на Пловдивската Народна библиотека. 1904.

Читатели по занятие в библиотеката.

М ъ с е ц и	Читатели по занятие											Всичко прѣзъ 1904. г.	Всичко прѣзъ 1903. г.		
	учители	ученици	членовци	военни	лекари	алювати	търговци	инженери	работници	духовни	писатели			свободни	дами
Януарий	178	1648	247	56	—	18	134	—	336	2	72	937	59	3687	3249
Февруарий	263	1257	279	46	19	24	87	2	311	—	51	750	34	3123	3122
Мартъ	205	1347	256	41	22	36	78	1	276	1	37	699	30	3029	3067
Априлъ	230	1117	303	13	22	38	71	—	244	—	25	781	10	2854	2310
Май	197	927	254	45	25	35	64	—	280	3	18	591	37	2476	2630
Юний	248	1327	258	21	13	25	46	—	257	2	7	724	28	2956	2757
Юлий	321	1101	226	31	16	25	56	—	199	10	3	614	42	2644	2992
Августъ	257	1374	344	97	27	24	65	11	187	10	12	690	201	3299	2866
Септември	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2952
Октомври	214	1444	271	61	23	51	77	3	227	3	7	477	32	2890	3661
Ноември	202	1806	308	38	23	35	94	—	244	2	16	502	83	3353	3199
Декември	181	1857	298	51	26	37	98	4	233	4	12	537	48	3386	3168
Всичко прѣзъ 1904. г.	2496	15205	3044	500	216	348	870	21	2794	37	260	7302	604	33697	—
" " 1903. г.	2916	13263	3142	555	488	331	715	8	2675	19	610	10717	534	—	35973

Ако се вгледаме в структурирането на таблиците ще видим, че съвременната статистика е заимствана от таблиците на Дякович. Не напразно се смята, че Борис Дякович е един от най-заслужилите директори на библиотеката, ръководил дейността ѝ умело повече от 30 години. Именно той е и създател на „Годишник на Пловдивската Народна Библиотека”, който излиза за първи път през 1904 г., като приложение на сп. „Училищен преглед”. Статистическите данни в годишника са за 1903 г. Годишникът е едно от първите научни издания в България. Годината 1904 се смята за начало на статистиката и отчетността, водени в библиотеката. В годишника от следващата 1905 г. (с данни от 1904 г.) намираме добавено на ръка съотношение на читатели към жители – население на град Пловдив, т.е. първи данни за отчет на обхватност на населението. Освен показателите за обхватност прави впечатление, че Борис Дякович и служителите му правят и съотнасяне на данни към предходните години на базата на анализ на данните в таблици, който пък анализ показва наблюдаване на използваната литература по раздели на знанието.³

Заетитѣ книги по прѣдметъ в библиотеката.

Прѣдметъ	Заетитѣ книги по прѣдметъ												Всичко прѣзъ 1904. г.	Всичко прѣзъ 1903. г.
	Януарий	Февруарий	Мартъ	Априлъ	Май	Юний	Юлий	Августъ	Септември	Октомври	Ноември	Декември		
Богословие	32	17	13	36	24	26	17	18	—	21	24	25	253	273
Философия	49	70	25	17	12	24	18	45	—	22	53	38	373	317
Педагогика	264	180	171	111	155	160	148	144	—	266	222	267	2088	2658
Психология	6	7	9	26	6	31	32	25	—	1	7	3	153	90
Философия	218	227	161	115	154	129	206	70	—	149	152	187	1768	1418
Словесностъ	1224	830	753	651	528	1003	813	1093	—	861	851	969	9516	11644
История	160	119	143	115	94	75	67	94	—	140	166	167	1340	1624
Математика	28	43	40	29	30	11	45	41	—	30	40	35	372	330
География, етнография и пътуване	22	30	13	16	16	13	22	28	—	26	20	20	226	328
Естествена история	101	113	79	83	71	52	23	67	—	92	149	85	915	914
Медицина	53	40	25	25	27	69	28	65	—	26	41	60	459	391
Право	16	20	24	13	13	16	19	29	—	38	25	22	235	255
Технология	18	10	2	4	5	5	1	6	—	4	8	8	71	60
Изкуство	44	21	11	19	8	14	19	17	—	18	19	8	198	316
Военни и морски науки	9	10	14	9	2	5	4	16	—	13	15	7	104	97
Политически и социални науки	216	183	176	113	103	135	142	229	—	181	249	264	1984	1797
Селско стопанство	4	12	11	13	16	13	8	27	—	10	38	4	156	181
Справни книги	577	435	297	246	182	170	329	242	—	152	101	138	2869	5751
Периодическа печатъ	646	532	494	379	477	419	335	443	—	408	471	514	5118	3803
Смѣсь	16	4	2	3	2	6	8	7	—	6	1	3	63	91
Всичко прѣзъ 1904. г.	3703	2903	2463	2023	1925	2376	2284	2699	—	2464	2652	2769	23261	—
" " 1903. г.	2682	2717	2761	1897	2329	2203	2649	2675	—	3393	3082	3395	—	32338

³ Годишник на Пловдивската Народна библиотека. 1905.

В годините статистиката като наука се развива и отчетността се превръща в ежегодна дейност на Народна Библиотека „Иван Вазов”. В своята същност библиотечната статистика е насочена не само към натрупване на статистическа информация и нейната обработка, но и към регулиране на библиотечната система. Чрез библиотечната статистика се постига непряк управленски ефект върху устойчивостта и развитието на библиотечната дейност като цяло. Това налага постоянно съобразяване с развитието и интензивността на новите технологии. През 2012 г. в Народната библиотека „Иван Вазов” – Пловдив бе въведен нов модул на автоматизирано обслужване и статистика, изработен и внедрен от фирмите СофтЛиб и ПримаСофт. Обслужването се извършва с електронно регистриране на потребители, издаване на потребителски карти, заемане на библиотечни документи и регистрирането им в електронен читателски картон. Статистиката е ежедневна и изключително точна, съобразена с изискванията на работещите колеги с модула и правилата за работа с потребители. С тази придобивка има голяма точност и яснота за посещаемостта и читаемостта в библиотеката. Отчита се всеки читател и всеки зает материал в Читалня и Заемна за дома. Видими са постоянно приходите от читателски карти или наказателни глоби. Този финансов отчет е свързан с касовия апарат, което води до счетоводна точност в отчетността. Следи се движението на всяка книга и потребител на територията на сградата.

И в заключение бих искала да споделя, че навлизането на новия модул облекчава много работата на колегите, работещи със статистика. Още през първия работен ден на нововъведението се отчетоха 48 нови читатели, 117 посещения и 525 тома раздадени за домашен прочит. Среднестатистически библиотеката регистрира като посещения по 15 – 16 000 читатели на годината и се заемат по 300 – 400 000 тома за домашно ползване. Ползването на литература е разнообразно както по видове библиотечни единици, така и в жанрово отношение.

С новата статистика имаме възможност да следим и отчитаме топ-класации, като най-четена книга, най-четен български автор, най-четящ потребител. Тази опция ни дава възможност за тип социологическо проучване на читателската аудитория и читателския интерес, което е от полза за правилното комплектуване в библиотеката. Актуалността, точността и своевременността на статистиката спомагат за правилни управленчески решения и стратегии, необходими за модерното развитие на библиотеката, като институция с обществено значение. Данните от статистиката на използване на библиотечните услуги от потребителите могат да бъдат показатели за тяхната необходимост, резултатност и адекватно субсидиране от съответните местни и държавни ведомства и организации.

Използвана литература

1. Колева, Радка. Пловдивската библиотека – културен институт от европейски тип: 120 г. Народна библиотека „Иван Вазов”, Библиотека, VI, 1999, № 6, с. 5-13.
2. Колева, Р и Е. Стоицов. Народната библиотека в Пловдив: Архивни хроники 1879 – 1945 г. 1.: Народна библиотека „Иван Вазов”.
3. Шопова, Славка. Динамика на библиотечното обслужване в Народна библиотека „Иван Вазов” през 1989 – 1993, Год. Народна библиотека „Иван Вазов” – Пловдив, [за 1989 – 1993], 1994, с. 10-26.
4. Шопова, Славка. Развитие на Народната библиотека „Иван Вазов” през 1998 – 2004, Год. Народна библиотека „Иван Вазов” – Пловдив, [за 1998 – 2004], 2005, с. 107-121.
5. Златанова, Соня. Библиотечната статистика в България, Годишник на Български информационен консорциум, 2009, с. 98-103.
6. Манифест на библиотечната статистика. IFLA.

Пътища за повишаване на ефективността на библиотечно-информационното обслужване в аграрната област

Румяна Василева

Няма да се спирам на различните стандарти и индикатори за ефективност. Ще разгледам най-общите фактори, от които зависи ефективността на библиотечното обслужване в една специфична област – аграрната. Най-напред да си припомним разликата между ефективност и ефикасност. Според едно определение ефективност е да правиш нещата правилно, а ефикасност – да правиш правилните неща. Първото е свързано с целите, а второто – с разходите, цената, равносметката.

За да правим нещата правилно, е необходимо да сме наясно каква е целта. За библиотеките това може да бъде качествено обслужване на потребителите, а в по-общ план – подпомагане цялостното развитие на обществото. Библиотеките винаги ще бъдат необходими на обществото – в тях е информацията, знанието и мъдростта. Особено значима за всяко общество е ролята на научните библиотеки – в тях е научната информация, която учените са извлекли на базата на провежданите изследвания. Тази информация се ползва от различни групи потребители, осмисля се и се превръща в знание, а осмисленото знание от своя страна се превръща в мъдрост.

Информацията е част от континуума „данни – информация – знание – мъдрост“. В този континуум данните са структурният суров материал, който не е свързан с определен контекст или смисъл сам по себе си. Информацията може да се разглежда като представяне на данните в рамките на специфичен контекст. Знанието е трансформация на информацията чрез индивидуалното учене, опит и наблюдение. Светът не е нито познаваем, нито непознаваем. Светът е интерпретируем.

А какво е интерпретацията? Внасяне на смисли: осмислените данни ни дават информация → осмислената информация ни дава знание → осмисленото знание ни дава мъдрост. От гледна точка на времето информацията остарява най-бързо, знанието е по-трайно, а мъдростта е вечна. Например, информацията, че днес сме се събрали тук да разсъждаваме за ефективността на библиотеките, няма да е валидна утре. Но от всичките тези разсъждения и доклади можем да придобием полезно знание как да подобрим работата си. От това знание можем да извлечем и мъдрост – да изведем принципите, които да прилагаме в практиката си. Принципът е валиден винаги и навсякъде.

Аграрната научна област е особено важна за обществото, тъй като е свързана с прехраната, с хляба на хората. Поради практическото си значение аграрната научна информация е безценна за развитието на земеделието и свързаните с него отрасли. У нас тя се осигурява от четирите големи аграрни библиотеки, включени в Аграрния консорциум НАНИКО – Централна селскостопанска библиотека при Селскостопанска академия (сега отдел в Института по аграрна икономика – София) и библиотеките при Аграрния университет в Пловдив, Тракийския университет в Стара Загора и Лесотехническият университет в София. (Има и по-малки аграрни библиотеки, но те основно ползват ресурсите на големите). Тяхната ефективност е в зависимост от основната им цел – удовлетворяване на информационните потребности в аграрната област (осигуряване на максимално пълна и актуална информация по конкретните теми, заявявани от потребителите). По-нататък по веригата ефективността на аграрната научна информация зависи от пълноценното ѝ използване (до каква степен тя ще се осмисли и превърне в знание и мъдрост). Ролята на аграрните библиотеки е да улесняват процеса на трансформирането на информацията, като осигуряват свободен и равен достъп до нея.

От какво зависи тяхната ефективност? На първо място – от приложението на новите технологии в библиотечно-информационната дейност. Тъй като позволяват отдалечен достъп до информационните ресурси в мрежата, те улесняват търсенето и повишават ефективността на библиотечно-информационното обслужване. Но има и други фактори.

Новите технологии

Какво е направено до момента в аграрните библиотеки? Чрез портала agrobiblioteki.eu потребителите на аграрна информация могат да ползват обединените информационни ресурси на Аграрния консорциум НАНИКО – обединените каталози и бази данни на четирите аграрни библиотеки, както и други информационни ресурси – чужди бази данни, научни списания на свободен достъп, специализирани дигитални колекции и др. Въпреки че все още има много нерешени проблеми, работата по осъвременяването на информационното обслужване продължава. В момента се изгражда новата обединена база данни „Български цитатен указател – аграрни науки”, която ще дава информация за цитиранията на публикациите на учените в българските научни и научно-приложни аграрни списания.

Какви са новостите, които предстоят да се въведат? Това са технологични решения, разработени от фирмите Софтлиб и ПримаСофт в следните направления.

➤ Обслужване на читателите

Новите тенденции в обслужването на читателите в аграрните библиотеки са свързани с:

- пълен контрол върху движението на книгите: кои са в обръщение, в кого се намират;
- управление на заявките и услугите (постъпили заявки, статус на обработване);
- анализ на профила на читателите;
- следене, контрол и управление на финансовите потоци в библиотеката (разходи за набавяне на библиотечни документи, приходи от такси, услуги, глоби, депозити);
- статистика – на фонда, на обслужването и др.;
- инвентаризация на фондовете;
- система за самообслужване (работни места – заемане, връщане, презаписване – без библиотекар);
- RFID системи за сигурност и контрол на фондовете.

В момента се работи по въвеждането на онлайн обслужване на читателите в библиотеката на Лесотехническият университет – услуги от типа MyLibrary. Улеснява се търсенето като се дава допълнителна информация за най-четените книги, най-търсените заглавия, посочване на сродни публикации в Интернет, достъп до пълния текст на търсен документ в Интернет и др. За регистрираните читатели (получили потребителско име и парола в библиотеката) се предлагат следните нови услуги:

- онлайн заявка за презаписване на заети библиотечни единици;
- онлайн заявка за запазване на библиотечни единици;
- онлайн преглед на Читателски картон;
- онлайн преглед на профила, онлайн заявка за промяна на профила;

- онлайн заявка за различни услуги (печат, сканиране);
- дефиниране на собствени списъци с литература;
- автоматично получаване на прикачени списъци с препоръчителна литература при записване на читателя в даден курс или специалност;
- достъп до дигитално съдържание, създадено в библиотеката;
- достъп до дигитално съдържание, публикувано в Интернет;
- навигиране (преглеждане, печат, изтегляне) по сложни дигитални обекти, състоящи се от отделни структурни единици (томове, глави, броеве, стр.);
- достъп до ресурсите на EBSCO през електронните каталози на библиотеката (ползване на дигиталното съдържание на EBSCO);
- възможност за публикуване на отзиви за книги, за четене на отзиви за книги на други читатели, за следене рейтинга на дадена книга.

Така потребителите ще бъдат улеснени в достъпа до информационни ресурси, а същевременно ще може да се оценява и ползваемостта на библиотечния фонд.

➤ **Дигитализация**

Напредва работата по дигитализацията на фондовете в четирите библиотеки. Предвижда се предлаганото дигитално съдържание в библиотеката да осигурява:

- връзка на библиографските описания с външни файлове (пълен текст, сканирани документи, образ, звук, мултимедия) и Интернет адреси;
- възможност за представяне на пълнотекстовото съдържание в структуриран вид (по страници, броеве, томове, отделно съдържание и отделен индекс) през собствен навигатор, който да осигурява изграждане на дигитална библиотека на книги, периодика, дисертации, дипломни работи, статии и др. собствени и чужди открити дигитални ресурси;
- възможност за комплектуване на виртуални дигитални обекти от части на съществуващи дигитални обекти (извадки от книги, списания и т.н.);
- възможност за представяне на чуждо дигитализирано съдържание налично в Интернет само на базата на библиографското описание на книгата (спестява дигитализацията на вече дигитализирани обекти);
- възможност за представяне на библиографска информация от WorldCat на базата на библиографското описание на книгата;
- възможност за представяне на ценова информация за покупка на базата на библиографското описание на книгата.

Така библиотечният фонд ще се обогати с електронни ресурси, несъществуващи във вид на книжно тяло в библиотеката.

➤ **Репозиториум**

С обединяването на електронните ресурси на четирите аграрни библиотеки са създадени условия за изграждането на обединен научен архив на учените в аграрната област. Идеята е да се използва наличният инструментариум за създаването на обединено дигитално хранилище на електронните публикации на всички български учени, работещи в аграрната област. От него ще могат да се извличат данни за научната им продукция.

Други фактори за повишаване на ефективността на обслужването

➤ Обучения на потребителите

Съвременният потребител на научна информация става все по-взискателен, той иска да получи всичко и веднага – ако може с едно кликуване да се добере до пълния текст на научния документ. В динамичния свят, в който живеем, повечето хора нямат търпение да минат през отделните етапи на информационното търсене. Често не знаят и как най-ефективно да търсят информация. Необходими са обучения по информационна грамотност за всички групи потребители – преподаватели, студенти, докторанти, научни работници, специалисти, служители от различни ведомства, браншови организации и фирми. Тези обучения трябва да се провеждат от библиотечните специалисти. Такива обучения в момента се правят от време навреме, но това не е достатъчно – на тях трябва да се гледа сериозно, те трябва да влязат в програмите на съответните организации.

➤ Абонамент за информационни ресурси

Важна предпоставка за повишаване на ефективността на аграрните библиотеки е редовното осигуряване на абонамент за чужди бази данни и електронни ресурси. В аграрната област най-ценна е системата САВІ, специализирана в областта на природните науки, аграрна икономика и растителна защита. Добре е да се направи национален абонамент за САВІ, който да се ползва от всички научни организации, в които са застъпени аграрните науки. Засега абонамент за някои от ресурсите на САВІ се прави само в Аграрния университет в Пловдив.

➤ Библиотечните специалисти

Човешкият фактор е определящ – каквито и технологии да се внедряват, ако няма качествени специалисти, които да ги прилагат, смисълът им се губи.

От какво зависи ролята на библиотечно-информационните специалисти?

- Образование и квалификация – необходими са и допълнителни обучения за усвояване на нови умения.
- Числеността на персонала в библиотеката – тя не трябва да се намалява. Всички нови дейности и нови услуги изискват квалифициран и качествен персонал. В момента на много места едни и същи служители отговарят за няколко различни дейности, които не са в състояние да вършат едновременно. Това забавя осъвременяването на библиотечната дейност.
- Мотивацията – най-важният фактор във всяка една област. Тя трябва да се поддържа постоянно. Мотивацията е вътрешна и външна. Повечето библиотечни специалисти имат вътрешна мотивация – обичат работата си и я работят с удоволствие, тя им носи огромно удовлетворение и положителни емоции, зарежда ги с енергия. От значение, обаче, е и външната мотивация. Тя има два основни елемента – отношение на ръководството и получавано възнаграждение. Понякога те са взаимно свързани, но и двата елемента са важни за поддържането на самочувствието.
- Заплащането на библиотечните специалисти не трябва да се пренебрегва, а в момента то е твърде ниско за уменията и дейностите, извършвани от тях. В повечето библиотеки заплатите са близки до минималната за страната, изключение правят само университетските библиотеки, и то не всички. В много университети библиотекарите все още се третират като чиновници и когато се налагат съкращения, се започва от тях. А работата в библиотеките се увеличава, въвеждат се нови дейности, прилагат се нови технологии, повишават се изискванията към

библиотекарите. Затова трябва да продължат усилията и действията на библиотечните организации и ръководства по посока увеличаването на заплатите. Вярно е, че повечето библиотеки са на бюджетна издръжка, но всички сме свидетели за какво отиват парите от бюджета, колко много пари от бюджета се дават за какво ли не, как непрекъснато се увеличават заплатите на държавните служители и т.н. За каква ефективност и осъвременяване в библиотеките може да се говори, когато библиотекарите получават малко повече от най-нискоквалифицирания персонал? Това положение трябва да се промени възможно най-бързо, за което може да допринесе и ББИА!

➤ **Признание от обществото**

Не без значение е и признанието от широката общественост. Все още обществото у нас се отнася с пренебрежение към дейността на библиотеките, може би защото нашата работа не се вижда директно – нито самата работа, нито резултатите от нея. Малко са ръководителите, които ценят библиотеките си. Това положение също трябва да се промени. Въпреки всичко, напоследък има раздвижване, което всява оптимизъм. Нещата се променят, все повече се коментират библиотечните въпроси в медиите, а това се отразява на посещаемостта на библиотеките. Библиотеките вече не стоят празни, особено когато в тях има компютри и Интернет. Хората все повече разбират безценната роля на библиотеките в осигуряването на достъп до информация. А това, от своя страна, ще доведе и до повишаване на тяхната ефективност за развитието на обществото като цяло.

Проучване ефективността на училищните библиотеки през погледа на учениците

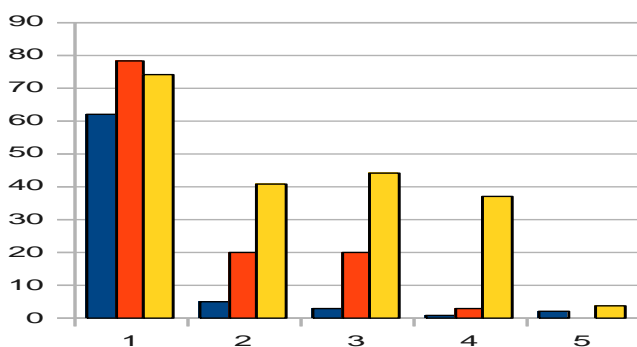
Рени Велкова, Пролет Димитрова, Антоанета Йорданова

От зараждането си до днес, мисията на училищните библиотеки е да осъществяват качествено и ефективно библиотечно-информационно обслужване и осигуряване на образователния процес, насочени към разнородна по възрастов състав и потребителски интереси аудитория – ученици, преподаватели, администрация, родители. Приоритено дейността на училищните библиотеки е свързана с учениците. Стратегическите документи, отнасящи се до българското образование, поставят в центъра ученика и апелират към създаване на образователна среда, която да е ориентирана към развиване неговите способности и култура, основано на използване на различни информационни ресурси. Подкрепящата роля на училищните библиотеки се изразява в изграждане на капацитет от научни знания и етично-граждански норми и има значително влияние върху интелектуалното развитие, емоционалното съзряване и социалната интеграция на учениците.

Важно е да се изследва доколко ефективни могат да бъдат училищните библиотеки по отношение на нагласите и очакванията на учениците за възможностите, които предоставят като среда за достъп до информация и оползотворяване на свободното време. За целта подготвихме анкета с 16 въпроса, свързани с училищната библиотека – от дейността на библиотекаря и различните видове библиотечни услуги и медии до обзавеждането и новите технологии. Въпросите основно са два типа: въпроси-меню и отворени въпроси. Целта на въпросите-меню беше освен да се получи поливариантен отговор, който да даде по-мощна представа, но и по индиректен начин да се покаже на потребителите, пристъпвайки прага на библиотеката какво могат да искат като услуги. Към тях има възможност и за отворен отговор. Отворените отговори са свързани с обзавеждането и комплектуването с нови издания и целят да покажат представата на учениците за съдържанието на информацията и интериора.

За респонденти избрахме ученици от трите образователни степени – начален, горен и среден курс от четири основни типа училища, географски разположени в столицата и в провинцията – основно: ОУ „Любен Каравелов” – Попово; средно общообразователно: СОУ „Вичо Грънчаров”; специализирано: Софийска математическа гимназия „Паисий Хилендарски”; професионално: Национална професионална гимназия по прецизна техника и оптика „М. В. Ломоносов” – София. Училищните библиотеки там са с висока посещаемост, на пълен работен ден и с библиотекар-специалист. В анкетата се включиха 62 деца от начален курс (32 момчета и 30 момичета), 88 от среден курс (46 момичета и 42 момчета) и 78 от горен курс (36 момичета и 42 момчета) от четирите основни типа училища. Нямаме претенции за цялостност, поради малкия брой респонденти и участващи училищни библиотеки, но считаме, че резултатите ни могат да бъдат ориентир за бъдещо развитие и могат да послужат за провеждане на сериозно изследване.

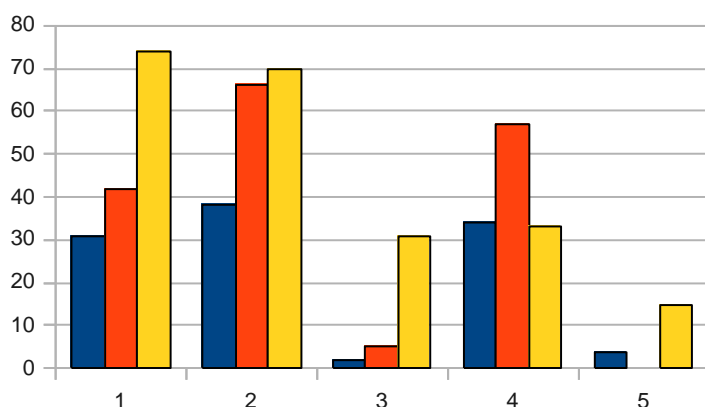
Първият въпрос „Какво е училищната библиотека?“, свързан с представата за функциите и услугите, които могат да бъдат получени, включва следните отговори:

1. място за четене и заемане на книги
2. място за консултации на различни теми
3. място за подготовка на домашни работи
4. място за забавление и разговор с приятели
5. друго

Учениците от трите възрастови групи считат, че училищната библиотека преди всичко е място за четене и заемане на книги, както и за консултации на различни теми, най-вече за горен курс. Съобразно възрастовите групи се променят и целите, за които я ползват като се наблюдава разширяване на потребностите: учениците от среден курс я възприемат и като място за подготовка на домашни работи, а тези над 14 години вече и като територия за нови запознанства и отдих.

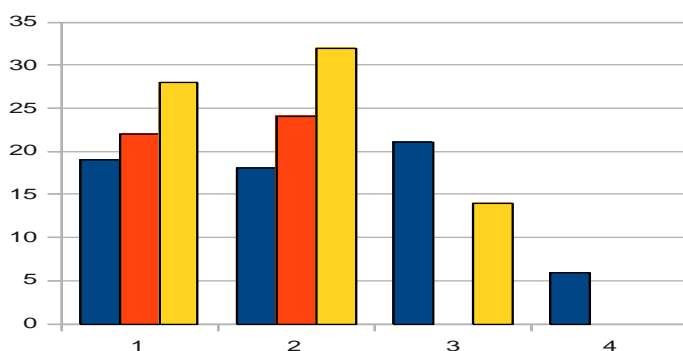
Почти не съществуват разлики в мненията на учениците по въпроса „Какво работи училищният библиотекар?“. И трите възрастови групи единодушно поставят на първо място отговора: записва книги в читателските карти следван от отговорите „подрежда“ и „препоръчва“ книги. Съществуват допълнителни отговори от типа: работи на компютър, което означава, че учениците възприемат видимата част от дейността на библиотекарят. Необходимо е да се насочи вниманието на потребителите и към други функции на библиотечната професия като предоставяне на справки по различни теми, изготвяне на препоръчителни библиографски списъци, което ще даде информация какви услуги могат да изискват.

1. подрежда книги
2. записва книги в читателски карти
3. помага за подготовка на домашни работи
4. препоръчва книги за четене
5. друго

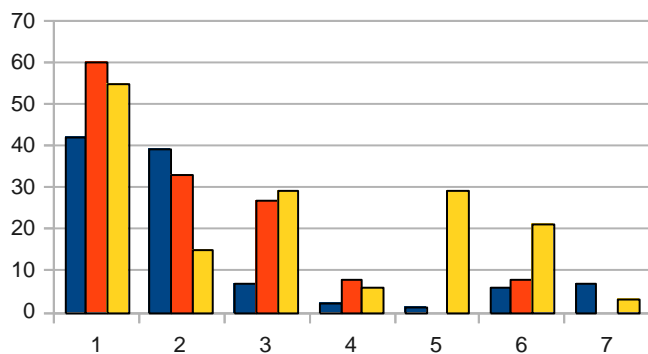
По отношение типа на библиотеката, учениците от трите възрастови групи считат, че най-подходяща за тях е училищната, среден курс имат предпочитания на следващо място към специализирана детска библиотека за деца на територията на населеното място и към читалищни и регионални библиотеки, докато при начален и горен курс интересът към други видове библиотеки е почти нулев.

Целта на третия въпрос „Посещавате ли училищната библиотека?“ е да отрази не толкова периодичността на ползване, колкото необходимостта от училищна библиотека. Най-много от анкетираните ученици от среден курс отговарят, че посещават библиотеката ежеседмично, почти еднакъв е процентът на тези, които я посещават рядко и само по необходимост и единствено от начален курс има ученици, които не са я посещавали никога, което налага извода, че в училищните библиотеки посещаемостта е висока.

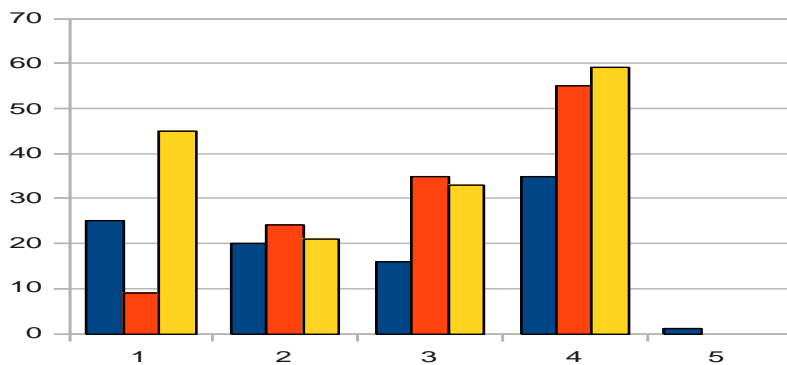
1. ежеседмично
2. само по необходимост
3. рядко
4. никога

Основната причина на анкетираните от трите възрастови групи да посещават училищната библиотека е да заемат книги за вкъщи (при начален и среден курс), следващата причина е да ползват енциклопедии и речници, а при горен – да ползват компютър и за социални контакти. За малките ученици включването в библиотечни инициативи е важна причина да посещават библиотеката, което произтича от факта, че сътрудничеството между начални педагози и библиотекарите е традиционно успешно. Причина се оказват и личностните качества на библиотекаря, както и възможностите да ползват библиотеката и с други цели – напр. „Да посвирия на китара, да се запозная с нови хора” (от НППТО „М. В. Ломоносов“).

1. да заема книги за вкъщи
2. да ползвам енциклопедии и речници
3. да ползвам компютър
4. да оползотворя свободно време
5. да се срещна с приятели
6. да се включа в различни събития, организирани в библиотеката
7. друго

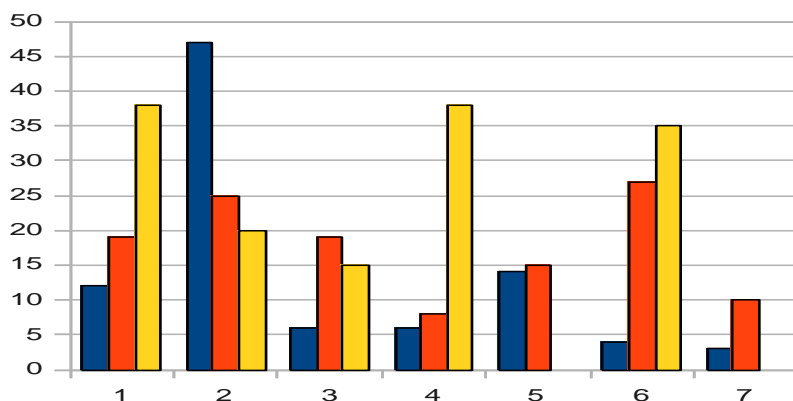
На въпроса „Каква литература най-често заемате от училищната библиотека?” учениците от горен курс отговарят, че на първо място заемат от задължителната за учебните часове и тази която четат за удоволствие, както и свързана с техните интереси и хоби. При начален и среден курс, най-заемана е литературата, която обичат да четат за удоволствие, следвана от задължителната и допълнителната, свързана с учебния процес. Този извод показва отношението на учениците от трите възрастови групи към четенето – от четене за удоволствие, към четене за знание, до четене за информация.

1. задължителна за учебните часове
2. допълнителна, свързана с учебния процес
3. свързана с моите интереси или хоби
4. каквото обичам да чета за удоволствие
5. друго

Интересни са отговорите на анкетираните ученици и за причините, които биха ги накарали да посещават училищната библиотека по-често. При учениците от 1 до 4 клас четенето е свързано предимно с личните им интереси, които са изключително разнообразни. Те биха посещавали библиотеката по-често, ако са убедени, че търсенето им ще бъде удовлетворено и ако библиотечните колекции бъдат обновявани редовно. От голямо значение за тях е авторитетът на възрастните – родители и преподаватели, което води до извода, че е удачно да бъдат прилагани форми за насърчаване на четене с участието на учителите и семейството. Честата посещаемост на учениците от среден курс е провокирана от същите причини, както при начален, като вече се включва и препоръка от приятел. При анкетираните от горен курс се забелязва, че важна причина е и предлагането на други

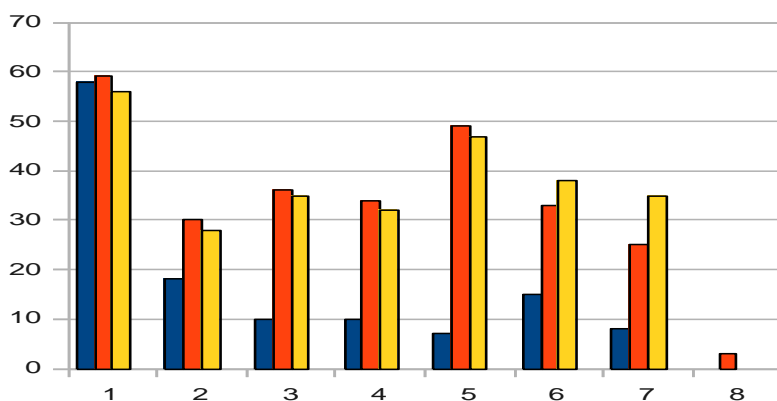
библиотечни услуги, освен традиционните. Отговорите показват, че с преминаването на учениците в по-висока образователна степен нарастват и потребителските им изисквания.

1. при редовно купуване на нови книги
2. при сигурност, че ще получа информацията и книгите, които са ми необходими
3. при изпращане от преподавател
4. при препоръка от приятел
5. при препоръка от родител
6. ако има и други услуги, извън заемане на книги (принтер, ксерокс, интернет)
7. друго

Техниката за ползване, която учениците желаят е от всички видове и докато по-малките се ограничават с компютри и електронен четец, то при по-големите важни се оказват таблетът, мултимедията и офис техниката – принтер и скенер, което е обяснимо с повишаването на образователните им задачи (изготвяне на презентации, проекти, реферати). Има изненадващи желанија (около 1% от анкетираните) – за кафемашина, легло и др. Естествено всички посочват, че компютърът е задължителна част от техническото оборудване на библиотеката, а интересът към игри отсъства напълно, което показва, че представата на учениците за училищната библиотека отразява основната ѝ функция на подкрепяща образователна среда.

На въпроса „Какви издания искате да има в училищната библиотека?“ се получи изненадващи резултати. Въпреки разнообразието от медии болшинството от учениците предпочитат в нея да има книги. Интересен извод е, че колкото по-висока е възрастта на респондентите, толкова повече различни медии посочват.

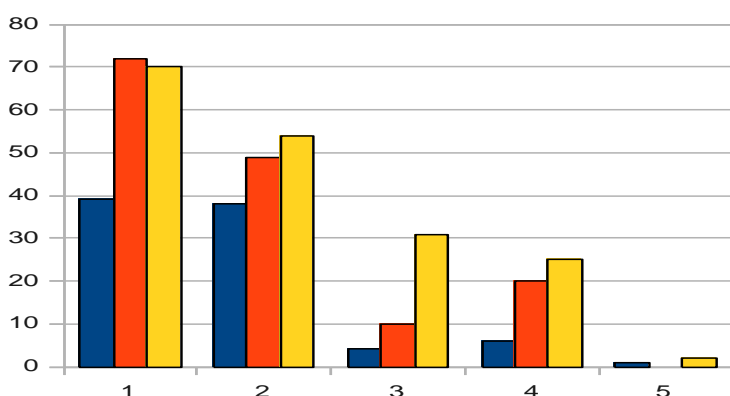
1. книги
2. учебници
3. електронни книги
4. електронни учебници
5. списания
6. комикси
7. аудиозаписи и видеофилми
8. друго

Учениците предпочитат да заемат от библиотеката произведения, различни от задължителните за изучаване в училище или както сами казват „нещо интересно“. В анкетата като предпочитани са посочили енциклопедии, приключенски и криминални романи, биографии на известни личности, книги за компютри, а също и анимета, манга и приказки. Въпросите, свързани със съдържанието на библиотечния фонд и интериора, сред който да се разположи са отворени. Учениците предпочитат да заемат от библиотеката произведения, различни от задължителните за изучаване в училище или както сами казват „нещо интересно“, „повече смислени книги“, „които те карат да преосмислиш живота си“, „за

взаимоотношенията с родителите”, „за любов” и др. Необходимо е училищната библиотека да притежава разнообразни по вид, тематика и жанр, източници.

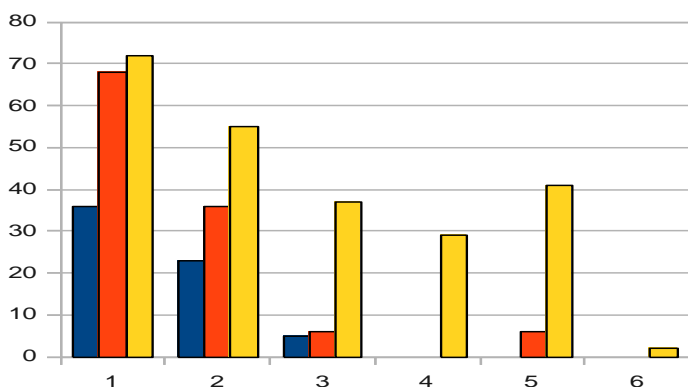
Най-често училищните библиотеки се помещават в една зала, недостъчна като размер, без обособена читалня или кътове за отдих. Ето защо учениците са записали, че искат подходящи и повече места за четене – маси и удобни кресла, дивани (кожени по възможност), хамак, телевизор, мултимедия, принтер и скенер, кафемашина, повече цветя. Уютът и ергономичността имат изключително важно значение за учениците. Тези желания показват, че за тях библиотеката не е само територия на знанието, но и място за отдих и приятно прекарване на свободното време.

Особен важни за нас са отговорите на въпроса „Какъв искате да бъде училищният библиотекар?”, като в отговорите са съчетани лични и професионални качества. За учениците от трите възрастови групи се оказа, че най-важни са личностите качества – приветливост и любезност, и след това искат от него и да е информиран по всички теми, които ги интересуват. На диаграмата се вижда как съобразно възрастта нарастват очакванията към библиотекаря, свързани с помощ при подготовката за домашни работи, организиране на библиотечни събития, под други има отговори да обсъжда различни теми.

1. приветлив и любезен
2. информиран по всички теми, които ви интересуват
3. да оказва помощ в подготовката на домашни работи
4. да организира библиотечни събития
5. други

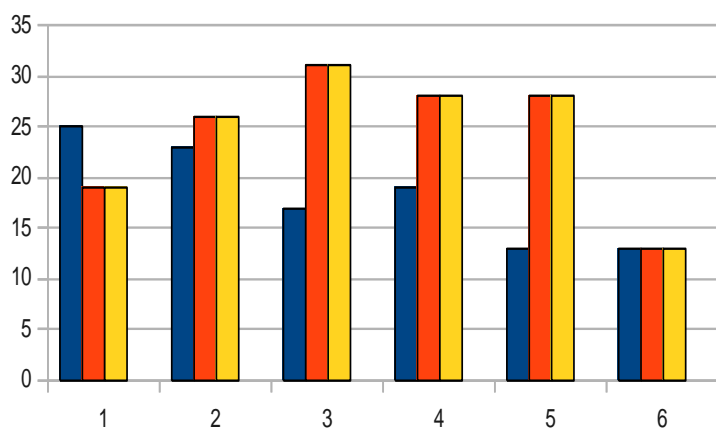
Говорейки за допълнителни услуги, които библиотеката може да предложи, учениците очакват предимно ползване на интернет и офис техника. Голям е интересът на горен курс към услугата „изпращане на информация по виртуален път от библиотекаря”, както и възможностите за кариерно консултиране (писане на CV, изготвяне на портфолио, проучване на пазара на труда) и консултиране за избор на учебно заведение във връзка с продължаване на образованието. Под допълнителни услуги някои разбират библиотечни инициативи, посочвайки организиране на кътове за произведения на творци-ученици и повече време за обсъждане на книги, които са им въздействали.

1. ползване на интернет
2. ползване на скенер и принтер
3. изпращане на информация от библиотекаря по виртуален път
4. кариерно консултиране – само за горен курс
5. консултиране за учебните заведения във връзка с продължаване на образованието – само за среден и горен курс
6. други

Голямо значение за развиване на нови форми за насърчаване на четенето имат резултатите на въпроса „Бихте ли посещавали часове в училищната библиотека, провеждани

от библиотекаря?”. Желанието за провеждане на часове от библиотекаря и в училищната библиотека се оказва изключително голямо. За учениците това е една нетрадиционна и привлекателна форма за придобиване на знания, при която няма да бъдат изпитвани и оценявани. В учебните програми не съществуват уроци, свързани с история на книгите, организация на библиотеката, извличане на информация от различни източници, а това е изключително полезно и необходимо умение, което може да се усвои от училищния библиотекар. Сред посочените отговори превес имат уроци, свързани с умения за търсене и анализиране на информация в интернет. За тях интерес представляват и практически задачи за приложение на компютърни умения – изготвяне на презентации, създаване на сайтове, обработка на снимки и др.; проекти за приложение на различни знания – географски албуми, исторически постери, биологични макети, табла с химически формули и др.; проучване на полезни за образованието и за забавление сайтове.

1. начини на подреждането на книгите в библиотеката
2. ползване на справочни издания – справочници, речници и енциклопедии
3. умения за търсене и анализиране на информация в интернет
4. проучване на полезни сайтове
5. практически задачи за приложение на компютърни умения
6. проекти за приложение на различни знания

На анкетираните ученици дадохме възможност да изброят техните причини да **не** посещават училищната библиотека. Положителен факт е, че голяма част от анкетираните учениците все пак отговарят, че нямат причини да не посещават училищната библиотека, а където имат не са във възможностите на библиотекаря да ги промени. Ето някои от тях:

- липса на желание – предпочитат електронни източници;
- липса на време;
- слаб интернет в библиотеката;
- богати домашни библиотеки;
- недостатъчно читателски места;
- не откриват търсени произведения или автори;
- няма достатъчно нови книги;
- няма причини.

Причините, които ги подтиква да посещават библиотеката значително преобладават над тези, които ги карат да не я ползват. Получените отговори са изключително разнообразни и са свързани както с информационните им потребности, така и с личните им желания:

- тихо, спокойно и уютно място за учене;
- винаги намират информацията, която им е необходима – има достатъчно информационни ресурси;
- могат да ползват интернет, ксерокс или принтер;

- услужлив и компетентен библиотекар;
- запознанство и общуване с нови хора;
- да науча нещо ново;
- да творя.

С нарастване на възрастта на потребителите нарастват и спектърът на читателските им потребности и изисквания. Те започват да осъзнават ползата от училищната библиотека и възможностите, които им предоставя както за тяхното обучение и самообразование, така и за личните им интереси. Налага се становището, че всички възрастови групи съзнават основната роля на библиотеката да предоставя информация, но при горен курс се разширява и представата за еспертно-консултанската помощ, която могат да получат и придобиват познание за услугите, които могат да търсят. Най-важните изводи от проучването за визията на учениците за модерната училищна библиотека са:

- да има лесен достъп;
- да притежава разнообразни по тематика и формат информационни ресурси, обогатявани текущо с нови заглавия;
- да се обслужва от компетентен специалист, който да прилага освен традиционни форми на обслужване и виртуални;
- да се провеждат различни библиотечни инициативи;
- да се организират часове като извънкласни занимания по различни теми, определени от учениците;
- да има съвременна компютърна и офис техника и достъп до интернет;
- да има достатъчна площ за зонироване на работни позиции;
- да има подходяща за учене и отдих ергономична интериорна среда.

ЕФЕКТИВНОСТ НА БИБЛИОТЕЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ ДНЕС – ДОСТЪП И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ

Политическият смисъл на БИО в България и изискванията за заемане на библиотечни длъжности

Юлия Савова

В началото ще уточня, че политическият смисъл на библиотечно-информационно образование (БИО) в България ще бъде разгледан преди всичко в контекста на държавната политика по отношение на библиотеките, на професионализацията и професионалната култура. Основният акцент е поставен върху образованието на библиотечните специалисти и изискванията за заемане на библиотечни длъжности и кариерно израстване, което е в пряка връзка с качеството на библиотечните услуги в страната. Т.е. става въпрос за политическия модел за заемане на длъжности и упражняване на библиотечната професия, който се е наложил в различни държави и ситуацията в България.

Характерни политически модели за заемане на библиотечни длъжности и кариерно развитие в света

Във Франция – европейска страна с традиции в областта на демокрацията и културата, подготовката на библиотекари професионалисти е пряко свързана с възможностите за заемане на библиотечна длъжност след явяване на национален конкурс. Обучението на професионални библиотекари (на магистърско ниво) се провежда само в едно висше училище, а именно ENSSIB (Ecole nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques – Национално училище по информационни науки и библиотекознание. Всяка година се публикуват отчети за резултатите от конкурсите, които са достъпни за всеки. Професионалните библиотекари са тези, които могат да заемат ръководни длъжности. Те са държавни служители. Както френските колеги сами подчертават, заемането на библиотечни длъжности чрез национален конкурс е френска специфика. Тя символизира от една страна основните ценности на Френската република – равните възможности за отделните граждани и професионалисти, а от друга страна – определена елитарност и високо културно ниво при заемането на библиотечни длъжности и особено тези на т.нар. „пазителите“ (conservateurs). Това е най-високата професионална длъжност във френските библиотеки. От своя страна ENSSIB като висше национално училище отразява френския политически модел и значението на библиотекарите като част от семейството на държаните служители⁴. Да бъдеш библиотекар е задължение, което държавата оценява.

Друг характерен политически модел за заемане на библиотечна длъжност и кариерно развитие е северноамериканският. САЩ са страна-люлка на библиотечното образование и моделът на американското БИО е известен по света и много често използван за пример. Той се отличава от френския, тъй като тук не държавата, а професионалната общност чрез библиотечната асоциация до голяма степен определя правилата.

Северноамериканският политически модел за упражняване на професионална библиотечна дейност се налага още през далечната 1924 г. благодарение на включването на Американската библиотечна асоциация в процеса на акредитация на библиотечните

⁴ Bats, Raphaëlle. Former des bibliothécaires et documentalistes en français: Quels modèles // Bulletin des bibliothèques en France, N6, 2012, p. 22-25

училища. И днес ALA (American Library Association) периодично акредитира библиотечно - информационните училища на територията на Северна Америка, които са около 60 на брой. В резултат на това днес е невъзможно да работиш като библиотекар в Северна Америка без магистърска степен от акредитирана от ALA библиотечно-информационна специалност. Този модел не е особено разпространен в Европа. Изключение прави Великобритания, където съществуват много прилики със ситуацията в Северна Америка.

Във Франция не е приет закон за библиотеките, въпреки че много професионалисти смятат, че такъв е необходим. В същото време съществуват голям брой нормативни актове, който според други създава много добра рамка за регламентиране на библиотечно-информационната дейност в страната. В САЩ и Канада също отсъстват федерални закони за библиотеките. Независимо от отсъствието на закон за библиотеките в тези страни съществува ясен политически модел по отношение на библиотечната професия, в който БИО има определяща роля. Този факт до голяма степен определя и успехите на библиотеките там.

Все пак приемането на закон за библиотеките и особено за обществените библиотеки е от голямо значение за библиотечната общност на дадена страна. Такъв закон защитава библиотеките и библиотекарите, дефинира ролята на библиотеките в обществото, както и квалификационните изисквания към библиотекарите. Такъв закон определя политическия модел за заемането на длъжности и упражняването на библиотечната професия. Затова такива закони съществуват в голяма част от европейските страни. Много често като примери се дават скандинавските страни, които се отличават с висок жизнен стандарт и развита библиотечна система. В тези страни властите са оценили значението на обществените библиотеки за развитието на икономиката на знанието. Така например във Финландия обществените библиотеки са основна част, крайъгълен камък на стратегията за изграждане на обществото на знанието. Финландия е и първата от скандинавските страни, която приема Закон за обществените библиотеки през 1928 г., като последният такъв е от 1999 г.

Така достигаме до следващия политически модел за заемане на библиотечни длъжности, който в случая е и последен, а именно на базата на действащ закон за библиотеките и придружаващите го нормативни актове. В тези случаи (напр. Закона във Финландия) акцентът върху политическия смисъл на БИО е голям. Т.е. подчертана е необходимостта от библиотечно-информационна квалификация (университетска или от професионално училище) за заемане на библиотечни длъжности.

Каква е ситуацията в България?

В началото на XXI век в България е приет последният модел, а именно заемането на библиотечни длъжности да бъде съобразено с действащия от 2009 г. Закон за обществените библиотеки и придружаващите го нормативни актове. Законът за обществените библиотеки е безспорно постижение за българската библиотечна общност. За пръв път в нашата история в библиотечния сектор е приет Закон, в който на държавно ниво са поставени изисквания за заемане на библиотечни длъжности, т.е. вече се оформя политически модел, който би трябвало да определи и политическия смисъл и значение на БИО, което е професионално образование с академичен статус.

Българското БИО има традиции и в края на XX и началото на XXI век пълноценно се интегрира в системата на висшето университетско образование. Болонският процес, който стартира в края на XX век създаде европейски педагогически модел в областта на висшето образование (степените бакалавър – магистър – доктор – БМД, кредитната система ECTS), в който българското БИО успешно се вписа. Това е изключително важно, тъй като позволява прозрачност и съпоставимост на това образование, евентуална мобилност на библиотечните

кадри на територията ЕС и пълноценно интегриране на този вид професионално образование в университетска среда.

В Закона за обществените библиотеки от 2009 г. доста подробно са представени изискванията за заемане на ръководна библиотечна длъжност (директор на обществена библиотека), като са разграничени отделните видове обществени библиотеки. Представени са и изискванията за заемане на длъжност библиотекар. Има ли нещо смущаващо в тези изисквания, което от една страна размива политическия модел и прави политическия смисъл на БИО не съвсем ясен, а от друга дискриминира определени библиотечни специалисти (настоящи и бъдещи)? Според мен – да. Все пак ще обърна внимание на факта, че съществуват различия в изискванията предложени в проектозакона и в приетия Закон за обществените библиотеки. В приетия Закон се наблюдава отстъпление по отношение на изискванията за образование в областта на библиотечно-информационните науки (БИН) при заемане на библиотечна длъжност, които са залегнали в проектозакона.

В Закона за обществените библиотеки на преден план в изискванията за библиотекарите в различните видове обществени библиотеки е ОКС „магистър” или „бакалавър” в професионалното направление „Обществени комуникации и информационни науки”. Тази квалификация, заедно с определен трудов стаж е основно изискване за заемане на длъжност „директор” на регионална и общинска библиотека, както и на главен библиотекар в читалищна библиотека. В действителност, образованието в областта на БИН е част от професионалното направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки. Но в това професионално направление са включени най-различни специалности, между които голяма част нямат нищо общо с БИН. Прекаленият либерализъм в българското висше образование, както и позоваването на интердисциплинарния подход при всеки удобен случай създават условия за пълното развитие на различни професионални направления. В случая съзнателно няма да цитирам, но всеки може да провери огромното разнообразие от специалности в това направление. Такъв подход от една страна не отдава необходимата тежест на БИО, а от друга е дискриминационен по отношение на другите професионални направления и професионални области (напр. хуманитаристика и др.)

В изискванията за заемане на длъжност библиотекар в Националната, регионалните и общинските библиотеки, възможностите за образователен ценз са три:

1. Висше образование с „ОКС „магистър” или „бакалавър” в професионално направление „Обществени, комуникационни и информационни науки”.
2. Професионална квалификация, придобита във висше училище, обучението по която включва най-малко 50 на сто дисциплини от библиотечно-информационния цикъл.
3. Средно образование с професионална квалификация „библиотекар”.

При втората възможност за образователен ценз е акцентирано върху квалификация в областта на БИН. В случая обаче отново има неяснота. Не е ясно какво точно означава 50 на сто дисциплини от библиотечно-информационния цикъл? Самото количествено изискване не е съвсем ясно, както и кои са дисциплините от библиотечно-информационния цикъл.

В същото време изискването за професионална квалификация придобита във висше училище ще затрудни, а и вероятно вече затруднява определен брой блестящи професионалисти, които са завършили някогашния Държавен библиотечен институт (ДБИ), по-късно ПИБД, а след това висша специалност в областите на хуманитаристиката, педагогиката и други.

Разбира се, създаването на закон е трудно. Ситуацията в България е сложна. Само диплома за висше образование не е достатъчна. Професионалистът трябва да продължи постоянно да се квалифицира, да поддържа и обогатява своите знания и умения.

Ясно е, че поради нашата специфика нямаме политическия модел за професионална реализация на Франция и на Северна Америка. Не сме и Финландия, където отношението на властта към библиотеките е друго. Ние сме в България. Но днес ние имаме една добре организирана система на висше БИО и постоянно развиваща се система за професионална квалификация.

Политическият смисъл и значение на БИО за развитието на библиотеките в България трябва да бъде изведен на преден план при заемането на библиотечни длъжности. Но следва да се съобразяваме и с българската специфика и история на професията. Защото възможността в библиотеките да работят библиотекари, завършили каквато и да е специалност от професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки” отново създава условия за назначаване на непрофесионалисти, но само от едно направление, което е дискриминационно по отношение на другите направления и области.

Смятам, че е необходимо Законът за обществените библиотеки в частите му засягащи изискванията за заемане на библиотечни длъжности да бъде дискутиран и променен. В дискусиата би трябвало да вземе участие ако не цялата, то голяма част от библиотечната общност, като бъдат представени мненията на специалисти от различни възрасти и заемани позиции. Политическият модел за заемане на библиотечни длъжности не трябва да бъде размит, а смисълът и ролята на висшето БИО трябва да бъдат ясни.

НАБИС: Обучение на библиотекари в областта на дигитализацията и електронното описание

Събина Анева, Евгени Димитров, Екатерина Дикова

Проект НАБИС стартира през 2009 г. с подкрепата на Фондация „Америка за България”. Основните му цели са изграждане на мрежа от академични библиотеки, създаване и разширяване на Своден каталог НАБИС⁵, който от 2010 г. е свободно достъпен онлайн. От началото на 2012 г. започна работа по дигитализация на библиотечни и архивни документи и това се превърна в трета основна насока на проекта⁶.

За постигането на набелязаните цели са необходими следните предварителни условия:

- приемане и използване на общи стандарти за библиографско описание;
- унифициране нивото на автоматизация на включените библиотеки;
- повишаване на качеството на предоставяната информация.

Фондация НАБИС насочи всичките си усилия за създаването на тези условия чрез обучение и подготовка на необходимите материали и софтуерни приложения. Курсовете за библиотекари, организирани от фондацията, са два основни типа – по избраните стандарти за описание⁷ и по избраните софтуери⁸.

Същевременно започна работа по превод на документацията, свързана с MARC 21, а именно на трите въвеждащи брошури („Първи стъпки в MARC формата за библиографски данни”, „Първи стъпки в MARC формата за нормативни данни”, „Първи стъпки в MARC формата за топографски данни”) и на кратките версии на стандартите за библиографско описание („MARC 21 формат за библиографски данни”) и за нормативни данни („MARC 21 формат за нормативни данни”). Всички тези преводи са свободно достъпни на страница „Библиотечни стандарти” на уебсайта на ФНАБИС. Преводаческо-редакторският екип⁹ на всяка стъпка от работата си максимално се съобразява с БДС 15419-82. Библиографско

⁵ Към 1 юни 2013 г. общият брой на записите в Своден каталог НАБИС е 2 073 640.

⁶ Вж. създадените до момента дигитални колекции по проект НАБИС на:

<http://digitool.nalis.bg:8881/R/EKVNTNKYVUF9RKBSGCBQKA9C1LPSKD7H8QYPBCEX1N9S5JANQY-02993?func=search>

⁷ Още със създаването си през 2009 г. ФНАБИС е наясно с избора си на стандарт за библиографско описание – MARC 21 – международно утвърден и най-използван в света и то от водещи библиотеки от ранга на Конгресната библиотека на САЩ, Британската национална библиотека, Руската държавна библиотека и др. Това е и стандартът, успешно прилаган години наред от учредителите на ФНАБИС: Университетска библиотека „Св. Климент Охридски”, Централна библиотека на БАН и Библиотека „Паница” на Американския университет в България, както и от други библиотеки у нас: библиотеката на Нов български университет, библиотеката на Техническият университет в София, библиотеката на Американският научен център в София и др. MARC е съкращение от фраза на английски език (MACHine-Readable Cataloging), която означава „каталогизиране за машинен прочит” и се отнася за група библиотечни стандарти, разработени за нуждите на Конгресната библиотека на САЩ след нейното компютъризиране през 60-те години. Поради ефективността си тези формати, особено библиографският, се разпространяват в други библиотеки, страни и континенти. Основната им идея е областите на описание да се означат с тагове, за да е възможно разчитането на каталожните записи от компютри. Действащият в момента Български държавен стандарт за традиционно библиографско описание (БДС 15419-82, издаден като „Ръководство за азбучни каталози”, София: Народна библиотека „Кирил и Методий”, 1989) не е съобразен с каталогизирането за машинен прочит, а без такова каталогизиране е невъзможно изграждането на каквато и да е библиотечно-информационна мрежа, на каквато и да е онлайн каталог, най-малкото своден.

⁸ За софтуерната платформа на проект НАБИС вж.

<http://www.nalis.bg/projects/41d410411418421/42141e42442242341542041d410-41f41b41042242441e42041c410>

⁹ С. Анева, Е. Дикова, Мила Куцарова, Мария Аргирова-Герасимова, Биляна Яврукова, Елка Богушева.

описание на книгите¹⁰, особено в терминологично отношение и същевременно се стреми към ясен стил и граматично правилен език.

ENGLISH	БЪЛГАРСКИ	DEUTSCH	FRANÇAIS	ITALIANO	ESPAÑOL	РУССКИЙ
abstract	кратко резюме	Abstract	résumé (sommaire)	abstract	resumen	резюме
access	достъп	Zugriff	accès	accesso	acceso	доступ
access point	точка за достъп	Zugriffspunkt	point d'accès	punto di accesso	puntos de acceso	точка доступа
accompanying material/matter	съпровождащ материал	Begleitmaterial	matériel d'accompagnement	materiali allegati	material complementario	сопроводительный материал
acquisition	комплектуване	Erwerbung	acquisition	acquisizioni	adquisición	комплектование
acquisition status	статус на комплектуване	Erwerbungsstatus	statut d'acquisition	stato di acquisizione	situación de la adquisición	статус приобретения
action note	забележка за действия, свързани с обработката и запазването на документа	Fußnote zur Bearbeitung und Erhaltungsmaßnahmen für das Exemplar	note sur les mesures prises	nota d'azione	nota de acción	-
added entry	допълнително описание	Nebeneintragung	vedette secondaire	accesso aggiunto	asiento secundario	добавочный поисковый признак
additional physical form	допълнителен носител	zusätzlich erhältliche (physischen) Publikationsform	autre format physique	disponibilità su altro supporto fisico	formatos físicos adicionales	другая физическая форма документа)
alternative graphics	алтернативна азбука	Alternative Schriftdarstellung	graphie alternatif	grafica alternativa	gráficos alternativos	альтернативное представление графических символов
analysis practice	вид аналитично описание	Analysepraxis	usage en matière d'analyse de collection	procedura di analisi	serie de análisis de la práctica	практика анализа серии
analytical entry	аналитично описание	analytische Eintragung	vedette analytique	accesso analitico	asiento analítico	аналитический поисковый признак
analytical title	аналитично заглавие	analytischer Titel	titre analytique	titolo analitico	titulo no controlado	аналитическое заглавие
annotation	анотация	Annotation	annotation	annotazione	anotación	анотация
annotation or summary note [cf. summary, etc. note]	забележка-резюме	Fußnote zu Zusammenfassungen usw.	résumé, etc.	annotazione o nota di sintesi	nota de sumario	примечание, содержащее аннотацию или резюме [UB]
area [UB]	област (на библиографско описание)	-	-	area	área	область [UB]
audio version	аудиоверсия	Audioversion	-	versione audio	versión en audio	аудио-версия
audiobook	аудиокнига	Audiobuch (Hörbuch)	-	audiolibro	audiolibro	аудиокнига

Фиг. 1. Част от Многоезичния онлайн речник на термини, използвани в MARC 21

В процеса на работа възникна идеята за създаване на терминологичен речник – първоначално за вътрешна употреба от преводачите, с цел системност в терминологията – който постепенно прерасна в Многоезичен онлайн речник на термини, използвани в MARC 21¹¹. В настоящия си вид той съдържа над 1 000 термина на 6 езика (освен английски), използвани в съответните преводи на американския MARC 21 – на трите уводни брошури, споменати по-горе и на MARC формата за библиографски данни (работата по термините в MARC формата за нормативни данни предстои). За улеснение на библиотекарите започнахме работа по Учебен речник, публикувахме и Някои съкращения, свързани със съвременната библиотечна практика.

Преведен беше и потребителският интерфейс на порталния софтуер Primo (приложен за изграждането на Своден каталог НАБИС) и на софтуера за управление на дигитални колекции DigiTool. За целите на обучението подготвихме и презентация на модели за библиографско описание на различните видове монографични и периодични издания.

Следващите пет фигури нагледно илюстрират насоката на обучението по проект НАБИС и реалния процес на библиографско описание на библиотечен документ по

¹⁰ Няма по-нови български правила за библиографско описание, въпреки инициативата на ББИА за учредяване на Секция по каталогизация, създадена на 26 октомври 2012 г.

¹¹ Препратка към нашия речник се дава и на сайта на Конгресната библиотека на САЩ. Работата по него се извършва от преводачески екип под ръководството и редакторската намеса на Е. Дикова: Анастасия Рашева (руски, немски, френски), Вероника Шалагин (руски, френски), Аспарух Велков (английски, френски), Лалка Тодорова (руски, немски), Милена Иванова (английски), Алесандра Бертучели (италиански) и Христина Тасева (испански). Финалният прочит е от редакторския екип на преводите на MARC 21 – С. Анева, Е. Богушева и Б. Яврукова.

подготвените модели, интегрирането на библиографските метаданни в Своден каталог НАБИС, създаването на дигитален обект (свързване на готовите изображения със специално подготвени METS файлове и с библиографските метаданни от ALEPH, при което обектът става достъпен чрез сводния каталог).

```

DB      L ASC01
SYSID   L 0
FMT     L BK
LDR     L ^^^^^nam^a22^^^^^^a^4500
008     L ^^^^^s2004^^^^^^bu^^^^^^r^^^^^^000^0^bu1^d
020     L $$$a
040     L $$$aBG-SoBAS
041     L $$$a
044     L $$$a
1001    S $$$a $$$b $$$c $$$d $$$e $$$g $$$j $$$q
110     S $$$a $$$b $$$c $$$d $$$e $$$f $$$k $$$n $$$t
111     S $$$a $$$c $$$d $$$f $$$k $$$n $$$q $$$t
130     S $$$a $$$f $$$k $$$p $$$t
2401    S $$$a
2450    L $$$a $$$b $$$c $$$n $$$p
246     S $$$a $$$b $$$n $$$p
250     S $$$a $$$b
260     S $$$a $$$b $$$c
300     S $$$a $$$b $$$c $$$e
500     S $$$a
501     S $$$a
502     S $$$a
504     S $$$a
505     S $$$g $$$r $$$t
546     S $$$a $$$b
7001    S $$$a $$$b $$$c $$$d $$$e $$$j $$$q
710     S $$$a $$$b $$$c $$$d $$$e $$$f $$$k $$$n $$$t
711     S $$$a $$$c $$$d $$$e $$$f $$$k $$$n $$$q $$$t
730     S $$$a $$$f $$$k $$$p $$$t
740     S $$$a $$$n $$$p

```

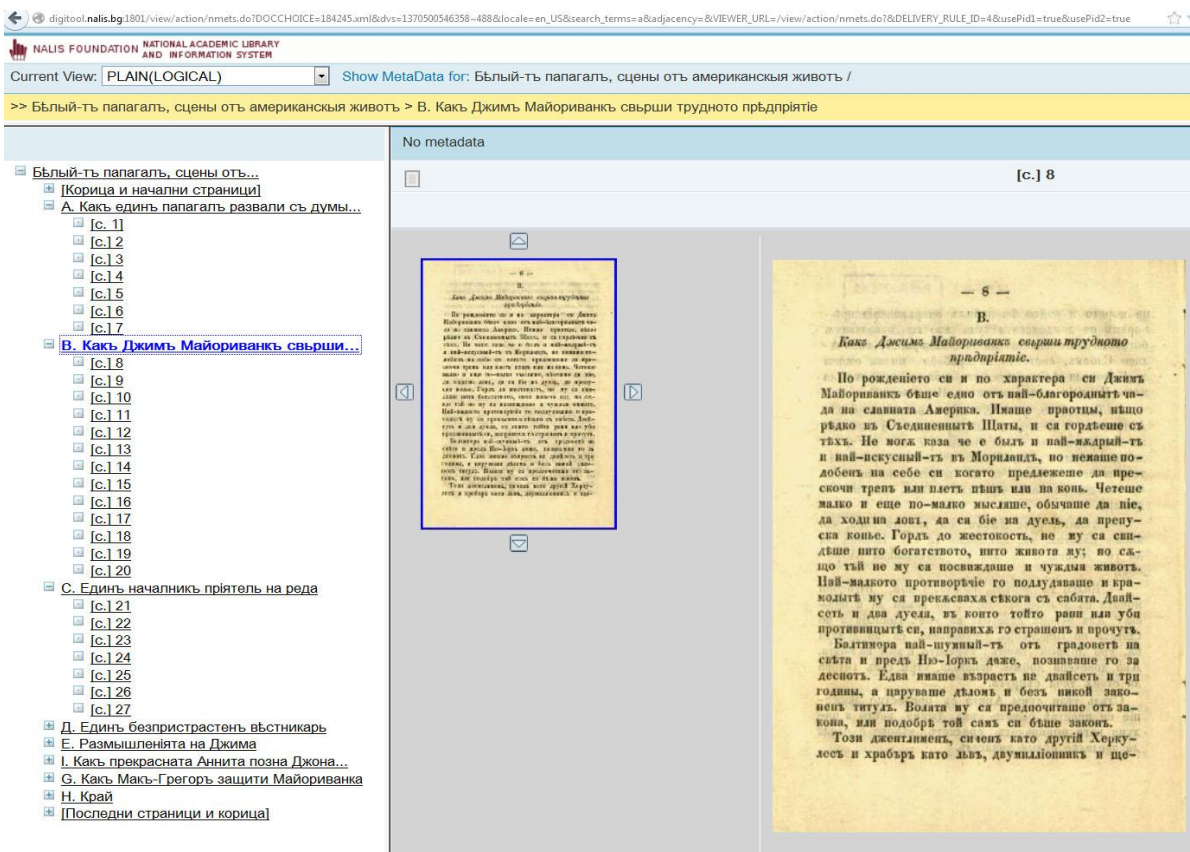
Фиг. 2. Модел за описание на еднотомна книга

Leader	LDR	---	01964nam^a2200229^a^4500
Control No.	001	---	000117289
Date and Time	005	---	20090720112017.0
Fixed Data	008	---	090720s1869^^^^tu^^^^^^r^^^^^^000^ ^bul^d
Catal. Source	040	---	a BG-SoBAS
Language Code	041	1	a bul
Country Code	044	---	a tu
Main Title	245	00	a Бъльит-тъ папагалъ, сцени отъ американскыя животъ / Преводъ Н. Михайловскаго; Издава П. Р. Славейковъ.
Imprint	260	---	a [Цариград] : b [Печатница на Македония], c 1869. d 67 с. ; e 18 см.
Physical Des.	300	---	a Кн. е от библиотеката на Никола Начов
General Note	500	---	a Стоянов, Маньо. Българска възрожденска книжнина: Аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания 1806-1878. С., 1967, №5278, с.
Publ. Note	581	---	a Погорелов, Валерий. Опис на старите печатни български книги : (1802-1877 г.). С., 1923, №1019, с. 574;
Publ. Note	581	---	a Енциклопедия на българската възрожденска литература, В. Търново, 1996, с. 457-458;
Publ. Note	581	---	a Българска възрожденска интелигенция. Учители, свещеници, монаси, висши духовници, художници, лекари, аптекари, писатели, издатели, книжари, тър С., 1988, с. 428-429.
General Note	500	---	a STP
A.E. Pers. Name	700	1	a Михайловски, Никола Стоянов c почетен член на БКД d 1818-1892 e прев.
A.E. Uniform TI	730	02	a Бъльит папагал или сцени от американския живот. Превод Н. Михайловскаго. Издава П. Р. Славейков. Цариград, в печатницата на Македония, 1869
Not in Table	STD	---	a 239 b CLBAS
Not in Table	LVL	---	a 20

Фиг. 3. Библиографски запис на еднотомна книга в системата за управление на книжни колекции (ALEPH)

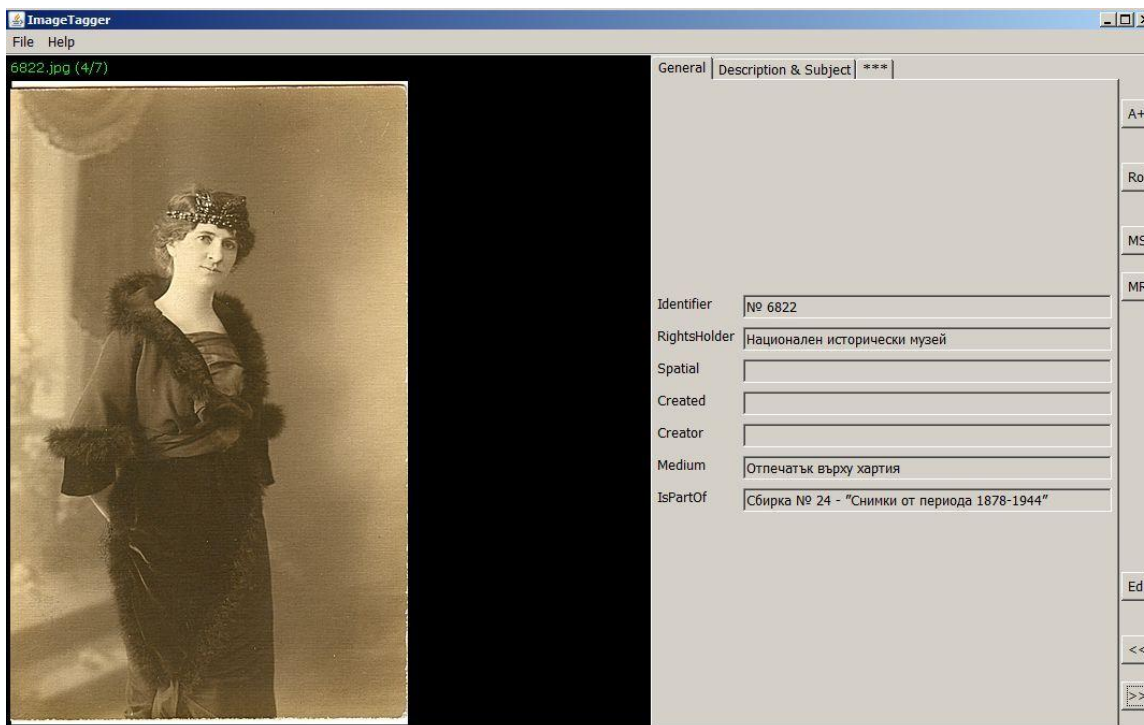
Фиг. 4. Библиографски запис на същата книга в Своден каталог НАБИС

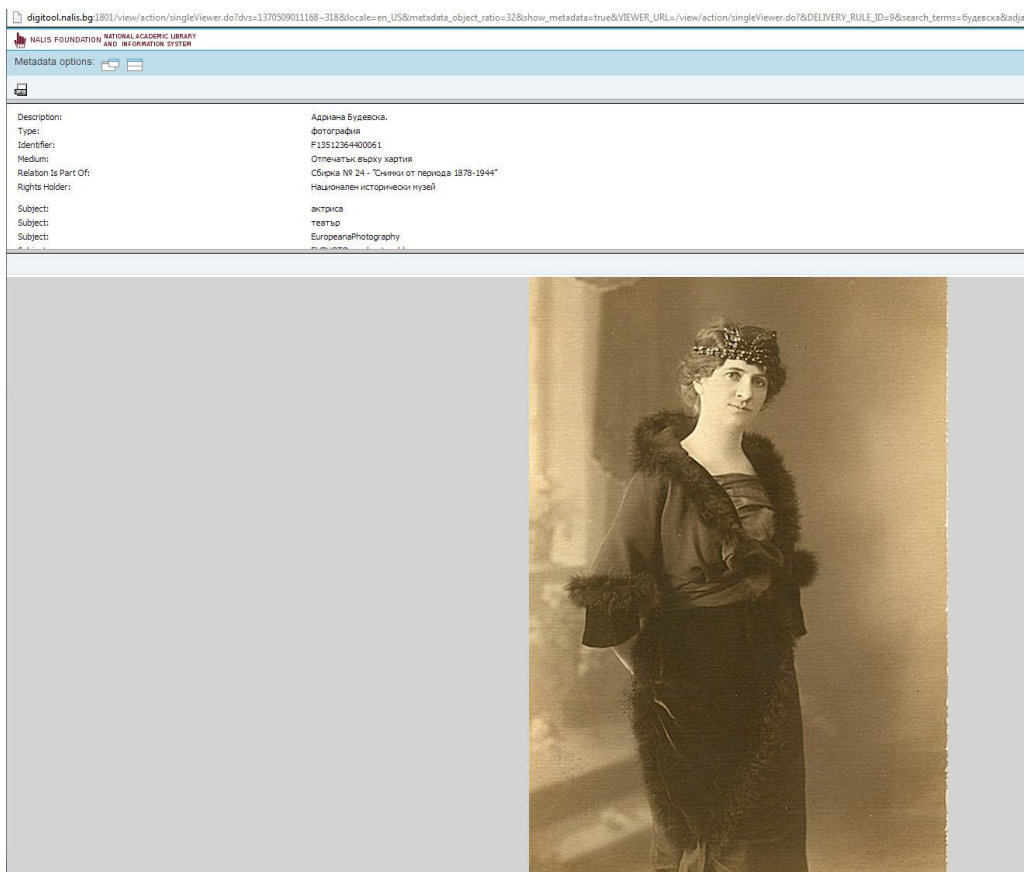
Фиг. 5. Същата книга като дигитален обект, достъпен през Своден каталог НАБИС

Конкретно за обучението по дигитализация и за съответния реален процес създадохме и спомагателни приложения: METS Generator (за създаване на съдържание на

дигитализираните книжни тела, всеки ред от който препраща до конкретна глава, подглава и страница) и ImageTagger (за преглед и описание на фотографии с възможност за прелистване, редакция, въвеждане на данни за цяла колекция и конкретна снимка и др.).

Фиг. 6. Описание на фотография в ImageTagger

Фиг. 7. Същата фотография онлайн

Курсовете за библиотекари, организирани по проект НАБИС¹², започват през юни 2011 г. Досега са проведени девет курса. Шест от тях целят да запознаят библиотечните специалисти с каталогизирането за машинен прочит и практическото му прилагане (MARC 21 и ALEPH 500), а три имат за предмет дигитализацията на библиотечни и архивни документи (по-малкият брой на тези занятия се дължи на факта, че дигитализацията по проект НАБИС започва едва през 2012 г.). Обучени до сега са 65 души от 8 библиотеки, както учредителки, така и асоциирани по проекта, както и 7 външни лица. Всички тези услуги са напълно безплатни за обучаваните и единствената им цел е изграждането и разширяването на качествен и лесно достъпен Своден каталог НАБИС¹³.

Като цяло курсовете са практически насочени. Теоретичната част заема като правило по-малко от половината от определеното време. При обучението по каталогизация за машинен прочит теорията се води от С. Анева и е насочена към усвояването на структурата на библиографските записи, на обозначителите на съдържание (тагове, индикатори, кодове на подполета), на най-често използваните полета, правилата за попълването им и начините за визуализацията на записите (във вид на каталожна картичка, във формат за цитиране, с вербализирани названия на полетата и пр.).

Специално място се отделя на предварително създадените модели на описание. Доказва се тяхната зависимост от софтуерния продукт и предвидените допълнителни услуги, които се генерират от него; технологичния цикъл при каталогизиране на библиотечния документ; вида на библиотечния документ; специфични изисквания на потребителите на формата. Представят се моделите за каталогизиране на периодични, непериодични издания и на специални видове издания. Подробно се разглеждат специфичните подходи при използването на паралелни и аналитични връзки.

Библиотечната система ALEPH 500 се разглежда в нейната архитектура: бази данни, тяхната взаимосвързаност и структура; модули и последователност при работата. Обясняват се различните начини за индексирание, търсене и намиране на данни в ALEPH 500. Представят се различните услуги и улеснения, за да се оптимизира работата с библиотечната система.

Практическите семинари¹⁴ представляват конкретна работа по каталогизиране на различни видове периодични, непериодични и специални видове издания. Консултациите продължават неограничено време след приключването на курсовете.

Обучението по каталогизация за машинен прочит ще продължава и в бъдеще и ще се разширява тематично. Предстои запознаване на библиотечните специалисти с MARC формата за нормативни данни и използването му при регистриране на издания в ALEPH 500; със същността и практиката на RDA (Resource Description and Access)¹⁵ и с Междубиблиотечно заемане чрез Своден каталог НАБИС¹⁶.

¹² Обучението във Фондация НАБИС се провежда в нейната зала за обучение. Тя е оборудвана с 9 компютъризирани работни места, които дават възможност за удобно провеждане на упражнения и индивидуална работа под ръководството на специалисти с разностранен и дългогодишен опит. Мултимедийният екран позволява да се правят презентации и да се демонстрират обекти директно от интернет и от клиентските софтуери на приложните продукти. Климатизираното помещение създава условия за по-ефективна работа независимо от външните климатични условия.

¹³ Напоследък в Сводния каталог и в мрежата НАБИС се включиха и обществени библиотеки, както и академични институции извън пределите на България. За асоциираните членове и чуждестранните сътрудници на ФНАБИС вж. страница „Асоциирано членство” на сайта на фондацията.

¹⁴ Водени от външни експерти – Елена Герасимова, Радост Шарабова, Светла Караиванова.

¹⁵ Това е най-новият библиотечен стандарт, който цели да замени Англо-американските правила за каталогизация (AACR2). Той е много по-опростен и е вече възприет от водещи библиотеки в света (Британската библиотека, Библиотеката и архивите на Канада, Националната библиотека на Австралия и Немската национална библиотека). Тясно е свързан с FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records –

Курсовете по дигитализация също са практически насочени. Водят се от Е. Димитров и първата им цел е обучените библиотекари да могат да дадат на своите читатели отдалечен достъп до един или друг вид книги. В обучението се показва как се прави това с библиотечните продукти, които ФНАБИС поддържа и предоставя на своите асоциирани библиотеки. От тези продукти пряко или косвено отношение към дигитализацията имат DigiTool, Aleph и Primo на фирмата Exlibris.

В обучението се представя пълна поредица от стъпки за създаване на дигитален обект от сканирани страници, вкл.:

- да е в определен формат (PDF, METS);
- да се въведе в системата за управление на дигитални колекции, използвана от ФНАБИС (DigiTool);
- да се свърже с библиографските данни от системата за управление на книжни колекции, използвана от ФНАБИС (ALEPH);
- да бъде достъпен чрез уебпортала на Своден каталог НАБИС (Primo).

Реалната практика изисква в процеса да се използва и допълнителен софтуер (комерсиален или open source – ABBYY FineReader, ImageMagick). Обучението запознава и с използването на такъв софтуер за някои конкретни цели.

Има нещо специфично в обучението по дигитализация, провеждано от ФНАБИС: след края му, обучаваните се превръщат в реални потребители на програмните продукти, а инструкторите – в консултанти. Самото обучение дава добра представа за процеса на дигитализация изобщо, защото споменатите системи са типични добри представители на продуктите в своите категории.

В заключение, обучението на библиотекари, организирано по проект НАБИС, допринася значително за повишаване качеството на информацията, предоставяна в Своден каталог НАБИС и за справянето с проблемите, свързани с обработката на нестандартизирани записи при интегрирането им в каталога. Нестандартните записи от различни библиотеки не подлежат на групиране според това дали е описано едно и също издание и, съответно, за него е нужен един запис (дедубликация), нито според това дали са описани различни издания или версии на документа (FRBRization) – проблем, който ефективно се преодолява с обучението и консултациите по каталогизация за машинен прочит. Не е за пренебрегване и качеството на крайната библиографска информация, която достига до читателите – за да подлежат на търсене, записите ни трябва не просто да съдържат информация, напълно съответна на описвания документ, но тази информация трябва да бъде структурирана и предадена според общоприетите стандарти, в противен случай читателят остава заблуден. Същото се отнася и за дигиталните обекти, достъпни чрез Своден каталог НАБИС и други портали – чрез обучението и консултациите на ФНАБИС, те стават стандартизирани. Така не само се възприемат и използват общи стандарти, но се унифицира нивото на автоматизация на библиотеките и се повишава качеството на предоставяната информация.

„Функционални изисквания към библиографските записи”, стандарт на IFLA, свързващ достъпа и извличането на информация с библиографските бази данни от гледна точка на читателя).

¹⁶ От началото на 2013 г. започна работа по изграждане на междубиблиотечно заемане в мрежата НАБИС. За целта първо бяха анкетирани учредителите и асоциираните членове на ФНАБИС, беше създаден Кодекс за междубиблиотечно заемане и, въз основа на него, стартира разработване на софтуерно приложение към Primo.

Еразъм интензивните програми в УниБИТ – ефективна форма за международно образователно и професионално взаимодействие

Таня Тодорова, Елисавета Цветкова, Деница Димитрова

Въведение

Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) се утвърди като едно от най-активните висши училища в Европейския съюз в осъществяването на Интензивни програми Еразъм (ИП) в областта на библиотечно-информационните науки, с дейност в периода 2009 – 2013 г. и участие в два проекта: IPBib „Малка библиотечна приказка” (Das Grimm-Zentrum – (k)ein Bibliotheksmärchen) (2009 – 2011) като партньор и „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище” (ИП БИКМ-АЛУ 2011 – 2013) като координатор. Партньорската университетска мрежа на УниБИТ включва десет европейски университета през годините.

Основен акцент в анализа на настоящия доклад е Еразъм ИП „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище” (2011 – 2013) с координатор УниБИТ в София. Проектът бе отличен на първо място и получи Сертификат за цялостно качествено изпълнение сред всички проекти, осъществявани в България през 2012 г., в рамките на европейската програма за образование и обучение „Учене през целия живот” от Центъра за развитие на човешките ресурси и Министерството на образованието, младежта и науката. Докладът е разработен в рамките на научноизследователски проект на тема: “Изследване на Еразъм интензивните програми по библиотечно-информационни науки като форма за повишаване на качеството на обучението на студентите и за развитие на преподавателския състав в УниБИТ” (НИП-2013-01) с ръководител доц. д-р Таня Тодорова.

Кратко описание на IPBib „Малка библиотечна приказка”

Проектът IPBib „Малка библиотечна приказка” (Das Grimm-Zentrum – (k)ein Bibliotheksmärchen) се осъществи под ръководството на Хумболтовия университет в Берлин, Германия.¹⁷ Партньори бяха: Университетът по библиотекознание и информационни технологии в София, България; Мазарик университет в Бърно, Чехия; Университетът във Вилнюс, Литва и Университетът във Виена, Австрия. Ръководител на проекта от УниБИТ бе проф. д-р Иванка Янкова, координатор и лектор – доц. д-р Таня Тодорова. Интензивните програми се проведоха в Берлин (2009), във Виена (2010) и във Вилнюския университет (2011). Проведената учебна програма бе насочена към усвояване на знания за съвременните тенденции в организацията и управлението на нови или реконструирани библиотеки и библиотечни пространства, както и по актуална професионална проблематика, свързана с дигитализацията, интелектуалната собственост, информационната компетентност, технологиите за опазване на фондовете, връзките с обществеността в библиотеките и редица други. Осъществени бяха интересни учебни посещения в новостроящи се библиотеки и нови библиотечни филиали. Участието в проекта всяка година на 25 студенти и 12 преподаватели от различни географски райони на Европа – Германия, Австрия, Чехия, България и Литва, създаде условия за активен межкултурен диалог, запознаване с национални традиции и обмен на добри практики между различни страни-членки на Европейския съюз.¹⁸

¹⁷ Das Grimm-Zentrum – (k)ein Bibliotheksmärchen. <https://www.ibi.hu-berlin.de/studium/studprojekte/ipbib>

¹⁸ Pannier, G., H. Wilhelm, T. Todorova. IPBib: Das Grimm-Zentrum – (k)ein Bibliotheksmärchen. // *Mobility and Innovation in the European Context : Evaluation Conference on ERASMUS Intensive Programmes*, 22-23 November 2011, Bonn, Federal Ministry of Education and Research, 2011, p. 19-21.

Този успешен проект приключи своя тригодишен цикъл, но намери своето продължение чрез нова интензивна програма с координатор Университетът по библиотекознание и информационни технологии в София.

Университет-домакин на ИП	Брой студенти от УниБИТ	Специалност
Хумболтовия университет в Берлин, Германия 2009	5	„Библиотекознание и библиография” – 3 „Информационни фондове на КИН” – 2
Университетът във Виена, Австрия 2010	5	„Библиотечен и информационен мениджмънт” – 3 „Информационни фондове на КИН” – 2
Университетът във Вилнюс, Литва 2011	5	„Библиотечен и информационен мениджмънт” – 3 „Информационни фондове на КИН” – 1 „Информационно брокерство” – 1
Общо студенти:	15	

Табл. 1. Студенти-участници от различни специалности от УниБИТ в IPvib „Малка библиотечна приказка”

Еразъм Интензивна програма „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище” (ИП БИКМ-АЛУ) – анализ и обобщения

Еразъм ИП „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище” (2011 – 2013) е с координатор УниБИТ (София) и партньори: Хаджетепе Университет в Анкара (Турция), Загребски университет (Хърватска), Университет Париж Декарт (Франция) и Сегетски университет (Унгария).¹⁹ Ръководител на проекта е доц. д-р Таня Тодорова. Основната цел е да се създаде интердисциплинарна, интензивна образователна програма и учебна среда, в която да се усвояват теоретични и практически знания и умения, свързани със съвременните предизвикателства пред управлението на библиотеките, музеите, архивите и информационно-технологичните центрове. Тя се осъществява в своята пълнота чрез реализацията на ИП в периодите: 4 – 17 септември 2011 г. в УниБИТ, София; 2 – 15 септември 2012 г. в Университета в Загреб, Факултет по хуманитарни и социални науки, Катедра по информационен и комуникационен мениджмънт и 8 – 21 септември 2013 г. в Хаджетепе университет, катедра по Информационен мениджмънт. Целевата група са студенти (бакалаври и магистри) по библиотечни и компютърни науки, информационни технологии и културно-историческо наследство. Общият брой на студентите варира от 23 до 26, а на преподавателите – от 16 до 19. Мисията на проекта е чрез използването на богат методически инструментариум да се осъществи модерен образователен процес, насочен към усвояване на интердисциплинни знания и умения, съответстващи на новите изисквания в професионалната реализация на студентите в библиотечно-информационния и културен сектор и в отговор на политиката за висше образование и инициативата на ЕС за „Нови умения за нови работни места”.

¹⁹ Интензивна програма „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище”: <http://libcmass.unibit.bg/>

Как се осъществява подборът на студентите-участници?

Координаторът на проекта разпространява между партньорите „Критерии за селекция на студентите”, които включват: изисквания за ниво на владеене на английски език, успех от следването, мотивация за участие и др. под. Поставя се и задачата за написване на есе „Профилът на модерния мениджър на културна институция”. В крайния етап на подбора се провежда интервю на английски език. Като промоционален материал се разпространява презентация, представяща проекта, партньорите, темите в ИП и културните аспекти.

В сайта на проекта се публикуват материали и допълнителна информация и след процеса на подбор – презентации на националните отбори; представяне на лекторите; списък на студентите, разпределени по международни отбори; препоръчителна литература; задания за студентите. Прилага се и фотодокументация от първите срещи на студентите с координаторите по подготовката на интензивната програма.

Университет-домакин на ИП	Брой студенти от УНИБИТ	Специалност
УниБИТ в София, България	9	„Библиотечен и информационен мениджмънт” – 4 „Библиотекознание и библиография” – 1 „Информационни фондове на КИН” – 2 „Информационно брокерство” – 1 „Информационни технологии” – 1
Загребски университет, Хърватска	7	„Библиотечен и информационен мениджмънт” – 3 „Библиотекознание и библиография” – 1 „Печатни комуникации” – 2 „Информационно брокерство” – 1
Хаджеттепе университет в Анкара, Турция	6	„Библиотечен и информационен мениджмънт” – 4 „Информация и комуникиране” – 1 „Информационни технологии в съдебната администрация” – 1
Общо студенти:	22	

Табл. 2. Студенти-участници от различни специалности в УниБИТ в ИП БИКМ-АЛУ (2011 – 2013)

Университетите-партньори в ИП участват равнопоставено в: проектното планиране, реализацията и оценката; учебния процес; развитието на сайта на проекта и в образователно-комуникационната платформа ILLIAS; визуализацията и PR; мултиплицирането на постиженията и ефекта; осъществяването на научни публикации и участия в научни форуми. Комуникацията протича на английски език. В процеса на цялостното изпълнение на проекта ИП БИКМ-АЛУ се сключиха двустранни споразумения по ЕРАЗЪМ за студентска и преподавателска мобилност – с Хаджеттепе университет в Анкара, с Университета в Загреб и с Университета в Сегет.

Образователно съдържание и методология на учебния процес на ИП БИКМ-АЛУ

Основните теми, които се обхващат в Еразъм ИП БИКМ-АЛУ с вариации на подтемите през отделните години, са:

- Библиотечен, информационен и културен мениджмънт. Информационна грамотност
 - Информационна архитектура; Автоматизация и мениджмънт на библиотеките; Обслужване на потребителите в дигиталната ера; Библиометрия; Стимулиране на четенето – добри библиотечни практики; Информационна грамотност и продължаващо обучение.
- Опазване и достъп до културно-историческото наследство. Дигитални библиотеки
 - Културни политики и стратегии на Европейския съюз; Дигитални библиотеки; Публичните библиотеки и дигитализацията на културното наследство. Участие в Европеана; Личните архиви като част от културното наследство.
- Интелектуална собственост. Информационно брокерство
 - Фолксономията – новият подход за организация на знанието в библиотеките; Информационното осигуряване в дигитална пазарна среда; Аутсорсингът като мениджърска стратегия в библиотеките; Ролята на библиотеките за популяризирането на свободния достъп до научна информация.
- Информационни технологии в библиотеките, архивите, музеите и други културни институции
 - Интернет услугите в подкрепа на библиотечното обслужване; Социалните мрежи и библиотечните и културните институции. Facebook на обществените библиотеки в България, Хърватска, Франция и Турция; Електронно правителство.

По всяка тема студентите имат теоретични лекции от страна на интернационален преподавателски екип, като акцентът е представяне на различни теории и подходи според специализацията на дадения експерт. Теоретичният материал се осмисля чрез разнообразни учебни методи (уъркшоп, семинари, самостоятелни задачи и Case Study в културни институции).

През 2011 г. са проведени изнесени учебни дни по културни и архитектурни маршрути в София, Пловдив и Рилски манастир, с посещения на: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Столична библиотека, Боянската църква и Националния исторически музей. Връзката теория – практика през 2012 г. се осъществи чрез посещения в: Националната и университетска библиотека в Загреб, Държавния архив на Хърватска, Публичната библиотека на Загреб. Проведе се и изнесен учебен ден на тема „Социализация на културно-историческото наследство“ с екскурзия до: Национален парк Плитвички езера (природен резерват под закрилата на ЮНЕСКО) и на културни маршрути в крайбрежния град Задар. През 2013 г. се планират учебни визити в: Националната библиотека на Турция, Университетската библиотека на Хаджеттепе университет в Анкара, Музея на анадолските цивилизации. Предвиждат се и два изнесени учебни дни на тема: „Културното и историческото наследство на Кападокия“ със задание за студентите по международни отбори: подготовка на доклад за културното наследство на Кападокия за публикуване в е-платформа като изпитен материал.

Лекциите, срещите и дискусиите с професионалистите от споменатите културни институции позволяват да се направят изводи за изискванията на практиката към академичното образование и към подготовката на бъдещите специалисти. Тези въпроси получават своето широко обсъждане с външни участници и експерти на ежегодната

заклучителната кръгла маса по проекта на тема: „ИП БИКМ-АЛУ – нови компетенции за бъдещ успех. Преосмисляне на профила на модерния мениджър на културна институция”.

Всека година програмата завършва с изпит върху изучаваната проблематика, националните отбори написват публикация за развитието на проекта, задават се перспективи за бъдещо сътрудничество. Успешно завършилите програмата студенти придобиват 4 кредита (ECTS), които се признават от университетите, след като се депозира официално писмо. ECTS кредитите се формират от: 60 часа лекции, семинари, уъркшопи (2 ECTS) + 50 часа самостоятелна работа, учебни екскурзии, подготвени материали, изпит (2 ECTS). Участието в ИП се потвърждава с придобиването на сертификат и диплома. Координаторите предварително запознават академичния състав на висшите училища с проекта и учебната програма за осигуряване на подкрепяща среда за признаване на придобитите кредити.²⁰

Рефлексия върху преподавателската и изследователската дейност

Еразъм интензивните програми стимулират не само развитието на студентите, но създават и изключителни възможности за израстване на преподавателския състав и особено на младите учени и преподаватели. Краткосрочната мобилност позволява осъществяване на преподавателска дейност на английски език, работа с международна студентска аудитория, срещи с колеги от други страни, обмен на опит и идеи за изследователско сътрудничество. В рамките на такова ползотворно общуване се случват разнообразни изследователски инициативи.

Табл. 3. Преподавателска мобилност в рамките на Интензивни програми за периода 2009 – 2013 г.

През 2011 – 2012 г. се включихме в международно изследване относно съвременния профил на справочно-информационните специалисти в университетските библиотеки. В изследването участват 12 държави – САЩ, Канада, Мексико, Австралия, Франция, Холандия, Полша, Турция, Хърватска, Румъния, Гърция и други. Проведохме съвместна тематична сесия в рамките на Четвъртата международна конференция „Качествени и количествени методи в библиотеките” в Лимерик, Ирландия и осъществихме обобщаваща

²⁰ Library, Information and Cultural Heritage Management: Textbook. Compl. by Tania Todorova. Sofia: Za bukвите-O pismeneh, 2012, 246 p.

публикация за резултатите от съпоставителното международно изследване в престижното научно списание *Libri*.²¹

През 2012 г. научният международен екип инициира ново проучване на тема „Информационната грамотност на студентите по БИН” с участието на колеги от повече от 15 държави. Резултатите от него ще бъдат представени на специална сесия на предстоящата Европейска конференция по информационна грамотност, която ще се проведе от 23 до 25 октомври 2013 г. в Истанбул, Турция.

Студентите-участници в Интензивната програма си сътрудничат в развитието на е-платформа за студентските визии за професията на библиотекарите: <http://www.docinfos.fr/culturex/>, проект на колегите от катедрата по Информационни и комуникационни науки (IUT, Франция). Установи се традиция за участие на студенти от различните национални отбори със съвместна публикация в ежегодния студентски симпозиум BOBCATSSS.^{22 23}

Методологията на проекта стимулира споделянето на национален опит и добри практики, взаимодействието по национални и международни отбори, осъществяването на междукултурен диалог и чуждоезиковото общуване.

Изводи с европейско измерение

I just wanted to thank You for Your effort in creating this program for us students, we all had wonderfull time, we learned much about our future profession and make friendships that we are all so glad about. You inspired me to go in that direction and I wanna thank You for that.

Manuela Babić, 2012

Актуалността на проблематиката на ИП БИКМ-АЛУ произтича от все още непълноценното приложение на ИКТ в библиотечно-информационната дейност, музеите, архивите и другите културни институции и е в съответствие със стратегията на Европейския съюз за изграждане на икономика, основана на знанието. В научни публикации, създадени в рамките на проекта представяме прогнози за това какви умения ще са нужни в бъдеще и как чрез интердисциплинарни знания да се подпомогнат бъдещите специалисти да придобият необходимите компетенции. Създадените в рамките на проекта лекции, презентации и други материали са публикувани в електронната образователна платформа ILIAS: <http://libcmass.unibit.bg/iplibcmass/> и в е-платформа „Intercultural exchange around the profession of librarian”: <http://www.docinfos.fr/culturex/> и позволяват продължаващо използване при преподаване и обучение.

Ежегодно се провежда уъркшоп на тема: „Академичното образование в областта на библиотечно-информационните науки, компютърните науки и културно-историческото наследство – национални традиции и практики”. Целта е съпоставка, анализ и дискусия на

²¹ Saunders, L.; Kurbanoglu, S.; Wilkins Jordan, Mary; Boustany, J.; Todorova, T. & al. Culture and Competencies: A Multi-Country Examination of Reference Service Competencies. In: *Libri. International Journal of Libraries and Information Services*, 2013; 63(1): 33–46.

²² Todorova, Tania et. al. E-motion of the Manager of Cultural Institution. Experiences within ERASMUS Intensive Programme IP LibCMass at State University of Library Studies and Information Technologies in Sofia. // *Information in e-motion: Papers from 20th BOBCATSSS International Conference on Information Science, 23-25 January 2012*, Amsterdam. Amsterdam: Bock+Herchen Verlag, 2012, p. 324-327.

²³ Todorova, Tania et. al. The changing role of the manager in the digital era: Findings from Erasmus IP LibCMass 2012 Project. // *From Collections to Connections: Turning Libraries "Inside-Out": Papers from 21th BOBCATSSS International Conference on Information Science, 23-25 January 2013*, Ankara.

съществуващото учебно съдържание и идеи за промени. Университетите-партньори сме в процес на преосмисляне на съществуващите учебни програми в София, Анкара, Париж, Загреб и Сега. Смятаме, че бъдещите специалисти, които отговарят за съхраняването и опазването на културното наследство и ще се реализират в т.нар. *memory institutions* (библиотеки, музеи, архиви и др.под.) – трябва да имат интердисциплинарна подготовка в областта на библиотечно-информационните науки, компютърните науки и науките за културното наследство.²⁴ Те трябва да са с отворено мислене към иновациите и с умения да работят в международни професионални екипи, които изграждат глобалната информационна, културна и образователна среда. Това са изводите и приносът от успешното реализиране на Еразъм ИП „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище” (2011 – 2013), които съотнасяме към определянето и създаването на европейско измерение.

На базата на опита на УниБИТ в работата по Еразъм интензивни програми се налага обобщението, че тази форма на краткосрочна студентска и преподавателска мобилност е ползотворна и позволява да се надграждат знания и умения, да се възпитава интердисциплинарно мислене и обвързване на теорията с практиката, да се насърчава творчеството и иновацията, да се стимулира самостоятелната изява, но и уменията за работа в екипи (национални и международни). Налице е повишаване на капацитета на обучение чрез опознаване и обмен между катедри по БИН, както и възможност за изучаване на място на дейността на библиотечни и културни институции. Проектите създават възможност университетите да станат по-видими като участници в европейското образователно пространство и увеличават техния престиж. Отчитаме и положително въздействие върху институционалната комуникация на ниво отделен университет и академична колегия. Осъществяването на Еразъм интензивни програми стимулира сътрудничеството между академичното образование, практиката и индустрията.

²⁴ Hjerpe, R. (1994). A Framework for the Description of Generalized Documents. *Advances in Knowledge Organization*, 4, 173-180.

Професионално развитие на библиотекарите в Полша

Стефка Илиева

Професионалното обучение и продължаващо образование на библиотекарите беше основна тема на учебната визита, в която участвах от 14 до 18 май 2012 г. в Полша, организирана от Информационен и учебен център във Варшава (OEIiZK). Съорганизатор на визитата е Фондация за развитие на образованието във Варшава. Проектът е част от европейската програма „Учене през целия живот”, секция „Учебни визити” на Центъра за развитие на човешките ресурси – София и Европейската агенция за професионални развития (CEDEFOP). Участниците в нея – 13 души – бяха библиотекарите и директори на образователни центрове от България, Франция, Испания, Литва, Италия, Словения, Словакия, Великобритания, Исландия, Холандия и Румъния.

Акценти на обучението бяха добрите практики в европейските страни по отношение на библиотечното образование – формално и продължаващо и възможността за бъдещи проекти на библиотечните институции, търсене на партньори в други европейски страни. Беше проведена двудневна конференция с презентации от всички участници във визитата, на която те представиха институциите си и проблемите на библиотечното образование – формално и продължаващо. На конференцията присъстваха гости от областната управа на Варшава (Мазовското воеводство), представители на Отдел „Образование” от кметството, на Полската библиотечна асоциация, директорът и сътрудници на Центъра за образование и информационни технологии и представители на полските медии.

В Полша има 8 342 обществени библиотеки, 1 056 изследователски и академични библиотеки (863 академични библиотеки) и 331 педагогически библиотеки (данните са на Полската библиотечна асоциация). Те са организирани основно в три библиотечни мрежи: на публичните, академичните и училищните библиотеки. Съответно се управляват от три министерства: на културата, на науката и на образованието. Библиотекарите, които нямат библиотечна правоспособност преминават през двугодишни курсове на обучение. Регионалните библиотеки на страната организират тренинги и обучения за библиотекарите от областите (воеводства) на Полша.

Новият Закон за висшето образование от 2005 г. в Полша и измененията в него през 2011 г. утвърждават нови модели на образование. Въвеждат се няколко степени на висше образование:

- Първа степен квалификация – бакалавър (BA).
- Втора степен квалификация – магистър (MA).
- Трета степен – докторски дисертации, ръководени от лицензирана агенция или университет, научен институт на Полската академия на науките, изследователски институт или международен институт, работещи на полска територия в която се допускат кандидати с втора степен библиотечна квалификация, т.е. магистри.
- Следдипломни обучения – следдипломна квалификация за период до две години, за която кандидатите са допуснати с библиотечно образование, поне първа степен. Те се провеждат в университетите на Полша, Изследователския институт на Полската академия на науките или Медицински център за следдипломно обучение.

Основните промени във висшето библиотечно образование в Полша са направени в съответствие с директивите на Болонската декларация. Те са в посока на:

- Двустепенно висше образование, така както съвместната декларация на европейските министри на образованието в Болоня от 19 юни 1999 г. възприема система, включваща два основни цикъла на образование. Достъпът до втория

цикъл изисква успешно завършване на първия цикъл, чиято продължителност е най-малко три години. „Образователната степен, получена след първия цикъл и даваща определена степен на квалификация, ще дава достъп до европейския пазар на труда. Вторият цикъл ще води до магистърска и/или докторска степен, както е в редица европейски страни”²⁵.

- Изграждане на национална система за оценка на образователните програми и институциите, присъждащи библиотечно образование.
- Създаване на образователни стандарти във всички области на знанието, включително за специалността „библиотечни и информационни науки”.
- Многообразие на образователните програми и по-голяма автономия на университетите.
- Мобилност и съпоставимост на програмите за изследвания в различни университети в национален и европейски контекст.
- Сътрудничество на университетите с икономическите среди – участие на работодателите в планирането на някои направления и образователни дисциплини.
- Наблюдение от страна на институциите за висше образование върху кариерата на възпитаниците им.
- 1993 г. – създаден е Основен съвет на висшето образование, който поставя минимални изисквания към втората степен на библиотечното висше образование.
- 1997 г. – постигнато е съгласието на 15-те най-големи академични институции по отношение на качеството на образованието.
- 1998 г. – създадена е Комисия по акредитация, която определя правила за процедурите по акредитация и условията на акредитацията (персонал, програми и дидактика).
- 2010 г. – създадена е Национална квалификационна рамка. В рамките на Националната квалификационна рамка са приети „Стандарти за проучвания LIS (за първа и втора степен на висше библиотечно образование)” .
- 2011 г. – Комисията по акредитация е прехвърлена в Министерството на науката и висшето образование.
- Създаден е Институт по библиотекознание и документация към Националната библиотека на Полша (ZEBID).

Повече от десет висши училища в Полша подготвят библиотекари, има библиотечни колежи с тригодишно обучение, които подготвят библиотекари в по-ниска степен на висше образование.

Продължаващо образование за библиотекари в Националната библиотека

Продължаващото образование на библиотекарите се организира от Център за библиотечно образование и документация във Варшава, изграден в Националната библиотека. Той, заедно с мрежата от регионалните образователни филиали, разположени в регионалните обществени библиотеки, организира курсове за продължаващо професионално обучение в различни сфери на библиотечните науки.

Националната библиотека има голям принос за продължаващото образование на библиотекарите. Съвместно с Полската библиотечна асоциация, Центърът за продължаващо

²⁵ <http://cie-bg.org/document/Bolonia.pdf>

образование обучава ежегодно около 500 библиотекари от страната в различни по тематика и продължителност курсове. В помощ на учителите от Центъра се включват като преподаватели специалистите от всички отдели на библиотеката. Правят се анкетни проучвания за потребностите от обучения, а след всяко обучение се попълва тест. Сред темите на тренингите най-често са професионалните обучения за формат MARC 21, за индексирание и класиране на библиотечни документи, които се провеждат в две нива: базисни за начинаещи библиотекари и разширени за библиотекарите от отдели за обработка на документи.

Полската библиотечна асоциация има силно влияние върху процесите на наемане на работа на библиотекарите и растежа им в кариерата. Библиотекарите се включват в курсове според характеристиката на трудовите им задължения и изискванията им на работното място. Изпращат ги на обучение в библиотеките, които поемат всички разноски. В края на всеки курс, след полагане на изпити, библиотекарите получават сертификати, които им дават възможност да израстват в библиотечната йерархия.

Има осем нива на кариерно развитие:

1. Младши библиотекар – за завършилите библиотечно-информационни науки или друга област на висше образование.
2. Помощник-библиотекар.
3. Библиотекар – със стаж повече от 3 г.
4. Старши библиотекар – повече от 6 г. библиотечен стаж.
5. Библиотекар-наставник – със стаж повече от 10 г.
6. Квалифициран наставник.
7. Старши квалифициран наставник.
8. Документалист-изследовател – назначават се само докторанти или защитили научна степен.

Най-високата степен е на документалист-изследовател. За да се издигне до тази категория, служителят полага изпит пред комисия на Министерство на образованието.

Университетската библиотека във Варшава

Освен че осигурява библиотечно и информационно обслужване на студенти и преподаватели, библиотеката се грижи за продължаващото образование на библиотекарите. Тя е организатор на онлайн курс на обучение за библиотекарите наричан Bibweb. Той е национален по обхват и учи библиотекарите как да използват уеб 2.0 приложенията, интернет, уеб дизайн и други онлайн практики. Това е иновативен начин за използване на интернет за сътрудничество между библиотеките. Чрез него се демонстрират добрите взаимоотношения между институциите и се засилват възможностите за учене през целия живот.

Педагогическа библиотека

Тя е централна библиотека с 9 филиала и със 110 души библиотечен персонал. Библиотеката е реновирана, с ново библиотечно обзавеждане и компютърна техника. Обслужва 15 000 учители. Тя е базова педагогическа библиотека за областта. Освен учители, библиотеката обслужва около 4 000 ученици, студенти и граждани. Работи от 9.00 до 19.00 ч. всеки ден, включително и през почивните дни.

Всеки месец в библиотеката се провеждат работни срещи с учители и библиотекарите, курсове за базисни познания за интернет, по финансови проблеми на библиотеките, за

споделяне на добри практики сред останалите училищни и педагогически библиотеки в града. В Полша има училищна библиотека почти във всяко училище, а училищните библиотекарски са задължително с педагогическо образование и сред това завършват библиотечен курс или библиотечна магистратура.

Продължаващото образование за библиотекарите от обществените библиотеки в селските райони и в градовете с население под 20 000 жители се организира от регионалните (воеводски) библиотеки. Основните теми на обученията са: компютризация, каталогизиране, библиотечен мениджмънт и маркетинг, четене и култура на четенето, културен туризъм и анимация, електронно приобщаване на гражданите и др. Все популярни форми на обучение са видеоконференциите, уебинарите и дистанционното електронно обучение.

Променените условия в библиотеките и технологичната среда в която се развиват съдействат за откриването на нови длъжности: старши сертифициран документалист, библиотекар-наставник, информационен мениджър, информационен дизайнер, информационен брокер, издател, архитект на информационни системи, библиотерапевт и др. Библиотекарите, които искат да работят като библиотерапевти изучават 275 учебни часа дисциплината „Библиотерапия” към висшите библиотечни училища и сред като положат изпит, получават сертификат, който им дава право да работят в лечебни заведения за хора с психически увреждания.

Обученията на библиотекарите след завършването на формалното образование продължават главно в три направления: изучаване на дисциплини, свързани с обслужването на потребителите, търсене и организиране на информацията; управление на библиотеката и организация на техническите служби за каталогизация, дигитализация на ресурсите и работа с периферна техника – ксерокс, скенер, факс и най-новото направление – Информационна архитектура, което се изучава в рамките на 250 учебни часа.

Електронното обучение за библиотекарите в Полша е много развито. Благодарение на учителите от полския Информационен и образователен център за информационни технологии, който беше организатор на визитата, усвоихме две програми: „Digital Storytelling” и „Screen cast” и ни беше демонстрирана платформата „Moodle” за обучение на ученици и студенти. Използваните платформи за тях са „Microsoft Story 3 за Windows” и „Microsoft Office Labs”. И двата пакета могат да бъдат изтеглени от интернет и инсталирани на компютрите.

Научихме още как да използваме дигиталното разказване на истории, за да се създават и споделят ресурси в класната стая или библиотеката. „Digital-разказването на истории” е алтернативен начин на представяне на информация за учащите по един забавен начин. В библиотечна среда, това може да се използва за представяне на новата литература или снимки на библиотечните изяви. Като методист на обществени библиотеки в Пловдивска област след завръщането си насърчавам библиотекарите съвместно с деца доброволци да правят филми за презентирание на книги, по подобие на учениците в Полша.

В полските библиотеки все повече се използват автоматизирани информационни системи. Разработват се нови библиотечни програми и нови информационни услуги. Полските библиотекарски добре се ориентират във високо технологична среда. Те търсят подкрепата на професионалната общност и непрекъснато се обучават и развиват.

След визитата си в Полша още веднаж се убедих, че промените в библиотеките могат да се осъществят само от променени библиотекарски, адаптирани към иновационните професионални задачи и готови за реорганизация на библиотечния труд.

Двойна система на професионалното обучение на библиотекари в Германия – обмен на модели и практики

Антоанета Димитрова

По проект „Трансфер на модели и практики при професионалното обучение на библиотекари” на Асоциация „Съвременни читалища” (АСЧ), финансиран по програма „Учене през целия живот”, секторна програма „Леонардо да Винчи”, 9 специалисти (ръководител на екипа, отговарящ за планирането и организацията на обученията; ръководител на екипа, отговарящ за изготвянето и актуализацията на учебната програма; консултант на учебната програма и автор на учебно помагало; 6 преподаватели от провеждащите се обучения за придобиване на професионална квалификация по професия „Библиотекар” във Варна, Враца, Пазарджик, Провадия и Разград) участвахме в мобилност в Центъра на професионалните училища и гимназии по бизнес и публична администрация „Луизе Шрьодер” в Берлин. Основните цели на проекта са:

- да се подобри организацията на обучението за професия „Библиотекар”, използвайки многогодишния опит на германския партньор – Център на професионалните училища и гимназии по бизнес и публична администрация „Луизе Шрьодер” в Берлин;
- да се актуализира и оптимизира учебната програма на АСЧ за професионално обучение на библиотекари;
- да се взаимства опитът на германците при преподаването на специализираните дисциплини от българските преподаватели.

Професионалното обучение на библиотекари в Германия

Професионалното обучение на библиотекари в Германия е уредено нормативно със закон, наредба и методически указания. Законът за професионалното образование (23 март 2005 г.) установява законовите задължения за организирано по предварителен план професионално образование. В Наредбата за професионалното образование по специалност „Документация и информационно обслужване” (3 юли 1998 г.) е регламентирано обучението за специалността и е разписан рамков учебен план, на базата на който всяко училище разработва собствен учебен план. Методически указания и инструкции за преподаване са разработени от специални комисии, в които влизат представители на професионалните съюзи, на комисиите за професионално образование и на ръководните органи на отделните провинции.

Център на професионалните училища и гимназии по бизнес и публична администрация „Луизе Шрьодер”

Центърът на професионалните училища и гимназии по бизнес и публична администрация „Луизе Шрьодер” е държавно учебно заведение със сложна структура, което осъществява както професионално, така и гимназиално обучение. В него се обучават повече от 4 000 ученици, а преподават 180 учители. Обособени са 4 отдела:

- Професионално училище по публична администрация;
- Професионално училище по офис комуникации;
- Специализирана гимназия и професионална гимназия по икономика;
- Професионална гимназия – специалност икономика.

Училището предлага и професионално образование по професия „Професионален служител в документационни и информационни служби”, организирано според принципите на двойната система за професионално обучение в Германия. Всеки ученик сключва договор с частна фирма или обществена институция, които му осигуряват работно място по време на обучението и съответно заплащане. По време на тригодишното си обучение учениците работят в реални условия и получават професионални умения директно от практиката. По този начин успешно се съчетават придобиването на теоретични знания в училище и усвояването на практически умения в предприятия, фирми или учреждения.

По време престоя си в Професионалната гимназия „Луизе Шрьодер” работихме с директора на училището – г-н Ралф Бус, г-жа Вилтрауд Цик – преподавател в училището и организатор на мобилността, г-жа Яна Крюгер – преподавател и преводач, както и с други преподаватели и ученици от различни класове.

Може ли в училище да се случват интересни неща?

Учениците от класа на Вилтрауд Цик направиха представяне на професионалния профил на „Специалист по документационни и информационни услуги“. Ключовите умения, които всеки завършващ тази специалност трябва да придобие, са:

- да подбират, комплектуват и регистрират документи, информация и данни;
- да организират, съхраняват и опазват документи и други носители на информация;
- да използват информационни и комуникационни системи;
- да търсят информация в бази данни и мрежи;
- да информират, консултират и обслужват потребителите;
- да участват в дейности по маркетинг и връзки с обществеността.

Заедно с основната специалност придобиват и допълнителна специализация (в рамките на 1/3 от учебното време) в една от следните области: Архивно дело, Библиотечно дело, Информационни и документационни служби, Фотографски агенции и Медицинска документация.

В учебната програма за всеки предмет са разписани подробно изучаваните теми и са включени указания за учителите и критерии за оценка. В края на всяка дисциплина учениците държат писмен изпит под формата на тест с въпроси (повечето отворени). Учебното време е разпределено за:

- изучаване на теорията в училище – 12 седмици;
- практическа работа в библиотеки, архиви, документационни центрове – 35 седмици.

Присъствахме на практическо занятие, в което част от обучаемите разиграха реални ситуации между библиотекаря и читателя в обществена библиотека пред съучениците си. Те бяха записани с камера, а накрая се проведе обсъждане на тяхното представяне от учениците и учителя.

В друго практическо упражнение, свързано с теми от комплектуването, на учениците се раздават фактури за закупени книги с множество грешки, които те трябва да открият и поправят и да напишат съответните рекламации.

Ученици ни представиха сайта на Асоциацията на обществените библиотеки в Берлин – VOeBB (<https://www.voebb24.de/>). Разказаха ни за електронните услуги, които се предлагат чрез него (включително и заемане на електронни документи). Показаха ни възможностите за

търсене в сводния ОРАС каталог. Всеки от нас получи лист с 10 практически задачи и бе помолен да извърши търсене по различни критерии в каталога. По време на упражнението ни помагаха със съвети за по-ефективно търсене, а накрая обсъдихме получените резултати.

Стажове в чужбина

Стажовете си в библиотеки в други европейски страни (Швеция, Великобритания, Франция и Испания) представиха ученици от последния клас. Всеки от тях е:

- кандидатствал по секторна програма „Леонардо да Винчи“;
- разработил собствен план за стажа си;
- създал блог, в който е описал дейностите по време на обучението.

С отделен проект участниците в международния обмен създават тематични плакати, свързани със спецификата на страните, в които са били. Въпросите с библиотечна тематика звучат по младежки закачливо и провокативно:

- *„Има ли читателска карта британската кралица?“*
- *„Разрешено ли е да се пие вино във френските библиотеки?“*
- *„Как е всъщност „химикалка“ на испански?“*
- *„Как да поздравя на шведски?“*

Проект „Четене с наставник“

Проектът „Четене с наставник“ е разработен от учениците на г-жа Вилтрауд Цик и има за цел да създаде у децата навици за четене на книги на немски език. Осъществява се в сътрудничество с началното училище „Меркатор-Грандшуле“, където се обучават деца от 1 до 3 клас. По-голямата част от тях са от емигрантски семейства, като в домашна среда говорят на родните си езици и нямат достъп до книги на немски език. По проекта се извършват следните дейности:

- Сформират се постоянни групи от по двама големи ученици и по две деца.
- Веднъж седмично четат заедно детски книжки от училищната библиотека в рамките на един час.
- Четенето е организирано под формата на игра, като големите и малките ученици се редуват да четат, а децата рисуват и оцветяват.
- За всяко дете се води читателски дневник, в който се попълват впечатления за това как се справя с четенето.

Резултатите от проекта са много добри и сътрудничеството между двете училища ще продължи и в следващите години.

Държавна библиотека на Берлин

Държавната библиотека на Берлин се финансира се от държавния бюджет (25%) и от бюджета на федералното правителство (75%). Годишно комплектува печатни и други източници на информация за 10 мил. евро. Притежава повече от 10 милиона книги, периодични и други видове издания. Разположена е в две сгради. Разполага с повече от 1 300 места за работа – в общата читалня те са 675, като 126 от тях са с компютри и само 63 с достъп до интернет. Отворена е 70 часа седмично. Достъпна е за лица над 16 годишна

възраст срещу едногодишна такса от 25 евро или месечна – от 10 евро. Библиотеката има регистрирани над 33 400 потребители и над 1 200 000 посещения годишно.

Държавната библиотека на Берлин е координиращо звено на практиките, които се провеждат през втората и третата години. Изградено е сътрудничество между обществените и научните библиотеки в Берлин, с цел да се осигури обучение в различни видове библиотеки.

Всяка година в библиотеката приемат по четирима нови обучаеми по двойната система за професионално обучение. Почти всички се възползват от възможността да останат на работа в библиотеката още една година след приключване на обучението.

Целият график на обучението е предварително разписан за трите години. През първата година основни теми са комплектуване и каталогизация. През втората година към тях се добавят и връзки с обществеността, администрация, дизайн на информационни материали, международен обмен. Задължително работят в ИТ отдела и в отдел Консервация и реставрация. През последната година специализират в определена област. След първата година и половина преминават през междинен тест и ако получат висока оценка, получават право да съкратят обучението си с половин година.

Университетска библиотека на Свободния университет в Берлин

Университетската библиотека на Свободния университет в Берлин представлява мрежа от централна библиотека и 40 филиални библиотеки. Притежава фонд от 8,5 млн. документа (2,5 млн. в централната сграда) по всички академични дисциплини. 95% от документите могат да се заемат за вкъщи, както от студентите и преподавателите, така и от жителите на квартала. По-голямата част от фонда е разположен на свободен достъп: книги, периодични издания, многоекземплярни учебници. В основната читалня са разположени 80 хил. тома справочни издания, които се ползват само на място. В библиотеката е обособен Документационен център на ООН/ЕС – депозитна библиотека за издания на ООН и Европейския съюз.

Централната библиотека в сътрудничество с 8 от филиалните библиотеки организира практическата част на професионалното обучение за 5 до 7 души всяка година. В 30% от времето учениците работят и придобиват практически умения в отделите на централната библиотека, а в останалите 70% – във филиалните библиотеки.

Централната университетска библиотека е натоварена със следните задачи:

- разпределяне на назначенията;
- организиране на:
 - процедурата по наемане на обучаемите;
 - мероприятията от въвеждащата седмица;
 - план за разпределение на обучаемите;
 - практиката;
 - работата по проекти;
- провеждане на учебни занимания 2 часа седмично;
- провеждане на интервюта за обратна връзка с обучаемите;
- поддържане на връзка с учителите от професионалното училище.

Филиалните библиотеки изработват:

- инструкции за практическата част на обучението във всички отдели на библиотеката;
- препоръки за отделите и интервюта за обратна връзка;
- проект за диплома на обучаемите.

Обществена библиотека в Людвигсфелд, Бранденбург

Обществена библиотека в Людвигсфелд се помещава на последните два етажа в сградата на общината. В нея работят 5 библиотечни специалисти. Финансира се от общината чрез делегиран бюджет и допълнителна субсидия (по 15 евро на регистриран читател), която се използва само за комплектуване и за развиване на дейности.

Библиотечният фонд наброява 33 000 тома, годишно се заемат над 20 000 документа. Има 2 300 читатели (при 24 000 жители), като 60% от тях са млади хора, а дневните посещения варират между 160 и 180.

Библиотекарите провеждат обучения как се прави изложба като разглеждат пълния цикъл – подготовка, подреждане, изработване на плакат и брошура, популяризиране в медиите. Изготвят брошури с информация за родители, чиито деца отиват за първи път на училище. Участват в „Панаир на образованието” като представят чрез викторина професията на библиотечния специалист (FaMI).

Всяка година се съставя план за квалификация на служителите, в който е заложено и обучението на библиотечните специалисти. Преди няколко години в библиотеката приемат един човек да се обучава по двойната система. Правят план за трите години на обучение, като набелязват задачите и дейностите за всяка година. Ръководителят на практиката разработва атестационна карта, с която се следят изпълнението на задачите и резултатите по време на обучението. Практическата част на обучението задължително завършва с изпит (тест) в самата библиотека.

Библиотекарката, която завършва успешно обучението си по тази система, сега работи в обслужването с двугодишен договор. Отговаря за фонда от аудиовизуални материали и работата с ученици (включително организиране на викторини, състезания и др.). По време на обучението си, заедно с други ученици, разработва уеб сайт за представяне на художествена литература, който днес се използва от много библиотеки.

Проектът „Трансфер на модели и практики при професионалното обучение на библиотекари” завърши с общ семинар на 7 декември 2012 г. в София за обобщаване на резултатите от мобилностите на специалисти в областта на професионалното образование на библиотекари. Споделихме впечатленията си в 5 презентации. Направихме задълбочен анализ на видяното и изразихме искреното си задоволство от новите неща, които научихме в Берлин. Изтъкнахме взаимните ползи и за двете страни.

Подготовка на библиотечни кадри по дизайн на подвързии и консервация на стари книги, албуми и документи

Даниела Атанасова, Росен Петков, Елица Личева

Проектът BBinding, както ще го наричаме накратко, започна през октомври 2012 г. и ще продължи до края на септември 2014 г. Защо Европа подкрепя проект, насочен към традиционни дейности и обекти при съхраняване на печатни произведения като трансфер на иновации? През последните години специализираните фирми и работилници за подвързване и съхраняване на книги масово се закриват. Подвързващото производство в големите печатници става автоматизирано и много работници губят работата си. Продължава негативната тенденция печатната и книгооформящата индустрия да прехвърля инвестициите си към Азия.

Наред със затихващия бизнес на подвързващите производства се проявяват и някои позитивни тенденции. През последните десетилетия нараства търсенето на художествени подвързии и се засилва интересът към интернет търговията със стари книги. Тази тенденция предизвиква и появата на ново поколение професионалисти по реставрация и консервация на стари книги и документи. Но как да се отговори на изискванията на пазара, когато преобладаващата част от производствените наръчници и материали за обучение са остарели, обхващат само част от дейностите и не съответстват на съвременното търсене? Вече се чувства необходимост от друг тип обучаващи средства, които да развиват съвременни предприемачески умения, межкултурни познания, зелено производство и други.

Ето защо основната цел на проекта BBinding е да предостави съвременни обучителни материали и инструменти за професионално обучение по подвързване на книги и консервация на хартия.

Проектът се изпълнява от консорциум от институции и организации от България, Нидерландия, Италия и Австрия. Централна библиотека на БАН е координатор, административен и финансов мениджър на проекта. Вторият партньор от България е Студентското общество за компютърно изкуство – нестопанска организация със значителен опит в областта на електронното обучение и разработването на съвременни инструменти за професионално обучение. Fratelli Alinari. Fondazione per la Storia della Fotografia от Италия е най-старата в света компания в областта на фотографията. Stichting Restauratie en Educatie е фондация от Нидерландия, която разработва и внедрява обучителни материали и дидактични модули за професионално образование в областта на реставрацията на книги и документи. Karl Franzen-Universitat Graz от Австрия е висш институт, чийто център за изучаване на писменото културно наследство съхранява над 2 200 средновековни ръкописа и над 280 000 стари и редки книги. Целите на проекта са:

- да трансферира и доразработи съществуващите обучителни материали (на партньорите от Нидерландия и Италия), свързани с подвързване на книги и консервация на фотографии; да се приложи и опита на партньорите от Австрия и България в областите консервация на хартия и фотографии и подвързване на книги;
- да се даде възможност за професионално развитие на подвързвачи, реставратори на хартия и останалите без работа такива, като се разработят подходящи обучителни материали – съвременно ръководство, онлайн обучителни материали и инструменти за подвързване на книги и консервация на хартия;
- да обучи ръководители на реставрационните отдели на библиотеки/архиви и работилници и да им предостави обучителни материали;

- да повиши осведомеността на целевата група (в партньорските държави и най-вече в България) по отношение на консервацията на книги, документи и фотографии;

Основните планирани продукти и резултати са:

- 8 обучителни модула;
- ръководство, разделено на модули;
- инструмент, подпомагащ процеса на подвързване на книги;
- пилотен център (подвързвачница) в България.

Всички материали ще бъдат преведени на партньорските езици.

Методология и резултати по проект „Дизайн на подвързии и консервация на стари книги, албуми и документи (BBinding)”

До април 2013 г. е завършена първата фаза от проекта – проучване на съществуващите практики, обучителни курсове и учебни програми по ръчно подвързване на книги и консервация на хартия и фотографии в България, Нидерландия, Италия и Австрия.

В момента се довършват първите три обучителни модула по проекта на теми: „Подвързване на книги”, „Консервация на хартия” и „Консервация на фотографии”. В допълнение към този набор от общо 8 обучителни модула ще бъде разработен и онлайн инструмент в помощ на подвързвачите.

В началото на проекта партньорите проучиха съществуващите практики, обучителни курсове и програми, свързани с подвързването на книги и консервацията на хартия и фотографии в техните държави. Като резултат от това проучване бе публикуван доклад, резюмиращ откритията на партньорите по няколко ключови въпроса както следва.

1. Професионално образование и обучение по ръчно подвързване на книги и консервация на книги, хартия и фотографии

В „Национална професионална гимназия по полиграфия и фотография” в България се изучават специалности като полиграфия, фотография, графичен дизайн, компютърна графика и др. В училището няма отделна специалност, посветена изцяло на подвързването на книги и консервацията на хартия, но подобни предмети се изучават от учениците в различните специалности (напр. в специалността „полиграфия”).

В Италия има професионално образование и обучение по гореспоменатите теми. Въпреки това обучението по консервация на фотографии е част от курсовете по реставрация и консервация на хартия и се изучава наред с консервацията на рисунки, книги и други материали от хартия. За да придобие професионална квалификация по консервация и реставрация в Италия, човек трябва да е завършил 5-годишен курс на обучение в някое от следните две училища: „Istituto Centrale per il Restauro e la Conservazione del Patrimonio Archivistico e Librario – Scuola di Alta Formazione, Ministero per i Beni e le Attività Culturali” в Рим или „Alta Scuola di Formazione e Studio – Opificio delle Pietre Dure, Ministero per i Beni e le Attività Culturali” във Флоренция.

В Нидерландия няма официално признато учебно заведение на национално равнище, в което да се изучават гореспоменатите теми, но голяма част от подвързвачите предлагат курсове – както кратки курсове по една конкретна техника на подвързване, така и цялостни курсове за подвързвачи. Те се посещават предимно от възрастни хора, а интересът на младите е незначителен. Например, „Stichting Handboekbinden” е една неправителствена

организация, която предлага обучителни курсове по ръчно подвързване на книги. Що се отнася до дисциплините, свързани с реставрацията и консервацията, може да се каже, че връзката между реставратор и подвързвач се губи. Реставраторът все повече се превръща в учен и изследовател, докато подвързвачите са по-скоро занаятчии, за които подвързването е просто хоби.

В Австрия проучването сочи, че съществуват предимно университетски програми по подвързване, реставрация и консервация на книги. В Академията за изящни изкуства във Виена има няколко курса по консервация на рисунки и книги, както и основи на консервацията на фотографии. Студентите в тези програми имат възможност да задълбочат познанията си по темите посредством участие в стажантски програми и други форми на сътрудничество между различните институции.

2. Курсове, обучения и учебни програми по ръчно подвързване на книги, консервация на книги, хартия и фотографии

В България има няколко университетски програми, свързани с темите по проекта. В Националната художествена академия има магистърска програма „Реставрация“. Във Факултета по журналистика към Софийски университет „Св. Климент Охридски“ има бакалавърска програма „Книгоиздаване“, в която са включени и специални курсове по дизайн и оформление на книгата. Въпреки това, тези програми и специалности нямат много общо с подвързването на книги или с консервацията на хартия. Повечето студенти, които завършват тези специалности нямат достатъчно опит и практически познания по подвързване на книги.

В Италия курсове по подвързване на книги, реставрация и консервация на книги, хартия и фотографии се предлагат в много университети в различни градове – Болоня, Флоренция, Генуа, Пиза, Палермо и др. Организация „Alinari“ също организира курсове по реставрация на фотографии с участието на преподаватели от цял свят.

В Нидерландия реставрацията е дисциплина, която се предлага за изучаване само в университетите. Такава специалност има в Университета в Амстердам, обучението по нея трае 7 години, а завършилите я получават степен „магистър“. Цялото обучение преминава на три етапа:

1. Бакалавърска програма по хуманитарните или техническите науки със задължителна втора специалност „Консервация и реставрация“ (общо 3 години).
2. Изследователска магистърска програма „Консервация и реставрация на културно наследство“ (2 години „експерт-реставратор“).
3. Две години специализация, след което можеш да се наречеш „реставратор“.

Асоциацията на подвързвачите в Нидерландия (Vereniging Handboekbinderijen) предлага програма в две нива – „Основи на ръчното подвързване на книги“ и „Подвързване на книги“.

Освен Академията за изящни изкуства във Виена, в Австрия се предлагат и някои курсове в продължаващото обучение, например в „European Research Centre for Book and Paper Conservation-Restoration“ и „Horn Centre“. Целта им е да извършват изследователска дейност в областите консервация и реставрация на книги и да предават откритията си на тези, които биха могли да ги използват. Центровете имат програми за обмен на доброволци с Германия, Китай, Япония и САЩ. Големите библиотеки в страната приемат доброволци, които биха искали да се обучават.

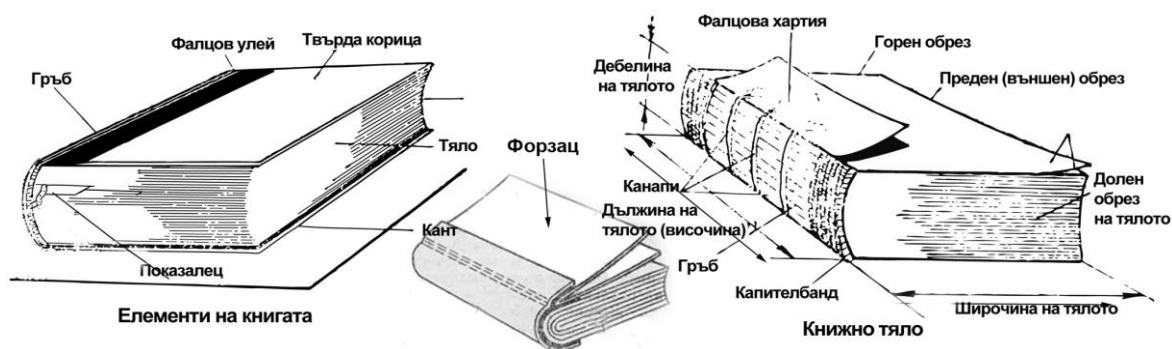
3. Налични обучителни материали по ръчно подвързване на книги, консервация на книги, хартия и фотографии

В България има недостиг на обучителни материали по темата. Наличните материали са остарели и трябва да се обновят. Има един рядък учебник, издаден през 1958г., „Специална технология за книговезци“ с автори Ангел Спасов, Димитър Панов и Малин Димитров. Това е специално издание, направено преди години за професионалната гимназия по графика. На пазара има и някои учебници за използването на подвързвачески машини, но те нямат общо с ръчното подвързване. Разбира се, има и трудове на теми, свързани с история на подвързията, орнаменти и стари книги, но те са по-скоро научни трудове, отколкото практически насочени обучителни материали.

В Италия има само няколко учебника за реставрация на книги и хартия, написани на италиански език, които са доста теоретични. Голям е недостигът на материали, свързани с реставрацията и консервацията на фотографии. През 2012 г. бе представена една електронна книга „Il Restauro della Fotografia, materiali fotografici e cinematografici, analogici e digitali“ с редактор Barbara Cattaneo. Някои други книги по темата са: „La Fotografia, tecniche di conservazione e problemi di restauro“, „L’archivio fotografico. Manuale per la conservazione e la gestione della fotografia antica e moderna“.

В Нидерландия има много учебници и ръководства по темите и най-вече по подвързване на книги. Въпреки това все още няма никакви онлайн инструменти за подвързвачи. Една част от материалите са на нидерландски, но повечето са преведени от други езици. Наличните обучителни материали са с практическа насоченост и са пригодени по-скоро към ученици в професионалните училища, а не към студенти. Ето и някои примерни заглавия и автори: Jeff Clements, „Ambachtelijk boekbinden“, Karli Frigge, „Zelf boekbinden“, J.C. Blanckstein, „Boekbinden“.

В Австрия има множество учебници, ръководства и онлайн инструменти за подвързване и реставрация на книги и хартия. Повечето от тези материали са теоретични и насочени към студенти, а не към ученици в професионалните училища и са издавани преди 20 – 30 години. Ето и някои примери: „Fachkunde für Buchbinder“, Österr. Gewerbeverlag, (1951), Johann Gottfried Zeidler, „Buchbinderkunst“ (1978).

Фиг. 1. Елементи на книгата и книжното тяло

Обучителни модули

В резултат на проведеното проучване в партньорските държави, експертите, ангажирани в проекта BBinding, достигнаха до извода, че на европейско ниво се наблюдава необходимост от обновяване и модернизирание на съществуващите обучителни материали по подвързване и консервация на книги, хартия и фотографии. Като цяло наличните учебници и книги по темите са остарели и доста теоретични. Ето защо в рамките на проекта ще бъдат

разработени 8 обучителни модула на ключови за тези области теми, подходящи за сектора на професионалното образование и обучение:

Модул 1: Подвързване на книги

Модул 2: Консервация на хартия

Модул 3: Консервация на фотографии

Модул 4: Изработване на артистични подвързии

Модул 5: Екологични методи за производство на хартия

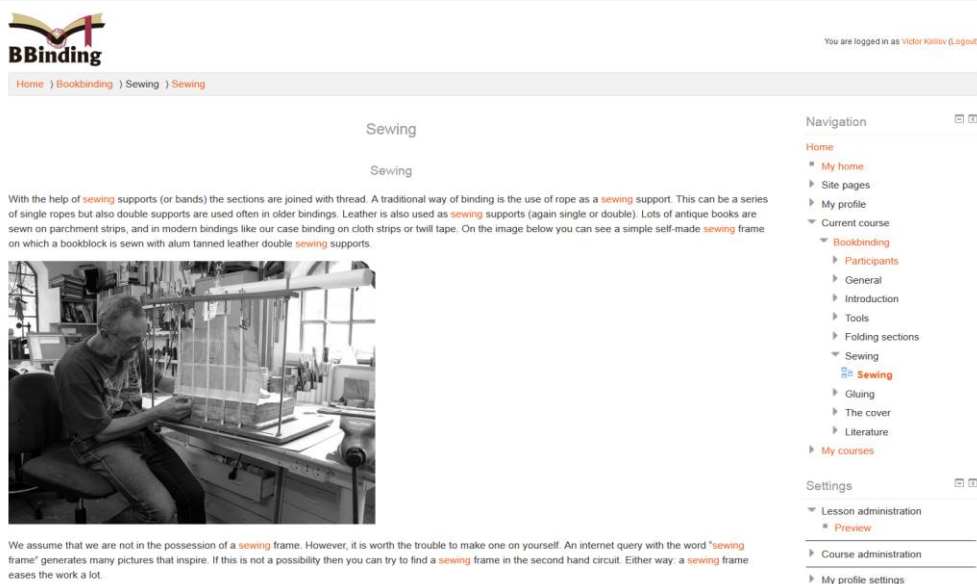
Модул 6: Предприемачество и межкултурно обучение

Модул 7: Електронното обучение в подвързвачеството и консервацията на хартия

Модул 8: Използването на CAD при подвързването на книги.

Система за електронно обучение и онлайн инструмент за подвързвачи на книги

Един от основните продукти по проекта BBinding, който ще спомогне за модернизирани на обучителните материали по темите, ще бъде онлайн обучителна система (LMS), в която ще бъдат качени и адаптирани за електронно обучение осемте обучителни модула. За целта ще бъде използвана платформата за електронно обучение Moodle. Онлайн модулите ще са достъпни през уеб сайта на проекта: www.bbinding.org.

Фиг. 2. Екран от системата за електронно обучение – модула за шиене на колите

В случая, Moodle е подходящата платформа за целите на проекта, защото:

- позволява въвеждането на многоезични версии на обучителните модули (на английски, български, нидерландски, италиански и немски език);
- притежава гъвкав дизайн и модули, които лесно се адаптират за различни нужди;
- има пълна съвместимост с Joomla! CMS, на която е разработен сайтът на проекта – това дава възможност за достъп до Moodle и автоматично превключване между различните езици.

Поместването на обучителните модули в Moodle ще улесни достъпа на потребителите, ще им даде възможност да се подготвят самостоятелно по темите, във време подходящо за тях, сами да избират каква част от материала да прочетат и в каква последователност.

Системата за електронно обучение позволява използването на различни опции за обогатяване на учебните материали – видео, снимки, графики и анимации, тестове за оценка и самооценка в края на всеки модул, чат между учител и обучаем и др.

В рамките на проекта ще се разработи САД инструмент за подвързване под формата на софтуерен модул, който ще подпомогне качеството и ефективността на работата на подвързвачите. Те често са изправени пред неприятната ситуация, в която крайният продукт не отговаря на първоначалната представа. Инструментът ще има база данни с изображения на различни стилове подвързии, характерни за различните исторически периоди, различни видове материали за подвързии и цветове, закопчалки и орнаменти. С негова помощ подвързвачите ще могат да подбират и съчетават по различен начин тези елементи на подвързията, за да покажат на клиентите си как би изглеждала желаната от тях подвързия.

Фиг. 3. Подвързии на книги от XVIII, XIX и XX век

Заклучение

По-голямата част от учебните материали за подвързване на книги и консервация на хартия и фотографии са твърде научни и приложими по-скоро в сферата на висшето образование, а други са доста остарели. В същото време в последните години се наблюдава нуждата от нови материали, с които библиотекари и подвързвачи в архиви, библиотеки и малки частни работилници да се обучават за правилното съхранение, поддържане и подвързване на по-стари книги или книги в лошо състояние.

Ето защо проектът „BBinding“, подкрепен от програма „Леонардо да Винчи“ на ЕС, има за цел да разработи модернизирани онлайн учебни материали и инструменти за подвързвачи. Всички тези материали ще бъдат публикувани за свободно ползване на уеб сайта на проекта: www.bbinding.org.

Литература

1. Петков, Р., За старите книги и компютърните изкуства, С: СОКИ, 2012
2. BBinding project, <http://www.bbinding.org>.
3. Мазок, Н. Всеки може да направи книга, С., Техника, 1983.
4. L. Masetti Bitelli, R. Vlahov (a cura di), “La Fotografia, tecniche di conservazione e problemi di restauro”, Analisi, Bologna, 1987.
5. S. Berselli, L. Gasparini, “L’archivio fotografico. Manuale per la conservazione e la gestione della fotografia antica e moderna”, Zanichelli, Bologna, 2000.

БЪДЕЩЕТО НА БИБЛИОТЕКИТЕ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА БИБЛИОТЕКАРЯ НА БЪДЕЩЕТО

Повишаване на ефективността на информационното обслужване в библиотеките чрез извършване на информационен одит

Елица Лозанова-Белчева

Динамиката на съвременното информационно общество оказва голямо влияние върху развитието на модерните библиотеки и провокира използването на различни методи и средства, взимствани от други сфери, които биха могли значително да подобрят ефективността на библиотечно-информационните дейности, ако бъдат приложени успешно. Интересът към информационния одит, като техника използвана в мениджмънта и възможностите и за въвеждането ѝ в библиотечната практика, е продиктуван от идеята за оптимизиране на информационното обслужване в библиотеките без допълнителни финансови разходи.

Какво всъщност представлява информационният одит?

Понятието „информационен одит” се появява за първи път в литературата през 1975 г. в статията на Р. Х. Райли „Информационният одит”²⁶, където се споменава във връзка с преценката за важността на даден информационен ресурс и се допълва с някои относителни фактори, които трябва да се вземат под внимание и изискват допълнителни разходи – време, пространство, техническо оборудване, човешки ресурси и др. В разработките и изследванията по темата на информационния одит присъстват различни формулировки, които разкриват характеристиките на този процес и няма общоприето дефиниране на понятието. Едно от най-често цитираните определения, използвано сред авторите, занимаващи се с проблематиката на информационния мениджмънт (П. Гибсън²⁷, С. Хенцел²⁸, Х. Бота²⁹ и др.) представя информационния одит като „систематично изследване на ползването на информация, ресурси и информационни потоци за проверка, отнасяща се и до двете страни – и хората (човешкия ресурс) и съществуващите документи, с цел да се установи степента, в която те допринасят за постигането на целите на организацията”³⁰.

Важно е да отбележим, че информационният одит се състои не само в откриването на информационните ресурси и услуги, от които потребителите имат необходимост за изпълнението на своите професионални ангажименти, но как в действителност тези информационни ресурси и услуги се ползват.³¹ Той дава възможност да се идентифицират („картографира”)³¹ информационните потоци вътре в организацията и между организацията и външната среда. По този начин се набелязват съществуващите формални и неформални

²⁶ Riley, Robert H. The information audit. In: *Bulletin Of The American Society For Information Science*, 1975, 2 (5), pp. 24-25.

²⁷ Gibson, P. Information audits: can you afford not to. In: *Library manager*, 1996, 17, p. 12.

²⁸ Henczel, Susan. The information audit as a first step towards effective knowledge management: an opportunity for the special librarian. In: *INSPEL*, 2000, 34(3/4), p. 215.

²⁹ Botha, H. Chapter 4: The information audit – an overview. В: *Botha, H. The information audit: principles and guidelines*. Master dissertation [онлайн]. Pretoria: University of Pretoria, 2000, p. 47. [прегледан 7.04.2013] <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-04142008-150136/unrestricted/04chapter4.pdf>

³⁰ ASLIB – The Association for Information Management in UK.

³¹ Henczel, S. The information audit a ...p. 214

комуникационни канали, които се използват за трансфер на информация, а също така да се открият недостатъците в този процес.³²

Прилагането на информационния одит за подобряване на ефективността на информационното обслужване в библиотеките е логично следствие от основната цел на информационния одитинг – да се проучат информационните потребности на потребителите и как те могат да се удовлетворят от информационните звена (служби) в организацията. Трябва да подчертаем обаче, че той е различен от оценката на информационните потребности (това е един от елементите на процеса информационен одит) и има за цел:

- идентифициране на информационните потребности на организацията и определяне ниво на стратегическа важност на тези потребности;
- идентифициране на ресурсите и услугите, предоставяни към момента за удовлетворяване на тези потребности;
- съставяне на обща схема (карта) на информационните потоци вътре в организацията и между организацията и външната среда;
- анализиране на пропуските, дублиранията и неефективните решения и сфери на прекомерно осигуряване, което позволява да се набележат областите изискващи промени.³³

Можем да обобщим, че информационния одит „проверява” и „претърсва” информационните ресурси на организацията и по-важното е, че прави оценка и анализ на това как се използват, от кого и с каква цел тези ресурси и каква е тяхната критична роля за успешното изпълнение на определени задачи.

Как протича информационният одит в една организация (респ. библиотека)?

Извършването на информационен одит е сложен процес, изискващ комплексни и задълбочени познания в областта на информационния мениджмънт и информационните системи, но въпреки това някои от техниките биха могли да се приложат от библиотечно-информационните специалисти за оценка и подобряване на ефективността на информационното обслужване в библиотеката.

Един от изследователите, които прилагат тази методология е Съзън Хенцел, която работи в сектора на специалните библиотеки и е експерт в информационния мениджмънт и информационния одит. В нейните публикации по темата, и конкретно в книгата „Информационния одит: Практическо ръководство”³⁴ от 2001 г., тя разсъждава върху различни аспекти на информационния одит. Хенцел предлага методология за извършване на информационен одит, състояща се от седем основни етапа³⁵:

1. Планиране – много важен етап, от който зависи успехът на всеки проект, а в този случай – на одита. В този етап се включват следните дейности:

- Проучване на организацията и определяне на ясни цели – разбирането на функционирането на дадената организация е много важно. Трябва да се разгледат организационната структура и култура, комуникационните процеси – вътрешното и външното взаимодействие, преди да се извърши информационният одит. Този подетап е много важен, защото в резултат от предварителното проучване ще бъде изготвена такава одитингова стратегия, която да наблегне на потенциалните възможности на организацията.

³² Пак там. с. 215

³³ Henczel, S. The information audit a ..., p. 215-216.

³⁴ Henczel, S. The information audit. A practical guide. London: K.G. Saur, 2001.

³⁵ Henczel, Susan. The information audit as a first step ..., p. 218-224.

- Определяне на цел и ресурси – идентифициране на ресурсите, които ще са необходими за провеждане на информационния одит и набелязване на звената, които ще подлежат на одитинг.
- Избиране на методология – осмисляне и очертаване на стратегията за извършване на одита. Важно е да се помисли върху няколко важни въпроса:
 - От кой ще се събират данни и как ще се получат данните?
 - Как ще се анализират получените данни?
 - Как ще протече събирането на данни – комуникацията с хората по време на одита?
 - Как ще бъдат оповестени резултатите от проучването?
- Разработване на комуникационна стратегия – идентифициране на подходящи комуникационни канали по време на първата фаза на планиране и изработване на комуникационна стратегия за всички етапи – преди одита, самият одит и след приключване на одита. В този подетап е важно да се наблегне на активната комуникация с всички засегнати страни от одита.
- Осигуряване на подкрепа от ръководството – важно е ръководството на организацията да бъде запознато подробно с целите и задачите на предстоящия одит и какви ще бъдат резултатите от него.

2. Събиране на данни – основните дейности през този етап са свързани с провеждането на интервюта, анкетни карти, попълване на въпросници, провеждане на проучвания на нагласите на различни фокус-групи. През този етап се очертава общата картина на удовлетвореността от информационните продукти и услуги на организацията. По време на този етап обикновено се събират три типа данни:

- данни за информационните потребности, свързани с извършването на различни дейности;
- данни, свързани с важността на отделните ресурси за изпълнението на различни дейности;
- данни за информационното осигуряване – по какъв начин се предоставя необходимата информация.

На този етап се създава и база данни (списък) с всички налични информационни ресурси като инструмент за анализ на важността на отделните информационни ресурси за задачите на отделните звена.

3. Анализ на проведеното проучване и събраните данни. През този етап много ясно се открояват проблемните области. Тук се включва и създаването на обобщена схема (карта) на информационните потоци. На базата на събраните данни през втория етап се изготвят три вида анализи:

- Обобщаващи анализи – включват анализ на данните, събрани от всеки отворен въпрос при проведеното проучване. Методите за този тип анализ могат да бъдат различни – специални софтуерни програми, специалисти по емпирични изследвания и др.
- Анализи за стратегическа важност – тези анализи се разработват въз основа на създадената база данни на всички информационни ресурси. Идеята е да бъдат открити ресурсите с критическо значение за изпълнението на целите и задачите на организацията – т.е. кои са ресурсите, без които е невъзможно протичането на работата в организацията.
- Картографиране на информационните потоци – идентифициране на липсите, дублиранията на информация, къде информацията е недостатъчна. Трябва да се анализират и информационните потоци, които са извън организацията. Това означава, че трябва да се анализират резултатите от дейността на организацията

(ако в нея се създава „ново знание“, генерира се нова информация) и как те могат да се разпространяват (популяризират) извън нея.

Крайният „продукт“ от този вид анализ е да се визуализират (под формата на схема, диаграма) информационните потоци в организацията и са се набележат – „подводните камъни“, липсите; централизирането на информацията (обикновено само от едно звено се подава информацията); безрезултатност – много неща се правят, но без резултат; презадоволяване (има прекалено много ресурси, които не са необходими); небалансирано подаване и получаване на информация в различните звена на организацията.

4. Оценка на данните – оценка на получените резултати от проучването и набелязване на предизвикателствата пред организацията. Този етап е пряко свързан с идентифицирането и картографирането (визуализирането) на информационните потоци, защото там ярко се открояват проблемните области и недостатъците.

Въпросите, които са важни за изясняване тук са:

- Има ли даденият проблем важно значение за дейността на организацията?
- Каква е причината за този проблем?
- Какви са възможните алтернативи?
- Има ли предложения за възможна промяна? Кой ще бъде засегнат от тази промяна? Кои други дейности ще бъдат засегнати от промяната? Ще има ли пречки за осъществяване на промяната?

5. Оповестяване на препоръките от проведения одит. Комуникационната стратегия е важен елемент не само от този, но и от всички етапи. Тя трябва ясно да подчертава необходимостта от провеждането на този процес и изводите, които се открояват на всеки етап. По време на одита трябва непрекъснато да се подчертава, че не се цели постигането на положителна оценка, а напротив – да се установят проблемите, пречките за успешното функциониране на организацията. Също така е важно са се подчертае, че препоръките от проведения одит всъщност ще са забележки (критика) върху досегашната работа, но именно това е очакваният резултат от него.

6. Прилагане на препоръките и извършване на промени за подобряване на текущото състояние. След като са очертани проблемните области и са обобщени препоръките, те следва да бъдат взети под внимание в бъдещите планове и стратегии на организацията, ако тя иска да постигне по-добри резултати.

7. Седмият етап от методологията на Хенцел всъщност посочва необходимостта от **регулярно извършване на информационен одит**. Първоначалният одит е само база за последващи проучвания и за изграждане на информационен масив с данни за организацията, за външната среда (потребителите), за информационните ресурси.

Предложената от Хенцел методология е много подходяща за прилагане в библиотечната практика. Тя би могла да се приложи за всички звена и дейности в библиотеката, но би била най-полезна за подобряване ефективността информационното обслужване. На първо място, извършването на информационен одит на тази дейност ще доведе до идентифициране на информационните потребности на потребителите и релевантността на наличните информационни ресурси към тях. Така ще се подпомогнат мениджърските решения по отношение на информационното осигуряване и продуктите и услугите, които ще се използват. Трябва да подчертаем, че информационният одит е приложим и необходим и за по-малки, и за големи библиотеки. Целите и задачите и в двата случая ще са доста сходни и ще доведат до оптимизиране на наличните ресурси и спестяване на значителни финансови средства.

Използвана литература

1. Barker, R. L. Information audits: Designing a methodology with reference to the R&D division of a pharmaceutical company. Department of Information Studies, Occasional Publications Series No. 8. Sheffield: University of Sheffield. 1990, pp. 5-34.
2. Botha, H. Chapter 4: The information audit – an overview. В: *Botha, H. The information audit: principles and guidelines*. Master dissertation [онлайн]. Pretoria: University of Pretoria, 2000, p. 46-67. [прегледан 7.04.2013] <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-04142008-150136/unrestricted/04chapter4.pdf>
3. Botha, Hanneri, and J. A. Boon. The information audit: Principles and guidelines. In: *Libri*, 2003, 53 (1), pp. 23-38.
4. Buchanan, S., and Gibb, F. The information audit: Methodology selection. In: *International journal of information management*, 2008, 28 (1), pp. 3-11.
5. Buchanan, S., and Gibb, F. The information audit: Role and scope. In: *International Journal of Information Management*, 27 (3), pp. 159-172.
6. Buchanan, S., and Gibb, F. The information audit: Theory versus practice. In: *International Journal of Information Management*, 2008, 28(3), pp.150-160.
7. Burk, C.F. and F.W. Horton. InfoMap: A complete guide to discovering corporate information resources. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1988.
8. Gibson, P. Information audits: can you afford not to. In: *Library manager*, 1996, 17, pp. 12-13.
9. Henczel, S. The information audit. A practical guide. London: K.G. Saur, 2001.
10. Henczel, Susan. The information audit as a first step towards effective knowledge management: an opportunity for the special librarian. In: *INSPEL*, 2000, 34(3/4), pp. 210-226.
11. Henderson, H. L. Cost effective information provision and the role for the information audit. In: *Information Management*, 1980, 1(4), pp. 7–9.
12. Hibberd, B. J., & Evatt, A. (2004). Mapping information flows: A practical guide. In: *The Information Management Journal*, 38(1), pp. 58-64.
13. Orna, L. Collaboration between library and information science and information design disciplines. On what? Why? Potential benefits?. In: *Information Research* [serial online]. 2007, 12(4) pp., 1-32. [Available at <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis02.html>]
14. Quinn, A.V. The Information audit: a new tool for the information manager. In: *Information manager*, 1979, 1 (4), pp. 18-19.
15. Raliphada L, Botha D. Testing the viability of Henczel's information audit methodology in practice. In: *South African Journal Of Libraries & Information Science* [serial online]. December 2006, 72(3), pp. 242-250.
16. Reynolds, P. D. Management information audit. In: *Accountants Magazine*, 1980, 84(884), pp. 66-69.
17. Worlock, D. Implementing the information audit. In: *Aslib Proceedings*. September 1987, 39(9), pp. 255-260.
18. Ламбрев, И. Одит на информационните системи - обхват, стандарти, добри практики [онлайн]. В: *СЮ*, бр. 4, 12 април 2006. [прегледан 1.04.2013] http://cio.bg/912_odit_na_informacionnite_sistemi__obhvat_standarti_dobri_praktiki
19. Лозанова-Белчева, Е. Информационен одит в библиотеката за оценка и подобряване на информационното осигуряване на потребителите. В: *Библиотека*, XX, 2013, №2-3, с. 60-67 ; ISSN 0861-847X

Читателската карта на промяната

Ваня Русева

Целта на публикацията е да представи читателската карта – условията и начина за нейното издаване, физически характеристики и функционалност, като фактор за повишаване на ефективността на съвременните библиотеки.

Един от основните индикатори за ефективност на дадена институция е чисто субективното отношение, изразяващо се в удовлетвореност или не, на потребител към предоставяните ресурси и услуги. То започва да се гради още в момента на първо съприкосновение между човек и институция, като по отношение на библиотеките се изразява в запознаване с условията, регламента за членство и тяхното преодоляване. Колкото по-достъпни, общовалидни, минимизирани по отношение на изисквани документи, време и средства са условията и процедурите, толкова по-удовлетворен е бъдещият потребител, толкова по-положителна е първата му преценка за институцията библиотека.

Ефективността от потребителска гледна точка се корени и в удовлетвореност или липса на удовлетвореност от начина на обслужване, от набора услуги и/или ресурси, които може да ползва срещу принадлежността си към дадена институция. Тази принадлежност днес често се доказва с притежание на карта. Правото да се ползва конкретна услуга или група услуги също се удостоверява с карта. Това насочва темата за притежанието на читателска карта във връзка с ефективността на библиотеките и към един проблем, обусловен от съвременната социална и икономическа реалност – множеството карти, които всеки един човек днес носи в себе си. След издаването, читателската карта се превръща в една от многото. В конкретния случай, тъй като в библиотеката на НБУ има и 3 копирни центъра, до 2010 г. нашите читатели освен читателската карта трябваше да носят в себе си и поне една от картите за един от центровете, ако им е необходима услугата копиране.

От откриването на библиотеката през 1995 г. и издаването на първата читателска карта изминаха приблизително 15 години в проучвания и анализи, тестове и внедряване на технологични решения, докато успешно реализираме идеята – една карта за всички библиотечно-информационни и технически услуги и ресурси, които предоставяме срещу членство в библиотеката на НБУ.

До 2005 г. условията за регистрация и издаване на читателска карта в университетската ни библиотека изискваха:

- лично физическо присъствие в работното време на библиотеката;
- документ удостоверяващ самоличността;
- снимка;
- документ, удостоверяващ статут на студент, преподавател или служител в НБУ.

Колкото и да изглеждат сведени до минимум условията, процедурата за предоставяне на читателска карта отнемаше приблизително 10 мин. на човек. Проверката на документи се извършваше „де визу“, данните от тях се преписваха ръчно върху бланката (формуляра) за читателска карта и в читателския картон. Снимката се оразмеряваше и залепваше на указаното място. Впоследствие, от 2000 г., започнахме едновременно с това да въвеждаме данните на читателя и в автоматизираната библиотечно-информационна система. Този начин на работа с лични данни при първоначална регистрация криеше и голям риск от некоректно въведени данни и съответно, затруднения и забавяне при обслужване на читател.

Процесите на презаверка за семестър и издаване на дубликат на карта при необходимост изискваха приблизително същите условия. Самата процедурата отнемаше дори повече време, тъй като се правеше вече и допълнителна проверка в библиотечната

система за просрочени документи и евентуални финансови задължения към библиотеката. Важно е наблюдението на процесите и анализирането на възникнали усложнения и проблеми, тъй като отнетото на потребителя време за получаване на читателска карта, чакането на опашка, винаги е пораждало и ще поражда недоволство, което определено говори за неефективност.

В процеса на обслужване тази неефективност на традиционната читателска карта се задълбочаваше и от физическите характеристики на материала, от който се изработваше (хартия/картон – нетраен носител на информация, голям риск от механична повреда), от начина на попълване на данни (ръчно въвеждане на данни), от трудностите, които служителите срещаха, за да констатират валидност, право на ползване на различни услуги и ресурси в зависимост от различните потребителски групи. Но основният проблем бе, че тази карта единствено доказваше принадлежността към нашата библиотека и удостоверяваше правото на читателя за ползване на предимно традиционни услуги като заемане за дома, ползване на документи в читалня и т.н.

Недостатъците, свързани с предоставянето на традиционната читателска карта, станаха подтик за търсене на решение, базирано на възможностите на нови хардуерни и софтуерни продукти. Главоломно бързото им развитие в посока многозадачен режим на работа, логически последователна навигация, лесна за разучаване и използване функционалност, възможности за имплементиране на нови процеси и интегриране с устройства и системи, както и все по-достъпните им цени в следствие на силната конкуренция при предлагането на нови технологии, обезпечиха избора на решение, най-близко до нашите нужди.

След множество проучвания, тестове, допълнителни разработки, интеграция с информационната университетска система и библиотечно информационната система, през 2005 г. в библиотеката на НБУ внедрихме система за регистрация и контрол на достъпа на база на радиочестотната идентификация. Въпреки множеството отделни процеси, времето за издаване на карта е приблизително 2 мин. на човек, благодарение на интеграцията и бързодействието на техниката. Какво постигнахме:

- сведохме условията за първоначална регистрация до лично физическо присъствие в работното време на библиотеката и предоставяне на документ за самоличност;
- процедурата включва следните процеси:
 - проверка и прехвърляне на данни от информационната университетска система;
 - сканиране и разпознаване на данни от личната карта;
 - отпечатване върху PVC носител с RF идентификатор и активиране чрез RFID четец;
 - прехвърляне на данните от така създадения запис в библиотечно-информационната система.

Отново въз основа на интеграцията между трите системи, голяма ефективност постигнахме и при процедурата за презаверка, удължаване на валидността на картата, чрез автоматизация на процеса и отпадане на необходимостта от лично физическо присъствие на студентите в работното време на библиотеката. Не без значение са и характеристиките на материала. Пластмасата има в пъти по-дълъг живот в сравнение с хартията/картона и много по-лесно се съхранява от страна на притежателя. Високото качество на печат, съвременният дизайн и възможността за различни цветови решения според типа потребител например, безспорно правят добро впечатление на нашите читатели, а и улесняват първоначалната чисто визуална преценка от страна на служителите кой потребител към коя група принадлежи.

Предимствата на предоставяната PVC читателската карта безспорно я превръщат в правилен избор, но истинското повишаване на ефективността при обслужване се обуславя от факта, че освен принадлежност и право на достъп до традиционните услуги и ресурси, цялостното внедряване на системата допринесе и за:

- Бърз и сигурен достъп до библиотеката и всички обслужващи звена, особено ефективен при процедурата на семестриално подновяване на членство в библиотеката.
- Коректна статистическа отчетност по множество критерии за посещаемост.
- Лесна и бърза актуализация на данни и тяхното уеднаквяване в отделните системи.
- Бързина и коректност при обслужване – с едно докосване на картата до RFID четец се установява валидност и право на достъп, права за определен набор услуги и ресурси. Времето за откриване на потребителски запис, в която и да е система, за работа с него, е сведено до секунда-две.
- Минимум разход на време и средства както за първоначална регистрация, така и за издаване на дубликат или нова карта при необходимост.

Въвеждането на системата с RFID читателските карти и интеграцията ѝ с библиотечно-информационната система и информационната университетска система, създаде възможност и за автоматичното генериране на списък с потребителско име и парола за всеки наш читател с активна, валидирана в системата карта. Това повиши ефективността, като обезпечи и оптимизира предлагането на сравнително нови за българските библиотеки услуги като:

- осигуряване на онлайн достъп извън IP мрежата на университета до информационните ресурси от сайта на библиотеката;
- осигуряване на онлайн достъп от меню „Моят запис” от електронния каталог до електронни услуги като самостоятелно подновяване на заети документи, запазване на документи в библиотеката, проверка за дължими такси и глоби, проследяване на историята на вече ползвани от потребителя документи и т.н.

Проблемът с множеството карти и то в рамките на една институция, споменат в началото на публикацията, прогресивно се задълбочаваше, особено за най-голямата група потребители на библиотеката на НБУ – студентите. Всеки студент редовно обучение в НБУ получава всеки семестър безвъзмезден кредит за копиране. Той няма задължение да изразходи кредита си в рамките на текущия семестър и така се стигаше до потребители, които притежаваха 5 – 10 карти за трите копирни центъра, работещи с различни копирни системи. Потребителите трудно се ориентираха коя карта за кой център е, не можеха сами извън центъра да следят наличностите в картите. Освен това до 2008 г. картите бяха предназначени само и единствено за услугата копиране и бяха за еднократна употреба, хартиени с магнитна лента, което предполагаше голям риск от механична повреда. Всичко гореизброено обуславяше недоволство у нашите потребители.

През 2008 г. внедрихме по-нови за времето си многофункционални копирни системи с карточетящи устройства и софтуер, благодарение на което заменихме еднократните хартиени карти за копиране с презареждаеми PVC карти. Потребителите можеха вече да изразходват наличните в тях средства и за услугата разпечатване, което безспорно повиши удовлетвореността им. В резултат на това, през 2008 г. сведохме броя карти за библиотеката и за копирните центрове в нея до 2, предоставяхме по-дълготрайни и защитени от механична повреда карти. С помощта на нови технологични решения подобрихме ефективността по отношение на бързодействие и коректност при обслужване. С добавянето на нови функционалности към предоставяната RFID читателска карта, утвърдихме и имиджа на библиотеката на НБУ като модерна институция, използваща и предоставяща съвременни технологии.

Едва през 2010 г., благодарение на новите технологии и възможностите за интеграция между отделните системи, реализирахме отдавна планираната цел – 1 читателска карта – карта за максимален брой услуги и ресурси в библиотеката. Разбирането и финансовата подкрепа от ръководството на НБУ, сътрудничеството и съвместната работа на различни специалисти от библиотеката, отдел Информационни технологии и фирмите разработчици и доставчици на оборудване и софтуер, обезпечиха успешната реализация на идеята. През 2010

г. бяха внедрени RFID четящи устройства, работещи с честотата на читателските карти, към многофункционалните копирни системи и веб базирана система за управление на услуги, потребителски профили и средства. Тази система успешно се интегрира с информационната университетска система и системата за регистрация на читатели в библиотеката. В резултат постигнахме следните допълнителни предимства за притежателите на читателска карта за библиотеката на НБУ:

- Читателската карта е и карта за самостоятелно или с помощ от технически сътрудник ползване на технически услуги – разпечатване, копиране, сканиране.
- Сумата, за която и да е от тези услуги, автоматично се приспада от наличните в профила на потребителя средства, когато и където той избере да бъде извършена услугата.
- Безвъзмездният кредит, предоставян от университета на студентите, освен че се натрупва, може да се ползва и за заплащане на библиотечно-информационни услуги през системата.
- В случай че средствата са изчерпани, всеки потребител може да зареди сметката си с желана от него сума.
- Потребителите могат по всяко време и отвсякъде да управляват сами своите средства – през оторизиран достъп до профила си в веб базираната платформа могат да проверят какви наличности имат и за какви услуги са изразходвали средства.

Активната RFID читателска карта предоставя и уникалното удобство на потребителите ни без да чакат на опашка, бързо и лесно сами да заемат, презапишат или върнат документи чрез терминал от тип SelfCirculation, който също работи на принципа на радиочестотната идентификация на документи и електромагнитна защита и е интегриран чрез SIP2 с библиотечно-информационната система. Неговото внедряване през 2011 г. в библиотеката повиши ефективността в няколко аспекта:

- атрактивността на устройството, което е със сензорен екран и преведен на български език интерфейс, провокира потребителите ни да работят сами с него, като това допринесе и за повишаване на имиджа на нашата библиотеката сред тях;
- при необходимост (прекъсната връзка с библиотечно-информационната система, спиране на ток, отстраняване на технически проблеми със сървъра, актуализация с нови версии и т.н), терминалът работи в офлайн режим и впоследствие, след възстановяване на връзката, успешно и коректно се прехвърлят към системата данните за извършените операции;
- всичко това доведе до освобождаване на време от рутинни действия за извършване на специализирани библиотечно-информационни дейности от страна на служителите на бюро Заемна служба.

За да повишим ефективността от постигнатото, непрекъснато информираме потребителите ни за всички представени в публикацията услуги и ресурси, за това къде и как се предоставят и ползват в библиотеката на НБУ срещу активна RFID читателска карта. Чрез една много успешна информационно-рекламна кампания³⁶, осъществявана благодарение на високо квалифицираните специалисти и на техните допълнителните професионални умения, различни от библиотечно-информационната сфера, както и на възможностите, които предлагат съвременните печатни и електронни медии и канали за комуникация, ние привличаме и нови потребители.

³⁶ Графичен дизайн и печат – Таня Стоянова, отличена с награда на ББИА в категория “Млад библиотекар на годината” за 2012 г.

Неформалното образование – функция на модерната библиотека

Споделени библиотечни практики

Весела Ангелова, Деница Чолакова

През последните години се наблюдава следният парадокс – колкото по-лесен става достъпът до практически неограничен обем информация, толкова по-трудно става намирането на информация за точно определен проблем. За това си има обективни причини. Отделен човек лесно би могъл да бъде забелязан ако е сам или в група от още двама-трима души, но откриването му в тълпата вече е предизвикателство.

Търсачът на информация е в подобно положение. Едно е да се прероят няколко каталожни чекмеджета и да се отделят материалите по съответната тема, съвсем различно е човек да се окаже пред няколко милиона резултати, получени от зададено търсене в Google. Как да се отсее информацията? Как да се открие най-релевантната? Защо просто не вземем първата попаднала ни статия от Wikipedia и не спрем дотам?

Наскоро бяха направени изследвания, според които над 40% от българските тийнейджъри са функционално неграмотни. Става въпрос за неспособността им да се ориентират в елементарни житейски ситуации – младите хора срещат трудности с разбиране на същността на даден текст, трудно им е да преценят коя информация е вярна, на кое биха могли да се доверят и кое – с голяма доза увереност, би трябвало да отхвърлят като несъстоятелно и дори като шарлатанство.³⁷

Един пример от реалността. Добилата напоследък популярност йонна вана за детоксикация. Процедурата се състои най-общо в следното: „пациентът” потапя краката си в леген с разтвор на NaCl, известен иначе като обикновена готварска сол. В легена се пуска слаб ток, не след дълго водата става кафеникава и се излъчва неприятна миризма на хлор. Заключение е лесно да бъде направено – токсините на тялото са изсмукани през ходилата и подложилите се на този метод вече е пречистен. Но дори човек да не си спомня добре часовете по химия, при едно по-задълбочено търсене би установил, че става въпрос за най-обикновена електролиза.

Подобни примери има много и то от най-различно естество. Дали ще е въпрос за най-обикновено шарлатанство, за дезинформация, скрита между редовете на политическа статия, дали ще е за творческите послания на някой автор, но хората все по-трудно се ориентират в информационното море.

И тук е ролята на съвременната библиотека. Библиотеката отдавна не е място за заемане и връщане на книги, въпреки че и до днес медиите, пишейки за библиотека, се спират до термина „книгохранилище”. Мисията на съвременната библиотека е да осигурява свободно движение на информация, да предлага достъп до образование, знания и участие в обществените дейности. Най-важната цел е да се намери път към преобразяване на библиотеката като институция и нейното усъвършенстване с оглед на новите обстоятелства. Ние категорично трябва да поемем ролята на медиатор между натрупаните информационни масиви и търсещите знание потребители.

Още през 1974 г. Пол Зурковски – по това време президент на Асоциацията за информационна индустрия – казва следното: „Хората, които са обучени да прилагат информационни ресурси в работата си, могат да бъдат наречени информационно грамотни. Те са научили техники и умения за използване на широкия обхват информационни

³⁷ Тематични анализи на резултатите на българските ученици при четене в PISA 2009. София, Център за контрол и оценка на качеството на училищното възпитание, 2011.
http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/strategies/analyses/PISA_analizi-2009.pdf

инструменти, както и първични източници при формирането на решения на техните проблеми”.³⁸ Според друго определение, дадено от ALA през 1989 г., информационно грамотният човек е този, който е в състояние ефективно да използва информация за решаване на даден проблем.

Информационната грамотност е в сърцевината и на ученето през целия живот. Тя помага на хората ефективно да търсят, използват и създават информация с цел постигане на лични, професионални и образователни цели. Ученето през целия живот дава възможност на отделните личности да се възползват от предизвикателствата на развиващата се глобална среда.³⁹

Ролята на неформалното образование като функция на модерната библиотека

Един от първите проекти в тази насока, по който Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна партнира, бе проектът AITMES, чиято цел беше да въведе нови начини на интерактивно обучение с участието на мобилните технологии и интернет. Това беше стъпка в повишаване квалификацията на специалистите (учители и библиотекари), като впоследствие опитът бе приложен успешно в редица институции.⁴⁰

Друг успешен проект, който завърши през 2010 г. беше Life-long Learning for Seniors (LL4S) или „Обучение през целия живот за възрастни”, финансиран по секторна програма „Грюндвиг” към ЕК с партньори от пет европейски държави: България, Великобритания, Швеция, Дания и Испания. Проектът беше фокусиран върху услуги за подобряване качеството на живот на възрастните хора въз основа на специфични методи на обучение и образователен тренинг.

Най-значимата инициатива, стимулирана от участието в LL4S и създадена, организирана и поддържана от варненската библиотека, бе практическят курс за възрастни хора 60+ „Компютърни и информационни умения за начинаещи”. С течение на времето курсът придоби основните белези на устойчива инициатива:

- получи свое име – „Третата възраст ОНЛАЙН”;
- взаимозаменяемост на обучителите;
- твърда програма и доказали се учебни методи и материали;
- анкетни обобщителни данни.

Курсът има силна обратна връзка със завършилите го, а записаните желаещи за бъдещи участия поддържат постоянен брой. Всичко това е показателно за обществената нужда, на която библиотеката откликва.⁴¹

През месец април 2011 г. беше проведено и творческото ателие с международно участие „Живата история”. Работно ателие „Живата история” – част от секторна програма „Грюндвиг” на ЕК за „Обучение през целия живот” – бе фокусирано върху обмяната на знания между културните институти и поколенията чрез разработване и прилагане както на новаторски, така и на традиционни практики за учене. Дейностите обхващаха предлагане на

³⁸ Zurkowski, P. G. The information service environment relationships and priorities. / Paul G. Zurkowski. // Related paper no. 5. National Commission on Libraries and Information Science. Washington, DC: National Program for Library and Information Services, (1974), 30 p.

³⁹ Нанкова, Мариела. Как да привлечем обществени и неправителствени организации като партньори на библиотеките в програмите по информационна грамотност. / Мариела Нанова. // Информационната грамотност – модели за обучение и добри практики, София 2012, с. 282

⁴⁰ <http://www.libvar.bg/projects/aitmes.html>

⁴¹ <http://www.libvar.bg/projects/ll4s/>

познания, свързани със събиране, съхраняване и популяризиране на местната история посредством съвременните комуникационни технологии.

В ателието участваха автори-краеведи, библиотечни и музейни специалисти, общественици. Обучителните модули за трансфер на познание представяха местните културни и исторически артефакти, превръщайки ги в обекти на новите технологични възможности за презентирание посредством реализацията им в електронен модел. Основаваха се на дигитализирани и оригинални документи от фондовете на библиотеката и сродни културни институти, вече част от Европейската дигитална библиотека. Акцентът бе върху обмена на знания и усвояване на нови умения в мултинационална среда.⁴²

Проект Информационна грамотност 2.0

Вече говорихме за информационната грамотност. Целта на настоящия проект е разработването и прилагането на адекватен към съвременните условия подход за продължаващо обучение в сферата на новите технологии. Масово прието е схващането, че основен проблем с информационните и комуникационни технологии имат хората в пенсионна възраст. Това обаче не е съвсем така. Не са малко и младежите, които срещат трудности в боравенето с компютри и интернет. Нашата задача е да предложим различни форми на професионално, непрофесионално и алтернативно образование за хора от различни възрасти, съобразно уникалните им потребности.

Днес живеем в интелигентно и динамично общество с постоянна необходимост от продължаващо образование, отговарящо на революционното развитие на новите технологии. Изграждането на развито информационно общество е обща отговорност и трябва да се използва всяка възможност, за да се гарантира, че никой няма да се озове в социална изолация.

Образователната програма е изградена за нуждите на среда Web 2.0, което улеснява достъпа до информационно познание. За неформалното обучение на и от професионални кадри приоритет е предаването на собствени умения. Работи се за постоянно адаптиране на учебния материал съобразно технологиите, предоставяните услуги и интересите на аудиторията. Проект Информационна грамотност 2.0 е обвързан със съществуващи добри европейски практики, целящи създаване на методология със специфичен акцент върху иновативни неформални образователни подходи и модели за сътрудничество. Постигнатите резултати са потенциален модел за неформално и продължаващо професионално образование за целите на обучението през целия живот.

Проектът⁴³ се реализира в международно партньорство между седем европейски страни от Консорциум, изграден от публични институции и неправителствени организации – Белгия, България, Великобритания, Германия, Полша, Португалия и Франция. Проектът надгражда опита, придобит в описаните вече партньорства по програма Грюндвиг на Европейската комисия съвместно с Европейската стратегия 2020 за учене през целия живот. Използва се каскадният метод на преподаване, известен още от възрожденските времена като „взаимоучителната метода“.

Обучителните модули са насочени към добиване на умения за работа с интернет, с различните информационни и комуникационни канали и популярните социални мрежи. Варненската библиотека е активен партньор в реализацията на поставените цели:

- повишаване на квалификацията в сферата на информационните и компютърните технологии;

⁴² http://www.libvar.bg/projects/living_history/

⁴³ <http://www.libvar.bg/projects/dLit/>

- улесняване на употребата на новите технологии за нуждите на образованието през целия живот;
- поддържане на диалог за „обучение на учителя” при прилагане на неформалното образование в Европа.

Интерактивна визуална компетентност между поколенията (New Transgenerational Visual Literacy – NTVIS)

Визуалната грамотност е способността да се възприема и да се извлича информация, представена под формата на изображение. Това разширява класическото понятие „грамотност”, което по традиция се свързва със способността да се създава и интерпретира писан текст. За първи път терминът е въведен през 1969 г. от Джон Дебис, съосновател на Международната асоциация по визуална грамотност.

В проекта⁴⁴ си партнират публични институции и неправителствени организации от шест европейски страни – България, Гърция, Испания, Полша, Словения и Турция. Проектът обединява хора от различни възрасти, които сътрудничат в обща рамка, с цел създаването на нови интерактивни форми на учене между поколенията. Той доразвива термина визуална грамотност и въвежда концепцията за интерактивна визуална грамотност. NTVIS дефинира два съществуващи дефицита в обучението:

1. Липса на организирано обучение, свързано с визуалната грамотност.
2. Липса на квалифицирани преподаватели с умения за работа с различните поколения в областта на визуалната грамотност.

Проектът е насочен към преодоляване на дигиталното разделение с цел подобряване на визуалната грамотност на хора от различни възрасти посредством създаването на дигитално медийно съдържание. Поставили сме си следните цели и задачи:

- обучаване на специалисти;
- предлагане на партньорство на граждани, НПО, представители на други библиотеки и частни обучители, основано на програмите за нова визуална грамотност.

Като пряко следствие от нашите проекти можем да се похвалим с продължаването и доразвиването на някои форми на неформално обучение, като инициативата принадлежи на участниците, завършили предлаганите от библиотеката курсове. Представителите на клуб „Трета възраст онлайн” с удоволствие споделят опита си в областта на четенето, приложните изкуства, кулинарията, българските традиции.

Проект LIBRATESH

Дейностите по усъвършенстване на неформалното обучение и повишаването на квалификацията на библиотечните специалисти не спират дотук. През м. септември 2013 г. предстои посещение в Испания на група библиотекари от Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна по новия проект LIBRATESH. Той е по секторна програма „Леонардо да Винчи” към програмата „Учене през целия живот” и отново е фокусиран върху съвременните методи на преподаване, залагащи на динамичното обучение с активното участие на обучаемия. Ще се работи по изграждане на ефикасен, полезен и лесен за използване потребителски интерфейс, а участниците ще повишат педагогическите си умения,

⁴⁴ <http://www.libvar.bg/projects/ntvis>

получавайки възможност за формиране на уникален стил на преподаване. Най-общо целите са:

- разработване на собствен стил и нови методи за преподаване и за подобряване на вече съществуващите с оглед използването им в бъдещ обучителен процес;
- обмен на знания и умения с испанските колеги в поредица от семинари Разчита се на динамичната форма на преподаване по метода „играй и учи”, а стремежът е разработване на новаторски образователни модели на основата на модерните информационни технологии.

LIBRATECH е насочен към многостранния процес на културния диалог – обменът на знания между сродни специалисти от различни държави. Придобиват се впечатления за културните и образователните особености на друга европейска нация, като същевременно се предава нашият опит в областта на неформалното обучение както на читатели на библиотеката, така и на библиотечни специалисти.

Съвременната библиотечна институция се развива в различни направления с цел удовлетворяването на потребителските интереси. Варненската библиотека е готова да ги посрещне и да се изправи пред предизвикателствата на бъдещето.

Дигиталното бъдеще на Библиотечно-информационният център при УАСГ

Персида Рафаилова

От 2007 г. Библиотечно-информационният център (БИЦ) на УАСГ има изградена своя база с оптимизирана работна среда за работа със студенти, докторанти, преподаватели, администратори и външни лица. Замислена като читалня със свободен достъп за над тридесет хиляди медии, тя имаше възможност за развитие, което се осъществи в рамките на проект „Въвеждане на мерки за енергийна ефективност, осигуряване на достъп за хора с увреждания, обновяване и модернизация на библиотечно-информационния център”. Проектът е осъществен с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейски фонд за регионално развитие. В рамките на проекта БИЦ се модернизира в три направления:

1. Обновяване на физическата среда с включване на подземни складови площи към библиотеката и превръщането им в модерно оборудвани хранилища чрез изграждане на нови подвижни и фиксирани стелажни конструкции; хидравлични системи за връзка с партерния етаж; хидро- и топлоизолация; климатична, охранителна и вентилационна система.
2. Осигуряване на достъп до БИЦ за хора с увреждания чрез изграждане на рампа, асансьор и санитарен възел в рамките на библиотеката.
3. Създаване на условия за формиране на цифровизиран библиотечен фонд – устойчива структура, която би осигурила по-ефективно ползване на информационните ресурси, по-бърз и улеснен достъп до знанията, натрупани и съхранявани в библиотеката през над седемдесетгодишното ѝ развитие.

При осъществяването на идеята за дигитализиране на библиотечния фонд са извършени предварителни анализи на библиотеката и на библиотечните колекции, които доведоха до следните изводи:

1. Библиотеката има изградена софтуерна среда, която включва четири сфери:
 - 1.1. Автоматизирана регистрация на читателите и издаване на читателски карти.
 - 1.2. Автоматизиран процес за заемане и връщане на библиотечни документи.
 - 1.3. Автоматизирана електронна каталогизация на библиотечните документи.
 - 1.4. Автоматизирана библиотечна система за търсене в електронни каталози.
2. Библиотечните колекции са в добро състояние:
 - 2.1. Книжните тела са със запазени физически характеристики.
 - 2.2. Фондът от учебници е на средна възраст между 20 и 30 години.
 - 2.3. Средният брой страници в книгите, определени за дигитализиране, е 300 – 400.
 - 2.4. Сканиране в черно-бял режим е необходимо за 65% от книгите, а в цветен – за 35%.

Резултатите от анализа показват също, че необходимостта от дигитализиране на книгите е функционално и финансово оправдана. Осъществяването на процеса би следвало да доведе до подобряване на следните параметри:

1. удължаване на живота на наличните книжни екземпляри;
2. намаляване екземплярността и броя на търсенията в книгохранилищата;
3. добавяне на допълнителна функционалност в автоматизираната информационна система чрез две нови възможности:
 - за дистанционен достъп до пълния текст на информационните ресурси;
 - за търсене по ключови думи и предметни рубрики вътре в самия текст.

При разработването на системата за дигитализация заложихме две важни изисквания. Първото главно условие бе системата да се разглежда като неделимо цяло, подчинено на следните критерии:

1. Взаимовръзка между процесите:
 - процес на сканиране (скенер и софтуер за обработка на сканирани изображения);
 - процес на управление на е-книги в базата (сървър и софтуер за съхранение);
 - процес на разпечатване при поискване със синхронизация на файловете структури с ниска резолюция (за визуализация на екран) и с висока резолюция (за печат).
2. Функционална взаимозависимост между структурите и процесите в общата система на е-библиотеката, а именно: сканиране, база данни, метаданни и ключови думи, цветен и черно-бял печат и финишинг, софтуерно синхронизиран за управление на изхода на системата.
3. Съвместимост между системите за сканиране, електронно съхранение и печат, както и надеждност на работата, осигурени от обща система за наблюдение, предотвратяване и отстраняване на повреди в печатащата и сканиращата техника.
4. Унификация и съгласуваност на поддръжката, сервиза и доставката на резервни части и консумативи.

Второто важно условие бе постигане на непрекъсваем технологичен работен процес. С тази цел са предвидени за изграждане нови логически и функционално свързани звена със специфични ангажименти, които да покриват нуждите от изпълнение и контрол на отделните фази при дигитализацията и да осигуряват оптимално натоварване на компютърното оборудване.

Какво предстои?

1. Изготвяне на поетапен план за дигитализиране на библиотечните единици въз основа на извършено предварително проучване сред читателите на библиотеката и описание на най-често ползваната учебна литература.

2. Създаване на уеб портал за директен достъп до електронните материали чрез академичния сайт, както на територията на библиотеката, така и във всички останали сгради на университета. Достъпът ще бъде два вида:

- публичен за определени колекции;
- персонален за специализирани колекции, в зависимост от правата за достъп, които има читателят.

3. Създаване на система за контрол на:

- съхраняване на целостта на материалите, определени за дигитализиране;
- въвеждане на индексната информация;
- достъп при извличането на готовите метаданни от каталога на библиотеката;
- качество на изображенията.

4. Структуриране на колекциите.

При изготвянето на поетапния план за дигитализиране на библиотечни единици се прие да се започне с колекцията от учебници, които да бъдат дигитализирани до края на 2013 г. Те са най-търсената част от общия библиотечен фонд и се предполага, че създадената дигитална колекция ще се ползва най-интензивно. Това ще даде възможност да се провери на практика какви са проблемите при ползването от гледна точка на различните групи потребители (студенти, преподаватели, библиотечни експерти и външни специалисти). Ще се търси отговор на три основни въпроса:

1. Как използването на колекциите ще повлияе на навиците за работа на студентите?
2. Как дигитализираните учебни пособия ще се впишат в технологичния процес на библиотечното обслужване?
3. Как възможността за по-бърз отдалечен достъп до учебните материали ще се отрази на качеството на учебния процес?

Едновременно с дигитализацията на учебници ще започне да се създава и електронен ресурс на курсови работи, магистърски и докторски тези от областите на знанието, преподавани в университета. С изграждането на тази колекция се цели постигане на устойчиво развитие, което да гарантира, че научните постижения от днес ще бъдат на разположение и утре. Трети електронен ресурс ще бъде структуриран от основополагащи трудове на преподаватели, работили в университета през годините, като подборът ще бъде извършван от специализирана комисия учени от съответните факултети. Предстои сформирането на такава комисия. Друг масив от електронни ресурси ще бъде оформен от ценни и редки книги, притежавани от библиотеката, попаднали във фондовете ѝ главно чрез дарения от културни учреждения, от издателства или частни сбирки.

За постигане на поставените цели библиотечното ръководство положи усилия за промяна в кадровата политика на университета. В съответствие с измененията в работната среда за първи път е изменено щатното разписание на библиотеката и са назначени двама IT специалисти, чието основно задължение е създаване на колекциите с дигитални ресурси.

Осъвременяването на начините за представяне и достъп до богатите библиотечни колекции на Библиотечно-информационния център са в унисон с желанията и навиците за учене на новото поколение студенти – универсално мобилни и Google фокусирани. Същевременно не трябва да се пренебрегват и въпросите, свързани със запазването на оригиналите на материалите, които ще бъдат дигитализирани:

- Какъв режим на съхранение трябва да има за оригиналите, които не са натоварени с архивни функции, не попадат в категорията „редки и ценни”, а библиотеката притежава и други копия от тях?
- Къде трябва да се подреждат – в общия фонд или в обособени специални хранилища (депозиториуми) на оригинали на дигитализирани копия?
- Дали ще се предоставят (и при какъв режим) на читатели, които искат непременно да ползват първоизточника на дигитализирания библиотечен ресурс?
- Как да постъпваме с останалите екземпляри – да бъдат отчислени е възможно решение, защото то ще осигури допълнително свободно физическо пространство в общите хранилища, но не би било икономически оправдано, ако са с добре запазени физически характеристики.

Библиотечната колегия трябва да потърси различните гледни точки по тези въпроси и да съдейства за създаване на обща политика, да приеме правила за съхраняването на тези обекти, които да са включени като част от нормите, фиксирани в Наредбата за опазване на библиотечните колекции.

Нашето решение към днешния момент е оригиналът, от който е създадено дигитализираното копие, да се съхранява в отделно хранилище, в което обектите са подредени във възходяща поредица, която се определя от времето на тяхната дигитализация. Всеки дигитализиран материал има свои физически характеристики и неговото обозначаване с нова сигнатура ще го отдели от другите екземпляри на същия печатан текст, притежание на библиотеката. Така след време ще се обособят нов вид колекции от оригинали на дигитализирани книги и периодика. В бъдеще практиката ще покаже дали това е правилният подход.

Необходимост от разграничаване на различните видове документи в системата на текущата национална библиография

Силвия Филипова

Включването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в международната система за споделена каталогизация COBISS стимулира процесите на стандартизация на правилата за подбор и описание в текущата национална библиография (ТНБ). Целта е да станат напълно съвместими с актуалните промени в международните изисквания, които са изложени в правилата за описание в последния консолидиран вариант на ISBD, въведен през 2010 г., както и с международния формат UNIMARC. Форматът за поддържане и обмен на данни COMARC, който се използва в ТНБ, е вариант на предпочитания за библиографски бази данни за международно ползване и споделена каталогизация UNIMARC. Той се препоръчва от ИФЛА още чрез Програмата за универсален библиографски контрол и международен MARC. Използването на международния формат UNIMARC в българската ТНБ е едно от най-важните нововъведения. То я прави съвместима не само с националните библиографии на страните-участнички в системата COBISS, но и отговаряща на международните изисквания на ИФЛА. Своевременното превеждане на консолидирания вариант на международния стандарт ISBD на български език две години след издаването му (2012 г.) и частичното му прилагане в ТНБ правят националните библиографски записи напълно съвместими с международно приетите за обмен на международно ниво.

След като Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ става част от споделената каталогизация COBISS.net, всички видове документи, които са обект на ТНБ, се попълват в една обща база данни – електронния каталог на библиотеката. Разделението на издателските потоци по видове документи може да се открие само в бюлетините на ТНБ. Във формата COMARC/B всеки документ получава различен код, в зависимост от принадлежността му към един от видовете документи – книги, периодични издания и т.н. Възниква въпросът дали критериите за определяне на отделните видове издания и в частност на графичните и картографските издания в текущите и кумулативни бюлетини на „Серия 1. Български книгопис“ се покриват напълно с използваните в международната система, към която се присъединява. За да се намери отговор на този въпрос, е необходимо да се проследят определенията за тези видове издания, заложи в международните стандарти за описание ISBD и да се очертаят възможностите на националните агенции за вземане на самостоятелни решения в рамките на международните изисквания.

Основната цел на ТНБ е отразяването на всички публикувани материали на територията на дадена страна. От една страна, те се регистрират в нея, но от друга – те съдържат в себе си информация, която е нужна на потребители от всички области на знанието на национално и международно равнище. За да отговаря на съвременните изисквания за пълнота, бързина и точност на удовлетворяване на конкретни запитвания, ТНБ е необходимо да прерасне в информационна система, осигуряваща бърз и ефикасен достъп на ползвателите до необходимата им информация. Едно от средствата, които засилват информационната стойност на ТНБ е представянето на публикуваните издания по видове документи. На Международната конференция за усъвършенстване на библиографските служби (Париж, 1955 г.) за първи път са определени категориите издания, които би трябвало да се включат в ТНБ. Като нейни обекти са посочени:

- книги и брошури, издавани в рамките на дадена страна, независимо от езика, на който са написани;
- най-важните статии от списания и вестници;

- карти и атласи;
- ноти;
- аудиовизуални материали;
- непубликувани научни изследвания;
- местни официални публикации;
- издаваните в страната вестници и списания.

Още през 50-те години на ХХ век този важен международен форум препоръчва диференцирано представяне в ТНБ на произведенията, издадени в съответната страна. Същият международен принцип заляга и в Програмата за библиографски контрол и международен MARC на ИФЛА, която в продължение на около 30 години (1971 – 2003) определя насоките и препоръките за развитие на националните библиографии на отделните страни. Системата от международни стандарти за библиографско описание ISBD на ИФЛА е изградена на този принцип. За всеки тип документи е създаден отделен стандарт, отчитащ техните особености – за книги ISBD (M), за картографски материали – ISBD (CM), за некнижни материали, част от които са изобразителните материали – ISBD (NBM) и др.

Голямо значение за правилното функциониране на ТНБ на национално и международно равнище е регистрирането на документите в групи по определени типологически принципи. Диференцираното представяне на видовете документи, т. н. обекти на националната библиография, налага стандартизация на термините и определенията на различните категории документи. Основните критерии за диференциация на документите по типологически характеристики могат да се формулират по следния начин:

- самостоятелност в пространството – разграничение на документите на самостоятелни и аналитични;
- завършеност или неопределеност във времето – монографични и продължаващи документи;
- характер на носителя на информация – традиционни (книжни) или нетрадиционни (аудиовизуални, он лайн и т.н.);
- средства за предаване на информацията – текстови, музикални, изобразителни;
- специфика на характера на изображението – реално (графичните издания) или условно (картографските издания).

След комплексно прилагане на тези принципи в ТНБ са определени следните масиви от документи:

I. самостоятелни:

1. монографични:

- а) традиционни (книги, ноти, графични издания, картографски издания);
- б) нетрадиционни;

2. продължаващи;

II. аналитични.

Българската национална библиография още от възникването си през 1897 г. включва в текущите бюлетини всички печатни издания, депозирани по това време в Народната библиотека в София – книги, периодични, картографски, графически и нотни издания. Създадената впоследствие система от бюлетини прилага на практика международния принцип за диференцирано представяне на информацията в масиви, обособени по вид на

документите. Те са обединени в система от 6 серии на ТНБ. Една част от тях са отразени в отделни текущи бюлетини, както е например: Серия 2. Български дисертации; Серия 3. Българска дискография; Серия 4. Периодични издания. Друга част е обособена в отделни раздели на един и същи бюлетин, както са представени книгите, нотните издания, графичните издания, картографските издания и изданията за слепи в Серия 1. Български книгопис. Аналитично отразените публикации обхващат две серии на ТНБ – Серия 5. Летопис на статиите от българските списания и сборници и Серия 6. Летопис на статиите от българските вестници.

Преди Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ да се включи в системата за споделена каталогизация COBISS.net, потоците от документи, включени във всяка една от сериите на ТНБ, се събираха в самостоятелни библиографски бази данни, образувани на принципа на диференцираното представяне на документите. След обединяването на всички видове документи в един електронен каталог според изискванията на системата за споделена каталогизация COBISS остана единствено разграничаването на документите по видове издания в рамките на библиографското описание. От една страна, всеки документ получава код, който определя принадлежността му към дадена група:

- монографичните издания – код М;
- некнижните материали, графическите, нотните и картографските издания – код N;
- продължаващите издания – код К;
- аналитичните издания – код А.

Освен това според системата от международни стандарти по видове издания ISBD в описанието се въвежда общо обозначение на материала, което посочва неговия вид и обикновено е изписано в прави скоби след заглавието на конкретния документ в библиографското му описание:

- при печатните издания – „печатен текст“;
- при изданията за слепи – „брайлов текст“;
- при електронните ресурси – „електронен ресурс“;
- при некнижните материали – „филм“, „звукзапис“, „видеозапис“, „микроформа“;
- при графичните издания – „изобразителен материал“;
- при нотите – „нотно издание“;
- при картографските издания – „картографски материал“.

В повечето случаи тези обозначения покриват масивите от документи, диференцирани по видове издания в националната библиография. Например всички периодични издания, включени в серия 4 на ТНБ, получават код К, книгите, които са най-голямата група издания в Серия 1 на ТНБ, получават код М. Обикновено при тях общото обозначение за материал „печатен текст“ се пропуска, тъй като международният стандарт ISBD (M) позволява това. Освен книги в „Български книгопис“ са включени още издания за слепи, нотни издания, картографски издания и графични издания. Изданията за слепи имат код М и обозначение „брайлов текст“. Нотните, графичните и картографските издания получават код N, но при тях се посочва различно обозначение на материала – „нотно издание“, „изобразителен материал“ или „картографски материал“. Всички издания, които съдържат нотно писмо или картографско изображение, са отбелязани по този начин, независимо дали са издадени като книги или като листов материал. Само при графичните издания формата на издаване има значение.

Графичните издания са включени в международния стандарт за некнижни материали ISBD (NBM) International Standart Bibliographic Description for Non-Book Materials.⁴⁵ Във второто му издание от 1987 г. пише, че общо обозначение за графични материали (graphic) се използва за двуизмерни изображения (или поредица от изображения), създадени в оригиналната си форма чрез такива техники като рисуване, живопис или фотография. Обикновено графичните материали са достъпни за просто (невъоръжено) око, въпреки че в някои случаи (стереографи) е необходимо специално оборудване за показване на изображенията. Като специфични обозначения за графични материали са посочени:

- художествена репродукция (art reproduction) – механично възпроизведени художествени изображения в издания с търговска цел;
- флаш карта (flashcard) – карта или друг непрозрачен материал, върху който са отпечатани думи, цифри или картини, и е предназначен за бързо показване;
- флипчарт (flipchart) – поредица от листа с предметно-интегрирани данни, захванати заедно отгоре или отстрани и предназначени за поставяне на триножник;
- пъзел (jigsaw puzzle) – загадка, включваща реконструкция на картина или друго визуално изображение от подобни или взаимносвързани парчета от картон, дърво и др., всяко едно от които е част от цялото;
- фотография (photograph) – непрозрачен отпечатък, създаден от действието на светлината върху светлочувствителен филм;
- изображение (picture) – двуизмерно визуално изображение, достъпно с просто око и обикновено с непрозрачен гръб (използва се когато по-специфични термини като художествена репродукция, фотография, пощенска картичка и др. под. са неподходящи);
- игрални карти (playing cards);
- пощенска картичка (postcard) – картина (изображение), създадена върху картичка и предназначена за предаване чрез пощата без използване на пощенски плик;
- постер (poster) – афиш или плакат, предназначен за публично показване;
- отпечатък (print) – офорт, гравюра, лигография и др. в ограничено издание на художника. Като алтернатива да се използва специфичното име на процеса:
 - офорт (etching);
 - гравюра (engraving);
 - гравюра върху дърво (woodcut);
 - литография (lithograph);
- стереографско изображение (stereograph card) – диапозитиви или картини, скачени по двойки, предназначени да създават триизмерен оптичен ефект, когато се използва стереоскопен апарат. Стереографските изображения могат също да бъдат отпечатани на непрозрачна повърхност за използване с ръчен апарат, състоящ се от двуцветни обективи, свързани с картонена рамка. Този тип стереографика обикновено се появява като книжна илюстрация;
- учебен отпечатък (study print) – изображение, придружено с въпроси или обяснения, които често са отпечатани от обратната страна;

⁴⁵ ISBD (NBM) International Standart Bibliographic Description for Non-Book Materials. – Revised edition. – London, 1987. – 79 с.: http://archive.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDNBM_sept28_04.pdf

- техническо чертане (technical drawing);
- стенно табло (wallchart) – непрозрачен лист, предназначен за показване и представляващ изображения в графична или таблична форма.

Стандартът определя като графични всички некнижни материали, съдържащи само или предимно изобразителен материал. Външната форма може да бъде различна – отделни листа, комплекти, картички, пъзели, диапозитиви, стереографски материали и др. Те получават общо обозначение на материала „graphics”, което може да бъде преведено като графично издание или изобразителен материал. Този критерий се поддържа и от „Български книгопис”. В раздела за графични издания е включена листовата графика, която се получава в НБКМ. Това са естампи, репродукции, портрети, плакати. Не се регистрират илюстрирани календари и пощенски картички.

Книгите са обект на отделен стандарт ISBD(M): International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications.⁴⁶ Монографичните издания са завършени публикации, които са издадени в едно книжно тяло или в предварително определен брой части (томове). Те могат да съдържат текст и/или илюстрации, обозрими с просто око (напр. печатните книги) или релефен шрифт за слепи (напр. книги на брайлов печат).⁴⁷ При монографичните издания се въвежда нова незадължителна област за общо обозначение на материала. Това е термин, определящ класа материал, към който принадлежи конкретната публикация. При печатните монографични издания се въвежда обозначението „печатен текст” (printed text), а при публикациите с релефен шрифт – „брайлов текст” (Braille text).⁴⁸ Не е предвидено различно обозначение на материала при албумите или атласите, които са оформени като книги. Общото обозначение на материала определя формално принадлежността на тези издания към монографичните публикации, т.е. към книгите. Особеностите им като различни видове монографични издания по своята същност се разкриват от термина, определящ специфичното обозначение на материала. То разкрива специфичния клас материали, към които принадлежи дадената публикация и се пише на езика на библиографската агенция.⁴⁹ При книгите с печатен текст там се отбелязват само страниците, но при атласи и албуми се изписва и специфичното обозначение на материала. Например: 1 албум (205 с.), 1 атлас (34 с.).

Книгите, които съдържат художествени изображения като албуми, каталози от изложби, комикси и др., в българската ТНБ се описват според стандарта за описание на монографични издания ISBD (M). Но по съдържание представляват изобразителни материали. В „Български книгопис”⁵⁰ те се включват в раздела за графични издания наред с репродукциите, плакатите, портретите и естампите. Получава се едно противоречие между формалната им принадлежност към монографичните издания с общо обозначение на материала „печатен текст” и преобладаващото в тях художествено изображение, което определя тяхното графично съдържание.

Принципите, използвани при типологията на изданията в българската ТНБ, съвпадат с международните и са еднакви при определяне на всички видове документи. След като съдържанието е определящо за видовата принадлежност на книгите, картографските издания, нотните издания и изданията за слепи, то е логично същият принцип да се използва и при графичните издания.

⁴⁶ ISBD(M): International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications. - 2002 Revision. – 67 с.: http://www.ifla.org/files/cataloguing/isbd/isbd-m_2002.pdf

⁴⁷ Пак там, с. 1.

⁴⁸ Пак там, с. 21.

⁴⁹ Пак там, с. 42.

⁵⁰ Български книгопис : месечен библиографски бюлетин за депозираните книги и нови периодични издания. – Год. 1, 1897-

В международни библиотечни речници и енциклопедии албумите, комиксите и каталозите от изложби са определени като графични издания. В Речника за библиотечни и информационни науки⁵¹, публикуван онлайн, са представени определения на отделни видове графични издания:

- албум – подвързана или книга със сменяеми листа, съдържаща празни страници за поставяне на марки, фотографии, поеми, цитати, отрязъци от вестници или други паметни събития, или за събиране на автографи. Също може да бъде книга, съдържаща колекция от картини със или без съпроводителен текст;
- художествена книга (art book) – том, съдържащ репродукции или произведения на изобразителното изкуство с високо качество (картини, рисунки, отпечатъци и др.) или фотографии на скулптури, архитектурни паметници или други триизмерни произведения на изкуството, обикновено със съпроводителен текст. В каталозите от изложби текстът може да бъде минимален;
- графически роман (graphic novel) – повествование, което е представено като продължаваща редица от картинни изображения, отпечатани в цвят или черно-бели и подредени панел след панел, с текст в илюстрациите и диалог, обикновено ограден в овални очертания (балони).

В „Българска книга“⁵², най-новата енциклопедия в издателската, библиотечната и библиографската област у нас, графичните издания са определени като вид издания, в които преобладават графически изображения, а ако има текст, той е с пояснителен характер. Според характера си графичните изображения могат да бъдат: чертежи, диаграми, рисунки, художествени творби, репродукции, фотоснимки и др. Графичното издание може да бъде с формата на книга, брошура, дупляна или листово издание. Основните видове графически издания са:

- албум – графическо издание във вид на книга или в папка, често с нестандартен формат, което съдържа художествени изображения (репродукции и картини, рисунки и др.) или научни и технически чертежи, схеми, фотоснимки (на различни конструкции, машини и съоръжения и за техните части, типове проекти и др);
- комикс – вид произведение на графичното изкуство, което представя серия от еднофабулни по сюжет рисунки, изобразяващи ред последователни събития, случващи се с избрания персонаж. Рисунките се придружават от неголеми рисувани текстове – реплики на героите или авторски бележки.⁵³

Посочените по-горе определения се отнасят само за тези графични издания, които са определени като книги в ISBD (M) и носят общо обозначение на материала „печатен текст“. В международните речници и енциклопедии те са характеризирани като художествени изображения. Затова в „Български книгопис“, съобразявайки се с общите принципи на типологията на документите по видове според съдържанието им, както и с общоприетата представа за албумите, каталозите от изложби и комиксите като графични издания, те са събрани заедно с листовата графика в общ раздел.

Библиографското описание на картографските издания е стандартизирано на наднационално ниво със стандарта ISBD (CM) International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials.⁵⁴ Според второто му издание от 1987 г. картографски издания са

⁵¹ Reitz, Joan M. ODLIS : Online Dictionary for Library and Information Science.: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_a.aspx

⁵² Българска книга : енциклопедия / състав. Ани Гергова. – София : Pensoft, 2004. – 507 с.

⁵³ Пак там, с. 250.

⁵⁴ ISBD(CM): International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials. – Revised edition. – London, 1987. – 61 с. http://www.ifla.org/files/cataloguing/isbd/isbd-cm_1987.pdf

всички материали, изобразяващи изцяло или на отделни части земята или което и да е небесно тяло във всякакви мащаби, като дву- или триизмерни карти и планове; дигитални карти; въздухоплавателни, навигационни и небесни карти; глобуси; карти-схеми; части от карти; въздушни, сателитни и пространствени фотографии; дистанционни изображения; атласи; изгледи от птиче око и др. ISBD (CM) се отнася преди всичко за текущи публикации в достъпна с просто око форма, такива като карти, планове и глобуси. Също дава някои препоръки по отношение на специфични проблеми при каталогизация на стари или ръкописни карти.⁵⁵ Според общото обозначение за материала те са определени като „картографски материали”. Като специфични обозначения на материала са посочени: атлас; диаграма; глобус; карта; модел на релеф; план; профил; дистанционно изображение; част (секция, раздел, район); изглед.⁵⁶ Видно е, че при картографските издания водещо е съдържанието. Отделните карти и атласите, които по форма са книги, не са разделени в два отделни старндарта, както е при графичните издания.

Последният международен стандарт за библиографско описание е консолидираното издание от 2010 г. Той е преведен на български език – ISBD. Международен стандарт за библиографско описание. Консолидирано издание.⁵⁷ Тъй като стандартът е консолидиран, т. е. се отнася за всички видове документи, то маските, които обозначават принадлежност към старите диференцирани стандарти, се очаква да отпаднат. Книгите с художествено съдържание би трябвало вече да не се маркират с маска М за монографични издания, а листовата графика – с маска N за некнижни материали. Но дори и това да не стане, в него за обозначаване на вида на документа е въведено специално поле „Област на формата на съдържанието”.

За графичните и картографските издания там е приет терминът „изображение” (graphics). Определен е като „съдържание, изразено чрез линия, форма, шрих и др., предназначено за визуално възприемане. Изображението може да бъде неподвижно и движещо се, двуизмерно или триизмерно. Примерите включват художествени репродукции, карти, фотографии, изображения, получени с дистанционно измерване, стереографи, кинофилми и литографии.”⁵⁸ Това определение се отнася както за графичните, така и за картографските издания.

Към категорията „форма на съдържанието” се добавят „характеристики на съдържанието”, които го уточняват. Една от тях е спецификация на вида – картографска, нотирана, изпълнителска. Графическите издания по форма на съдържанието се определят като „Изображение”, а картографските – като „Изображение (картографско)”. Видно е, че в това определение не се отделя никакво внимание на формата или носителя на произведението. Всички видове ресурси, състоящи се от изображения, се определят като изобразителни материали. Водещият критерий е съдържанието на ресурса. Принципът, който се налага, потвърждава като водещ критерий при определяне на вида на документа неговата същност. Този стандарт напълно подкрепя принципа при формирането на разделите по видове издания в „Български книгопис”.⁵⁹ Той потвърждава ефективността на нашия бюлетин, благодарение на прилагането и поддъжането на международно приети принципи за диференцирано представяне на документите.

В международния формат COMARC, който е вариант на UNIMARC, ресурси с изобразителен материал (изоиздания, графични издания) и картографски издания могат да се се обозначаават с два кода – N (за листовата графика, картографски издания) и M (за книги с изобразителен материал). Но консолидираният ISBD, в който са заложени бъдещите насоки

⁵⁵ Пак там, с. 7.

⁵⁶ Пак там, с. 60.

⁵⁷ ISBD: Международен стандарт за библиографско описание : консолидирано издание. – София, 2012. – 268 с.

⁵⁸ Пак там, с. 34.

⁵⁹ Български книгопис...

за диференцирано представяне на издателските потоци от документи, определя като водещ принцип за тяхната типология съдържанието им. Графичните и картографските издания по „форма на съдържанието” могат да се определят като „изображение” или „изображение (картографско)” без да се обръща внимание на формалното им издаване като книги или листов материал.

Според последните международни изисквания за библиографско описание на произведения със смесено съдържание, при които една част от ресурса е преобладаваща, то незначителните или второстепенни форми на съдържанието може да се пропуснат. Например художествен албум с изобразителен материал, при който текстът е минимален или второстепен, може да се определи само като изобразителен материал.

Националната библиография е единствения ресурс, отразяващ издателските потоци в България по видове издания. В серия 1 на ТНБ „Български книгопис”⁶⁰ (2) масивът на графичните издания се формира от два потока документи – листовата графика, определена с код N и обозначение „изобразителен материал”, и книги с художествено съдържание, получаващи код M и обозначение „печатен текст”. Ефективността на обединяването на всички графичните издания се определя от това, че заложените в него принципи за диференцирано представяне на документите са посочени като бъдеща тенденция на развитие. Последният консолидиран стандарт за библиографско описание изчиства това разделение на графичните издания на книги и некнижни материали, като признава прилаганият принцип за типология на документите в ТНБ като ефективен и перспективен.

Ползвана литература

1. БДС 15419-82. Библиографско описание на книгите. – 56 с.
2. БДС 15934-84. Библиографско описание на картографски издания. – 57 с.
3. БДС 16764-88. Библиографско описание на графични издания. – 57 с.
4. Зотова, Кремена Николова. Оптимальная модель текущей национальной библиографии Болгарии. София, 1981. – 232 с.

⁶⁰ Български книгопис...

Библиометричен анализ на произведенията на Петър Дънов

Ефросина Ангелова-Пенкова

В България няма публикувано самостоятелно библиографско изследване отразяващо дейността и творчеството на Петър Дънов. Отделни опити за представяне на произведенията му са правени от ученици и последователи на учението в списъци и справочници с подредени хронологично заглавия на изнесените беседи, проведените срещи и разговори^{61 62 63 64}. Публикациите отразяват в различна степен на детайлност и изчерпателност издадените произведения и заглавията на запазените ръкописни материали.

Пълната информация за творчеството му, с необходимите идентификационни елементи за национално и международно ползване може да бъде представена в библиографски труд. Повече от 10 години издиравам и проучвам негови произведения с амбицията да съставя пълна библиография, като до момента са прегледани, въведени и разработени аналитично около 600 документа от обществено достъпни фондове и лични колекции. С този анализ бих искала да заявя своите интереси в областта, да покажа свършеното до момента, използвайки възможностите на библиометрията. Данните, които ще представя и коментирам пред вас на практика са опит за библиометричен анализ на творчеството на учителя Петър Дънов по определени показатели. Това изследване в голяма степен отразява и затрудненията, които срещнах в процеса на създаването на библиографския труд.

Петър Дънов е един от най-обсъжданите, цитирани и издавани автори в националното и международно публично пространство. Основен източник за изследване на неговата дейност и произведения, с възможност за пряк физически достъп до документите е фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Настоящият анализ, като първи опит за систематизирано изследване на публикациите със словото на учителя Петър Дънов се базира на наличните публикации в тази библиотека.

Произведенията на Петър Дънов са издават в България и в чужбина от 1896 г. до наши дни, в различни по вид и форма издания, представени в зависимост от технологичните възможности на времето, вида на документа и броя на публикуваните произведения: самостоятелни и продължаващи издания; печатни и електронни (на твърд носител и онлайн, с различни формати на записване), в зависимост от броя на произведенията в самостоятелното издание – като публикация с едно произведение, сборник от произведения, или като съставни части от самостоятелни или продължаващи издания.

Обект на библиометричния анализ са издадените самостоятелни печатни документи в България за периода 1896 – 2012. Данните за съставните части на сборниците с произведения на Петър Дънов са изключени от настоящето изследване и ще бъдат отчетени след аналитичното им представяне в библиографията. Също така са изключени и данните за издателите на творчеството му, информацията за географското местоположение на записаните беседи и някои други специфични характеристики отразени в изданията, които

⁶¹ Кралев, Крали. Издаденото слово на учителя. каталог. Бургас: Сила и живот, 1997. 192 с.

⁶² Кръстева, Лалка. Словото на учителя. каталог на протоколите, утринните слова, неделните беседи, сборните беседи, планинските и рилските беседи, лекциите на Общия и Младежкия окултен клас, Класа на добродетелите, извънредните беседи и други, съставен по хронологичен ред на изнасянето им от 1896 г. до 1944 г. София: Всемир, 1998. 104 с.

⁶³ Ковачев, Тодор, Андреева, Елена. Учителя Беинса Дуно. справочник на беседите и лекциите, молитвите, музикалните упражнения, паневритмията, гимнастическите упражнения. 1896 – 1944. София: ИК Жануа 98, 2004. 227 с.

⁶⁴ Христова, Светлана. Учителят Беинса Дуно. справочник на беседите, лекциите, утринните слова, сборните беседи, рилските беседи, извънредни беседи и др. (протоколи, послания и писма) по хронологичен ред на изнасянето им за периода 1896 до 1944 г. София: Експрес–Борислав Христов ЕТ, 2004. 164 с.

също могат да бъдат обект на анализ след окончателното завършване на библиографското изследване.

Изследваният период от 116 години е наситен с исторически събития, които създават условия за определени икономически, политически и културни реалности с драстични промени в мисленето и възприемането на действителността. Тези събития в националната история проектирани върху творческата дейност на Петър Дънов и събраните материали ми дават основание да предложа следната периодизация на творчеството на учителя при анализа на произведенията му: 1896 – 1944, 1945 – 1990, 1991 – 2012. Първият период отразява публикуваните произведения, за изданията на които е имал мнение и изразено отношение самият автор. Вторият – е „тъмният” период, в който официално се забранява издаването и разпространението на произведенията му. Последният период е познатия ни период – периодът на демократични промени, настъпили в страната след 1989 – 1990 г.

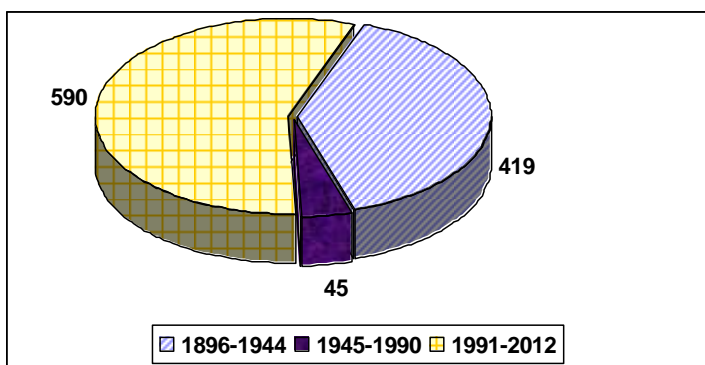
При анализа на самостоятелните печатни документи са използвани няколко показателя:

- Брой на публикациите в едно издание – този показател определя печатните издания като самостоятелни с едно произведение и издания с няколко произведения (сборници).
- Тематични издания – показателят разграничава пълнотекстовите издания на Петър Дънов от публикациите с цитати от печатното му слово – определени за настоящия анализ като тематични.
- Преводни издания – с особено внимание при анализа се ползват няколко други елемента – от издателското представяне на изданието и от съдържателната характеристика на произведенията:
 - поредност на изданието – този идентификационен елемент заема специално място в изследването, поради установени различия при текстовия анализ на произведенията от различните периоди на издаване;
 - предназначение – показателят представя произведенията ориентирани към основните групи слушатели на учението на Петър Дънов.

Самостоятелни печатни издания на Петър Дънов

В изследваните времеви граници приблизителните данни за самостоятелните печатни издания на Петър Дънов са за 1 054 заглавия. Броят им не е окончателен – имам информация за издадени заглавия, които не са част от фонда на Националната библиотека. Отчетените досега печатни публикации са неравномерно разпределени в предложената периодизация. В периода 1896 – 1944 са публикувани 419 документа, през 1945 – 1989 – 43 документа, а през 1990 – 2012 – 592 документа (вж. Фиг. 1).

От общия брой документи (1 054 заглавия), най-голям дял заемат произведенията издадени след 1990 г., или представени в процентно съотношение: 40% от общо издадените документи са в периода 1896 – 1944, 56% – през 1991 – 2012. Най-малък дял заемат книгите публикувани през периода 1945 – 1990. Причината за незначителният брой произведения през втория период, е наложената официално забрана с публикуваните и разпространени от Главна дирекция на издателствата, полиграфическата промишленост и търговията с печатни произведения, списъци със забранена литература под определението: „фашистка, упадъчна, религиозна, опортюнистическа, реакционна и малоценна литература, подлежаща на изземване” и издадена в периода 1923 – 1951. Малкият брой на издадени книги са реализирани предимно през първите 6 години (1945 – 1950).

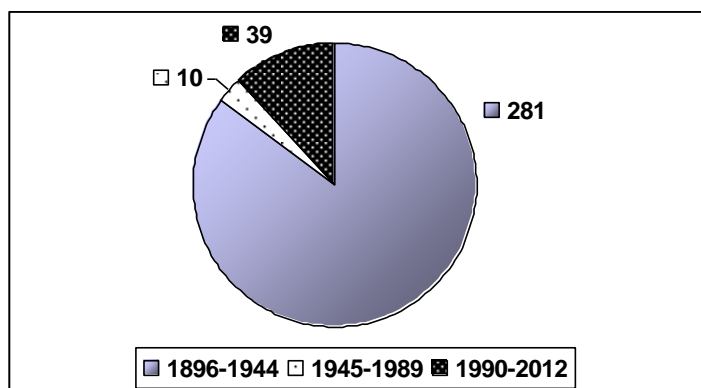

Фиг. 1. Издадени самостоятелни печатни документи

С анализа на публикуваните печатни документи, разграничени по формалния показател брой на публикувани произведения в едно издание, данните за самостоятелно издадените отделни произведения и сборници предоставя приблизително точна картина на издателската продукция. Ще припомним, че броят на произведенията в сборниците са изключени от настоящето изследване, който ще бъде отчетен след аналитичното им представяне в библиографията.

➤ Издадения с едно произведение

За периода 1896 – 1944 са публикувани 281 заглавия на отделни документи (покани, поздравления, беседи, лекции), през 1945 – 1990 – са издадени 10 заглавия, а през третия период – 39 произведения, или общо за целия изследван период – 330 произведения са публикувани поединично в самостоятелни издания.

Фиг. 2. Издадения с едно произведение

Съпоставени с общия брой заглавия за отделните периоди, данните открояват годините 1876 – 1944 като период с най-много издания на публикации с едно произведение – 85% за изследвания период. Тези цифри илюстрират и икономическото състояние на общество Бяло Братство, и документират спомените на последователите на учението на Петър Дънов за разнасяните с раници отпечатани беседи и лекции из цялата страна.

През следващия период, 1945 – 1990 – 12% от всички публикувани заглавия за това време са на произведения издадени като публикации с едно произведение. С най-малък процент издания с едно произведение – 3% се отчита последния период 1991 – 2012.

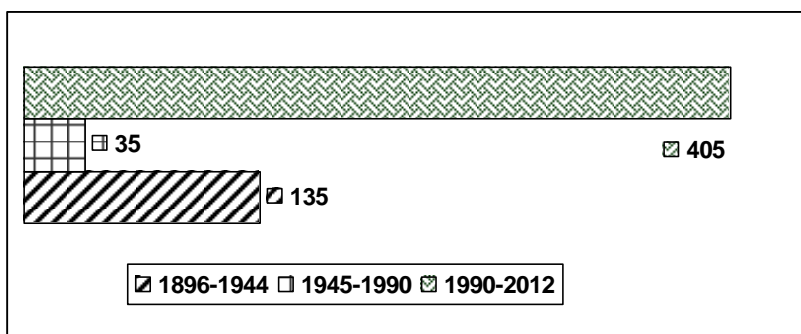
При прегледа и анализа на документите по този показател констатирах появата на един проблем, който се появи при съставянето на библиографията на Петър Дънов. През

първия период (1878 – 1944), приблизително 1/4 от публикациите с едно произведение не са обществено достъпни и данните за тях не могат да бъдат включени в анализа.

➤ Сборници с произведения

Сборниците с произведенията на Петър Дънов са един от източниците на информация за броя на изнесените беседи, лекции, дадени музикални упражнения, проведени разговори и осъществени кореспонденции, а от тук и за местата и датите на тяхното провеждане. Отново трябва да отбележа, че отчитането на отделните произведения в този вид документи не са обект на настоящето изследване. Включването им в подобен анализ ще бъде възможно след съставянето на библиографския труд за Петър Дънов.

В периода 1896 – 1944 – са издадени 135 заглавия, през 1945 – 1990 – 35 сборника, а от 1991 до 2012 г. – 405 самостоятелни печатни издания или в последния период сборниците с произведенията на учителя представляват 71% от общия брой издания за тези последни години.

Фиг. 3. Сборници с произведения на Петър Дънов

Периодът 1990 – 2012, като време на демократични промени, създава условия за публикуване на част от неиздаваните беседи и лекции на Петър Дънов, запазени в ръкопис от частни лица. Улесненият достъп за граждани без протекции до държавни институции с архивни колекции, съхраняващи също негови ръкописи, предостави възможност да се публикуват и вече отпечатани произведения по оригинал.

В условията на свободен достъп до документално-ръкописното наследство на Петър Дънов през периода 1990 – 2012 безпристрастният поглед на негови изследователи и библиографи установиха някои несъответствия между ръкописното наследство и отпечатаните сборници с произведения. Наблюденията и поставените въпроси⁶⁵ предизвикаха определени реакции, но решаването на тези дискуссионни изводи ще намерят своето окончателно решение след завършване на библиографския труд, посветен на Петър Дънов.

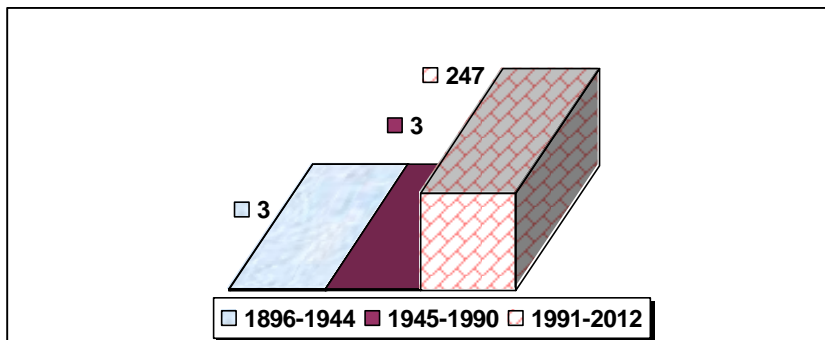
Тематични издания по произведения на Петър Дънов

В преподавателската си дейност учителят Петър Дънов използва един много популярен педагогически похват: възлага задачи на своите ученици да пишат по определена тема (най-често свързана с темата на лекцията слушана в същия ден или като подготовка за следващата), която да прочетат пред класа. Този подход за ангажиране на вниманието и подтикване към самостоятелно мислене дава идея на някои от тях, след написването ѝ, да я

⁶⁵ Ангелова-Пенкова, Ефросина, Кръстев, Вергилий. Доказателства и факти за промяната, подправянето и подмянето словото на учителя Дънов. – В: *Изгревът* на Бялото Братство, пее и свири, учи и живее. спомени на съвременници и последователи на всемирния учител Беинса Дуно. София: Библ. Житен клас, 1999. Т. 9, с. 805–824.

публикуват, или да подготвят издание по подобна тема, преценена от тях като интересна и значима. Тези инициативи поставят началото на нов вид произведения на Петър Дънов, съставени от цитати от печатното му слово и с прието определение за настоящия анализ като тематични. Формалното им представяне по брой публикации ги характеризира като самостоятелни издания с едно произведение.

По време на неговата дейност в България и до 1990 г. изданията от този вид са повече от скромни: за първите два анализирани периода има общо 6 публикации, но след 1991 г. те са представени от 247 заглавия.

Фиг. 4. Тематични издания по произведения на Петър Дънов

Скромният брой заглавия (3 публикации) в първия период може да бъде обяснен с мнението и виждането на учителя Дънов за ограничената им изява по време и място – четене и коментиране на темите при провеждане на беседите и лекциите пред Младежкия (специалния) и Окултния клас.

Няма условия за създаване на тематични произведения и през следващия период 1945 – 1990, по-конкретно, след 1950 г., който в историческа ретроспекция може да се охарактеризира като негативен в политическото и културното си отношение към учението на Петър Дънов (изземване и изгаряне на книгите му, политически процеси и др. мерки).

Издадените тематични произведения в последния период (1990 – 2012), необичайно големият им брой (247 заглавия), или 90% от издадените тематични публикации за целия изследван период – може да се обясни със свободния достъп до произведенията и проявения интерес към философията на Петър Дънов.

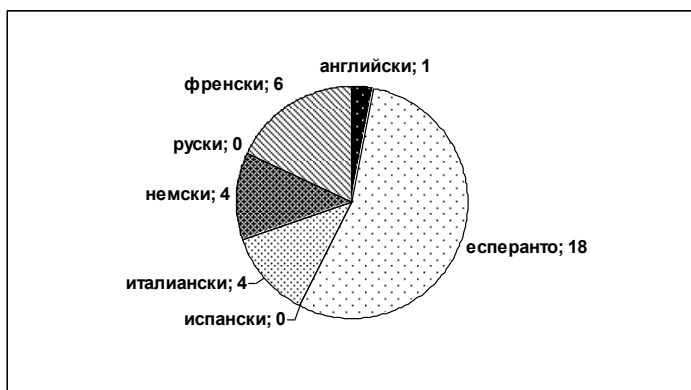
Преведени произведения на Петър Дънов

Учението на Петър Дънов почти веднага след откриване на Школата, излиза извън границите на страната. Изданията с произведенията му се изпращат и разпространяват в чужбина от българи живеещи там или от посетители на селището Изгрева установили личен контакт с учителя Петър Дънов. За преодоляване на езиковата бариера някои от последователите му започват да превеждат отделни беседи и лекции. Началото на тази дейност в България е поставена през 1923 г. и преведените документи са на езиците, на които се превежда почти през целия анализиран период: английски, есперанто, испански, италиански, немски, френски.

Целенасочените действия на официалната власт към учението му ограничава тези изяви и за времето между 1941 и 1990 г. няма нито едно преведено произведение. Това прекъсване в издаването им е обяснимо с оглед политическата ситуация в страната и изразеното отношение към интелигенцията, известна част от която са присъствали на беседите и лекциите или са били познати на учителя Петър Дънов.

Издадените 76 преводни произведения в България през периода 1896 – 2012 са на най-използваните езици за съответния времеви обхват. За периода 1896 – 1944 това са есперанто и френски език, а през 1991 – 2012 – английски, немски и отново френски език.

Преведените произведения (33 за първия период и 43 за последния) са една минимална част от общия брой печатни издания на Петър Дънов – 0,07%. Представени по езици те имат следните числени стойности: на английски език са преведени 23 произведения; на есперанто – 18; на френски език – 13; на немски език – 12; на италиански език – 7; на испански език – 2.

Фиг. 5. Преведени произведения по езици за периода 1896 – 1944

Преобладаващият брой на изданията на есперанто през първия период (1896 – 1944) е резултат от активната дейност на известни членове на Есперантското дружество в България като Петър Пампоров⁶⁶ – педагог и общественик, който участва в преводите и разпространението им в страната и чужбина. Информация с адреса и лицето, което доставя тези издания е отпечатвана в обособени карета на периодични издания като списание „Житно зърно”, вестник „Братство”, или в каталози^{67 68} на книжарници и печатници рекламиращи произведения на Петър Дънов. В последния период – 1991 – 2012, открояващият се брой на преведените произведения са на английски език – 22 издания, които отразяват повишения интерес на ползващите езика.

Фиг. 6. Преведени произведения по езици за периода 1991 – 2012

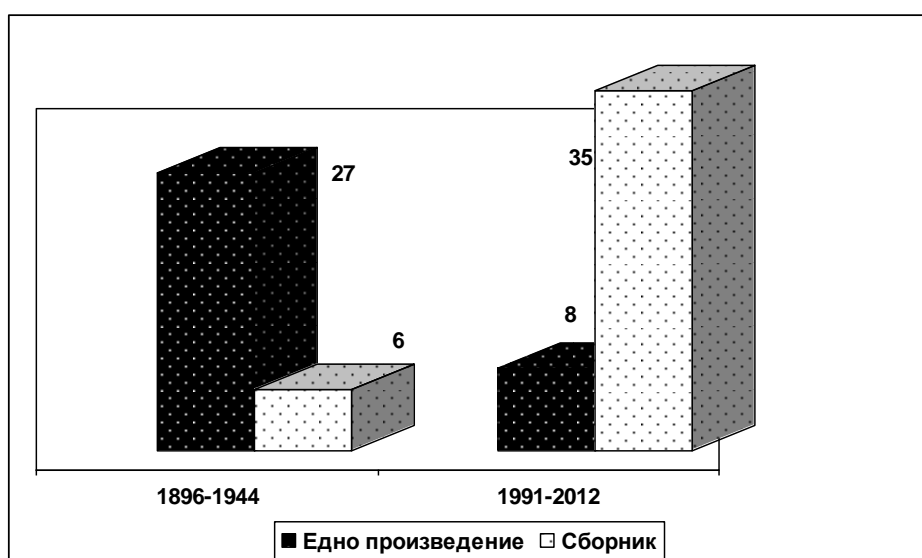
⁶⁶ Терзиева, Маргарита. Петър Пампоров – живот и педагогическа дейност [онлайн]. http://www.sustz.com/Proceeding08/Papers/EDUCATION/Terzieva_Margarita.pdf

⁶⁷ Каталог Нови мисли. София, 1929. 16 с.

⁶⁸ Общ каталог на най-нови книги 1938 – 1940 г. книгоиздателство Т. Ф. Чипев. София: книгоизд. Т. Ф. Чипев, 1941. 6, 150 с.

Издадените по този показател произведения ще бъдат представени и по показателя брой на публикациите в едно издание. След анализирането им, тези с едно произведение и сборниците, могат да бъдат представени като почти огледална количествена проекция за двата периода. Средно годишно през целия период е отпечатвана по 1 публикация. Изключение правят 1928 и 1930 г., които отчитат преводаческата активност на есперантистите с по 3 издания годишно. Подобен резултат отчита и 2012 г., като изданията са на английски език:

- публикации с едно произведение
 - публикуваните отделни произведения за времето от 1896 до 1944 г. са 27, а през 1991 – 2012 г. – 8 самостоятелно издадени беседи и лекции;
- сборници с произведения
 - за периода 1896 – 1944 издадените сборници с произведения са 6, а през 1991 – 2012 има 35 публикации от този вид издания.

Фиг. 7. Преведени издания според броя на публикациите в издание

Поредност в изданията с произведения на Петър Дънов

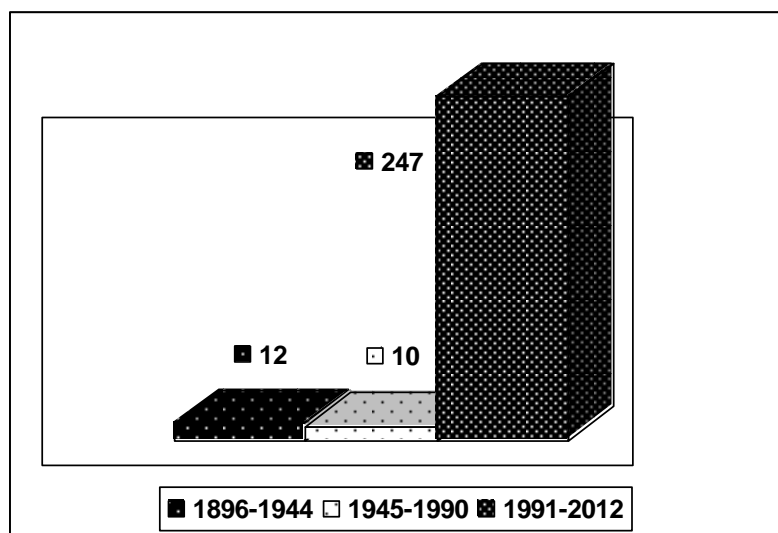
В националното писмено наследство като автор Петър Дънов се отличава с изключителен брой произведения (около 4 000 беседи, лекции, разговори, писма и др.). Един от проблемите при библиографското изследване, а оттам и за библиометричния анализ се явява представянето на произведенията му чрез идентификационния елемент поредност. Публикуваните документи, най-общо може да се разпределят в 3 групи по този критерий: първи издания, преиздания и нови издания.

Определените като преиздания публикации в първите два периода от 1896 до 1990 г. са общо 22, разпределени почти по равно във всеки период. За този времеви отрязък, до сега не съм намерила данни за преиздания от вида нови издания:

- публикации с едно произведение:
 - първият период (1896 – 1944) се отличава със 7 преиздания, някои от които са на едно и също произведение;
 - в следващия период (1945 – 1990) са преиздадени 2 заглавия от вида публикация с едно произведение;
- сборници с произведения:

- за периода 1896 – 1944 са издадени отново 5 сборника с беседи, а през годините 1945 – 1990 са преиздадени 8 публикации.

Преизданията и новите издания през последния период (1991 – 2012), правят впечатление с количествения си израз от 247 самостоятелни документа. Някои от издателите в периода 1990 – 2012 г. са доста предпазливи при определяне на поредността. Причината е в източника на представените им за издаване ръкописи: ръкописи на неиздавани или на вече отпечатани беседи, лекции, кореспонденции и т.н. По този идентификационен елемент библиографското изследване, което включва и текстологичен анализ на произведенията, ще предостави достоверна информация и за последния период.

Фиг. 8. Преиздадени произведения на Петър Дънов (1896 – 2012)

Издания по предназначение

Начините и методите на запознаване и разпространение на учението на учителя Петър Дънов са обусловени от социалните, политически и битови условия на своето време: лекции, срещи, разговори, лична кореспонденция, резюмета, ръкописни преписи или печатни издания на беседите и лекциите. Аудиторията, която посещава беседите на учителя Дънов е многообразна и разнородна. Идеите и примерите, с които ги обяснява са насочени към различните възрастови групи, беседите се изнасят в определен ден от седмицата или пред определени слушатели, оттук и лекциите му са определят като: Неделни беседи, Беседи за жени, Извънредни беседи, беседи пред Младежкия окултен клас, лекции пред Общия окултен клас, Съборни беседи, беседи за ръководителите, разговори и лекции пред Класа на добродетелите, беседи изнасяни по време на екскурзии, Утринни слова.

В самостоятелните печатни документи с произведения на Петър Дънов това разграничение е включено като част от заглавието, изведено като серийно наименование или изобщо не фигурира. Тази непоследователност в представянето на произведенията по предназначение прави невъзможен за момента анализа по този показател. Точно представяне и по този критерий ще може да се осъществи след съставяне на библиографското изследване посветено на Петър Дънов. С анализирането на получените данни ще се изведе и броя на издадените единични произведения и сборници, езиците на които са преведени, поредните издания, броя на всички изнесени беседи и лекции по видове и т.н.

На този етап с информацията за началната година на изнасяне на беседата и годината на първата публикация представям основните видове произведения по предназначение, чийто подробен анализ ще бъде направен след съставянето на библиографията. Направената

фактологична съпоставка между годините документираща с кой вид печатни издания учението на Петър Дънов започва да се разпространява в България.

Наименование	Година на 1-ва публична изява	Година на 1-ва публикация
Извънредни беседи	1903	1994
Съборни беседи	1910	1994
Неделни беседи	1914	1915
Беседи за жени	1915	1997
Младежки окултен клас	1922	1934
Общ окултен клас	1922	1922
Младежки събор	1923	1923
Клас на добродетелите	1920	–
Беседи по време на екскурзии	1930	1930
Утринни слова	1930	1949

Процесът на записване, съхранение, отпечатване и разпространение на беседите и лекциите на учителя Петър Дънов минава през няколко етапа. Първият етап е стенографиране на словото. Вторият етап е дешифриране на стенограмата, машинописен текст, обикновено в няколко екземпляри. В следващия, трети етап се разпределят екземплярите – за архив и за печат. Определеният за печат екземпляр на беседата се предава на оторизирания за тази дейност стенограф, който на този, четвърти етап, осъществява подготовка на ръкописния или машинописен текст за печат, с възможност за допълнителна ръкописна редакция, след което се предава в печатницата за набор. В някои от запазените ръкописи (ръкописен и машинописен текст) може да се проследят тези работни етапи, като се направи и сравнителен текстологичен анализ като допълнителен източник при определяне на поредността на печатните им аналози. Произведенията по предназначение могат да се анализират и по другите критерии, след окончателното завършване на библиографията.

В този опит за библиометричен анализ на произведенията на Петър Дънов съм маркирала някои отправни точки за пълното им изследване, което би могло да е осъществимо след съставяне на библиографското изследване, с издирени и прегледани документи от обществено достъпните източници (библиотечни фондове, архивни колекции на държавни учреждения), от частни лица или неправителствени организации.

Библиометричният анализ на произведенията на Петър Дънов може да се задълбочи и разшири в зависимост от намерените и регистрирани печатни и архивни документи при съставянето на библиографския труд, за което се обръщам към всички колеги, изследователи по темата и интересувачи се от учението на учителя Петър Дънов с молба за съдействие.

Услуги за деца в Централната обществена библиотека на град Верия, Гърция

Десислава Иванова

Октомври 2012 година. Град Верия, Гърция. Централната обществена библиотека. Времето, мястото и спомените от това, което видях там, ме съпътстват вече втора година в ежедневието ми на ръководител на най-голямата обществена библиотека в област Видин.

През 2011 г. по схема „Аз мога повече” на Оперативна програма за развитие на човешките ресурси стартира професионално обучение по професия „Библиотекар”, специалност „Библиотекознание”. Обучението се реализира от Асоциация „Съвременни читалища”, съвместно с Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) и регионални и общински библиотеки в България. Това бе повод 10 специалисти в областта на професионалното образование да участваме в мобилност по проект на ББИА „Иновации и модерни практики в съвременната библиотека: Обмен в Централната обществена библиотека на гр. Верия, Гърция”, финансиран от Програма „Учене през целия живот” на Европейската комисия.

Целта на участието в мобилността бе да се видят на практика иновационни модели и методи на работа, доказани в дейността на обществената библиотека в град Верия. В този смисъл очакванията ми бяха свързани с възможността за внедряване на нови или подобни услуги в библиотеката, въз основа на натрупания опит и капацитет. Голям интерес предизвика и наградата на Фондация „Бил и Мелинда Гейтс”, спечелена от библиотеката и това, че бих могла да видя отблизо модерните услуги, творческата и иновативна дейност, с които библиотеката откликва на бързо променящите се нужди на потребителите. И не на последно място – предизвикателство за библиотечния сектор в страната ни е да се обхванат над 40% от населението – цифра, която за библиотеката във Верия е факт.

Централната обществена библиотека на град Верия е от пионерите, осъзнали силата на технологиите и първа от библиотеките в страната:

- предлага достъп до компютри и интернет;
- разработва мрежа от библиотечни и информационни услуги в региона като работи усърдно за създаване на партньорства с други библиотеки, програми и институции в Гърция и по света;
- осигурява условия за ползване на електронни услуги в отдалечените райони като оборудва мобилната си библиотека с информационна и комуникационна техника;
- създава свой собствен уеб сайт.

Библиотеката е наречена „Най-добрата” в страната. Тя служи за модел на всички библиотеки в Гърция, а дори и по света. И ако мислите, че тази библиотека се намира в един от големите градове в съседна Гърция, то ще останете, също като мен, впечатлени и удивени.

Град Верия се намира в северна Гърция, заема 791.4 кв. км площ и има население 48 000 жители. В този сравнително малък град на южната ни съседка, в една сграда, съвсем обикновена на външен вид, видях това, което винаги съм си представляла за една отворена и достъпна библиотека:

- гъвкави мебели и интерактивни пространства;
- цветове, предизвикващи емоции;
- среда, приспособена изцяло за деца, създадена да провокира творчество и любознателност.

Невероятно, нали! Библиотеката във Верия е повече от рафтове с книги за жителите на града и околностите. Тя е обществен център за култура и знания. Библиотека, която усърдно работи в посока приобщаване и ангажиране на потребителите си. „Ние не казваме на хората: Имаме нови книги, елате при нас. Ние им казваме: Елате, при нас ще намерите материали, които ще направят живота ви по-добър, по-лесен, по-забавен.” Такава е визията

за единадесетте високо мотивирани специалисти и техният ръководител за развитието на съвременната библиотека, която да отразява постоянно променящите се нужди на потребителите.

През април 2009 г. тази библиотека предизвиква интереса на целия свят с откриването на нова зона за деца. Наречена е „Вълшебни кутийки“, защото всичко в това ново пространство предизвиква любопитство, въодушевление, изненада и вдъхновение. Акцентът е поставен в насърчаване на четенето, творчество и компютърна грамотност при децата. За тази цел е оформено пространство, специално пригодено за деца, където се сформират творчески работилници, 3D игри, четене на приказки, разказване на истории, както и изкуство – живопис, скулптура, театър и музика – място, където децата да играят, експериментират и развиват дигитални умения и компетенции.

За да се стимулира техническото развитие на подрастващите и да се ангажират децата в интерактивни преживявания цялата зона е обсипана с високотехнологични пособия за развлечения и работа. Библиотеката се трансформира в уникален център за творчество, иновации, образование и развлечения именно чрез силния фокус върху услугите за деца. Там непрекъснато се организират творчески програми и дейности за деца, включващи редица активности и събития за подпомагане четенето, творчеството и иновациите. Ето и някои от тях, на които бяхме свидетели.

- „Да поиграем с играчките на ...“ – тази дейност библиотеката осъществява в съдружие с верига магазини за играчки. От магазина предоставят играчки, които са на разположение да децата в библиотеката за определен срок, след което се връщат в магазина и се подменят с други. Така, в библиотеката непрекъснато има нови и разнообразни занимателни и образователни игри и играчки, без да е необходимо библиотеката да изразходва средства за обновяване на детския кът, а за магазина, при многобройните посещения дневно, това е безспорно най-голямата реклама.
- „Прочети ми приказка!“ е инициатива, която в тази библиотека се предлага в най-различни и разнообразни вариации – от четене на книги, през игри, викторини, рисунки и подреждане в Магическите кутийки, до мултимедийно представяне на приказките и гледане на филми в технологичната зона в детския кът. Имайки предвид това, че децата са априори привлечени от компютрите и интернет и че това е привличане, което трябва да бъде използвано и „употребено“ за целите на тяхното развитие.
- „Да опознаем света с музика и звуци – деца творят под звуците на арфа“ – тук ще спомена многобройните доброволци, които с готовност се включват в дейностите на библиотеката – учители, местни хора с различни професии и интереси, гости на града, емигранти. Гост в библиотеката е чуждестранен музикант. Той запознава децата с музикалния инструмент, а докато свири мелодии децата рисуват вдъхновени от музиката.
- „С моето бебе в библиотеката“ – четене на приказки, фотография за деца, ръкоделия и др.п. се организират за майки с деца.
- „С моите ръце!“ е творческа работилница в която децата споделят радостта от ръчно изработени предмети от използвани стари и ненужни материали.
- В библиотеката децата читатели списват свой собствен вестник „Bibliochora“.

А резултатите са повече от показателни. Библиотеката организира по 20 мероприятия всеки месец за над 5 000 деца от всички училища в града. Само в програмите за лятно четене участват около 72 библиотеки, организират се повече от 1 450 събития и участват над 350 доброволци и 26 000 деца.

По-обстойно ще се спра на една услуга, един клуб за бъдещи инженери и програмисти. Още от 2008 г. в Централната обществена библиотека в гр. Верия децата могат да посещават занимания по роботика. Идеята на тези занятия е освен да бъдат забавни и

занимателни, да предоставят и широк образователен и възпитателен ефект у подрастващите. Когато се събрат на първата си среща по роботика, децата са облечени като учени, със специални костюми и очила, и всички се разхождат из библиотеката, карайки останалите посетители да се питат какво ли правят там горе и да предизвикват тяхното любопитство.

На тази първа сбирка с децата само се говори. Те трябва да свикнат да бъдат търпеливи, както и да покажат какво знаят за роботите те самите. В този ден децата са ученици и учители. Разказва им се за митичния бронзов великан Талос, изкован от Хефест като подарък за цар Минос, който е пазел остров Крит, обикаляйки го по три пъти на ден. Обяснява им се за произхода на думата „робот“ – въведена от известния чешки писател и драматург Карел Чапек още през 1921 година в неговата социално-фантастична пиеса „R.U.R.” (Rossum's Universal Robots). „Роботи” Чапек нарича машини подобни на хората, които могат да мислят, а самата дума идва от чешки език и означава работа, принудителен труд. На децата се обяснява, че роботите не са задължително човекоподобни създания, а че те са машини, които са създадени за да извършват прецизно и точно повтарящи се дейности, както и опасни за хората задачи. И със сигурност те не пишат домашни.

Още при първото занятие групата се разделя на няколко подгрупи. При малките деца подгрупите се състоят от двама – програмист и конструктор, а при по-големите се въвежда и лидер. Важно е децата да се научат да работят в екип и да се създават навици за изпълнение на поставените от лидера задачи. Всеки път ролите се разменят и така всеки има възможност да изяви своите качества.

Библиотеката във Верия провежда два типа занимания за деца: за по-малките, на възраст от 6 до 11 години се използва Lego Wedo, а за по-големите, над 12 г. се използва Lego Mindstorms. При по-малките заниманията са от 1½ часа, с участието на не повече от 10 деца, разделени на групи от по двама. Целта на курса е децата да се запознаят с роботиката, да построят първия си робот и да го програмират с помощта на специално създадения за целта софтуер на Lego, ползващ подходящ за деца потребителски интерфейс с функционални блокове. При по-големите заниманията са в продължение на седмица, по три часа дневно. Участват по 12 деца, разделени на групи от по трима. Програмирането тук вече се извършва с Lego Minstorms софтуер, който е по-сложен, изпълняват се 20 различни задачи и се дава възможност децата да създадат свои собствени проекти. Отскоро библиотеката разполага и с последното поколение Lego Mindstorms EV3 на серията роботи за деца. Освен това се създава и уеб сайт, който да заинтригува и привлече всички любители на роботите – деца и родители.

Богата и разнообразна е програмата за деца в тази библиотека. Няма да е пресилено, ако кажа, че тя е водещ фактор в развитието на младото поколение. В многообразието от услуги и дейности тя е средище за личностно развитие и творчески изяви. Много разлики, най-вече във възможностите, подкрепата и отношението на местните власти и население към библиотеката, но и много сходства в работата на гръцките и българските библиотеки видяхме. Високото ниво на мотивация и интерес, вниманието в обслужването на потребителите, свободния и откривателски дух, особено в услугите, които се организират и предлагат за деца. Защото това е начина да покажем на обществото колко динамични, стремителни и позитивни сме в мисията си да насърчаваме изграждането на богата ценностна система, личности с богата емоционалност, с вкус към красивото и доброто.

Посещението в Централната обществена библиотека в гр. Верия ми даде знания, идеи и най-вече увереност, самочувствие и амбиция да постигна същите успехи и в моята библиотека. Представените от мен презентации, концепции, снимков и видео материал, на базата на непосредствения опит, който натрупах там и споделих пред екипа на библиотеката, стимулираха и мотивираха служителите за търсене на нови методи за работа и програми за усъвършенстване.

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ В БИБЛИОТЕКИТЕ – ГАРАНТ ЗА ТЯХНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Атестацията на библиотечните служители – знак за качество и ефективност

Ели Попова

Увод

Библиотеката днес е съвременна институция, която функционира в съвършено различни нови условия. За да се запази мястото и значението ѝ в силно конкурентната и динамично променяща се среда трябва постоянно да се полагат целенасочени грижи за качеството и ефективността на библиотечните дейности, продукти и услуги, за професионалното израстване и развитие на персонала. Управлението на човешките ресурси се превръща във важна част от модерния библиотечен мениджмънт и водещ фактор за успешното осъществяване на технологичната и организационната трансформация, през която преминават библиотеките в информационното общество.

Атестация и ефективност

Настоящият доклад разглежда атестационния процес в библиотеката като част от действията и механизмите на управлението за повишаване на ефективността на библиотечния персонал, респективно на функционирането на библиотечната институция. Атестирането е институционализирана и организирана дейност, която специално се планира в организацията, включва няколко етапа с предварително уточнено разположение във времето и ясна последователност. На практика служителите с ръководни функции непрекъснато и ежедневно наблюдават изпълнението на задачите в подчинените им структури и звена.⁶⁹

Обект на нашия интерес е не самият процес и неговият анализ изобщо, а връзката на атестирането на персонала в библиотечната организация с повишаването на ефективността на библиотечните служители. За да докажем тази теза ще открийм някои основни моменти и водещи принципи на атестационния процес, които ни дават основание да го разгледаме в рамките на темата за ефективността на библиотеката. Разликата между оценяването и атестацията е незначителна в контекста на разглежданата тема, ще я пренебрегнем и ще използваме двата термина като синоними.

Най-общите определения на понятията, които можем да вземем „на един клик разстояние” и които темата на доклада поставя в центъра на вниманието са: „атестация” и „ефективност”. Атестацията, най-общо се определя като „Писмена или устна преценка за качествата на някого или нещо.”⁷⁰ Самата дефиниция съдържа връзката на крайните резултати на производните процеси с качествени характеристики и оценки. И още, в специализиран източник се посочва, че „Атестирането на трудовото изпълнение представлява „организиран процес на оценяване на изпълнението на даден служител в конкретна работна среда”, който има ясно дефинирани цели...”⁷¹

⁶⁹ Ахмедова, Ина. Атестиране на служителите в държавната администрация : същност, условия и ред за осъществяване, участници в процеса, образци на формуляри. – София : ИК Труд, 2009. – 40 с. ; 20 см . – (Труд и право , ISSN 1312-9481 ; Прил. № 5).

⁷⁰<http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>

⁷¹ „Коментар на Закона за държавния служител“, ИК „Труд и право“, София, 2008, с. 264

Едно от определенията за същността на второто понятие гласи: „Ефективността в най-общия смисъл показва отношението на постигнатия резултат спрямо поставената цел. Ефективността е свързана с целесъобразността на действията. Чрез нея се дава отговор на въпроса, дали се вършат „правилните“ неща. Тя не отчита разходите (енергия, труд, финансови средства), а само постигането на целта. Колкото степента на постигане на една цел е по-висока, толкова по-ефективни са действията и мероприятията.”⁷²

И, за да дадем основата на последващите разсъждения за атестацията като механизъм за изграждане на ефективен човешки ресурс на библиотечната организация, ще се позовем на едно описание и разбиране, което има универсален характер по отношение на организациите: „Всяка компания има нужда от отговорни и ерудирани служители, с помощта на които да може да се издигне на едно по-високо бизнес ниво. За съжаление не всички служители работят еднакво, поради което е нужна атестация. По този начин ръководителят може да прецени доколко е надежден даден работник. С помощта на оценките на персонала, мениджърите биха могли да преценят кои служители са способни да се справят с поставените задачи и на кого могат да разчитат за повишаване на конкурентността на компанията.”⁷³

Както е отбелязано в специализираната литература „Най-често управлението на персонала в компанията се описва като „управление на хора да вършат правилните неща по най-ефективния начин, като влагат най-добрите си способности”.⁷⁴

Обща основа за измерване на ефективността на човешкия ресурс в сектора

На основата на предложените дефиниции ще се опитаме да дадем определение на атестацията в библиотеката: оценяване на изпълнението на трудови задължения от страна на библиотечните служители, описани в длъжностните им характеристики, конкретизирани за периода на оценяване в индивидуалните им годишни планове, които са съобразени със стратегическите цели и приоритети на библиотечната организация.

В процеса на оценяване на служителите участват всички членове на библиотечната организация. Те могат да играят различни роли в отделните етапи на атестацията – да бъдат оценявани, оценители (и на самите себе си при самооценката) или контролиращи. Атестационният процес отразява редица обективни и субективни характеристики и показатели за състоянието на организацията и взаимоотношенията в библиотеката. Затова са многопосочни целите, които си поставя библиотечният мениджмънт и смята да ги постигне чрез оценяването:

- Управление на изпълнението за постигане на целите на библиотеката – изследване и съблюдаване на изискванията за ефективност, създаване на оптимални условия за постигането на максимална степен резултатност.
- Оценяване приноса на съответния служител в постигане на целите – личните резултати, т.е. ефективност.
- Справедливо разпределение на възнагражденията спрямо постиженията, т.е. възнаграждение на вложените усилия за изпълнение на задачите.
- Определяне на нуждите от развитие и подобряване на компетентностите, т.е. планиране на мерки за повишаване на ефективността.

⁷²<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82>

⁷³ <http://narabota.bg/Управление-на-персонала-оценка-атестация-и-др.-index320.html>

⁷⁴ Дойчева, Емилия. Система за оценяване на персонала // Труд и право : Месечен дайджест за трудови и осигурителни отношения, Год. XIX, 2010, № 4, с. 34-35.

- Подобряване на работните взаимоотношения в библиотеката – въздействие върху общата ефективност на функциониране на библиотеката.
- Създаване на условия за професионално и кариерно развитие – повишаване на потенциалните възможности за положителна промяна в резултат на постигнатата лична ефективност.

За пълноценното използване възможностите на този механизъм и неговата роля за повишаването на ефективността в библиотечния сектор като цяло е много важно постигането на еднозначно разбиране на целите, принципите и критериите за оценяването на персонала в професионалната общност. Резултатите от подобно уеднаквяване на понятията, изграждането на единна основа за оценяване и общи подходи за определяне на критериите биха спомогнали да се:

- постигне сближаване на принципите и критериите за оценка на библиотечния персонал във всички видове български библиотеки;
- улеснят ръководителите на библиотеките при оценка на специфичните библиотечни дейности;
- направи опит за стандартизиране, поставяне в обща рамка на цялостната процедура, както и да се изработи единен подход в определяне на критериите за оценка с цел възможност за съпоставка и сравнимост на резултатите;
- създадат базови условия за наблюдение с цел анализ и проучване на движението на персонала в библиотеките и мултиплициране на ефекта от атестацията във всяка отделна библиотека;
- създаде обща база данни за човешкия капитал в библиотечния сектор, с профили на специалистите, която да оптимизира разпределението, пълноценното използване, трудовото представяне и удовлетвореността на библиотечните специалисти в страната (това може да бъде една от задачите на Българската библиотечно-информационна асоциация като обединяваща организация за професионалната общност);
- покажат аргументирано пред съответните управленски структури (местна власт, университетско ръководство, училищно ръководство и др.под.) характера, сложността и значението на труда на библиотечните специалисти.

Получените резултати, постигнати на обща, обоснована и професионално структурирана база и основания да се използват за постигане на повишаване на финансирането за издръжка на библиотеките и заплащането на библиотечния персонал. Наличието на финансов резерв би дало възможност за прилагане на икономически стимули в подкрепа на резултатите от атестацията.

На основание казаното по-горе, можем да направим извода, че нормативното уреждане на атестационната процедура в рамките на библиотечния сектор работи в две посоки. По отношение на вътрешната среда стимулира по-високата ефективност на библиотеките, защото дава основа за сравнимост на резултатите за кадровото осигуряване на дейностите в библиотечните организации. Създават се предпоставки за изграждане на специфичен и ефективен пазар за библиотечни кадри с добра оперативна информационна осигуреност за количествените и качествените му параметри. На тази основа могат да се формират бази данни за специалистите, които да представят човешките ресурси според различни показатели, да се създадат информационни канали за обмен на информация и да се съдейства за намирането на адекватно подготвени за свободните работни места кадри в рамките на сектора, т.е. да се преодолее постепенно т.нар. скрита безработица.

А в посока външна среда нормативното уреждане на процедурата съдейства за открояването на отговорностите, на количеството и качеството на дейностите в библиотечния сектор и може да ускори решаването на забавени проблеми и допълването на нормативната база във връзка с лостовете за стимулиране и възнаграждение на персонала.

Библиотечната организация и персонала

Библиотечната организация има стратегически цели, планове и приоритети. Те определят развитието на библиотеката за определен период от време. В условията на променяща се обществена парадигма и динамични процеси на обновяване на средата от особено значение е способността на организацията да се адаптира към промените, т.е. уменията на мениджмънта да поеме и осъществи управлението на промяната. За тяхната реализация управленският екип на библиотеката разполага с определени ресурси, включително човешки капитал. От качеството на персонала, който библиотечният мениджмънт е привлякъл и правилно разпределил или ще успее да въвлече допълнително в изпълнението на поставените задачи зависи качеството и ефективността на изпълнението, но също и успешното адаптиране на библиотеката към промените.

Служителите разработват съвместно с преките си началници индивидуални годишни планове, които са насочени към постигането на стратегическите приоритети на организацията чрез конкретни задачи, водещи към ясни резултати, съзвучни с целите на библиотеката. В постигането на тези индивидуални цели е заложена и мярката за личната ефективност – доколко и с какво качество се изпълняват възложените отговорности. Ефективността на библиотеката се определя от постигнатата хармония между стратегическите и индивидуалните планове, между корпоративните и личните интереси на служителите. В атестационната процедура се преценява степента на постигнатото съответствие и се набелязват мерки за неговото задълбочаване.

Факторите, които въздействат върху посоченото равновесие и определят съответствието и адекватните целенасочени действия на управление и персонал могат да се обобщят в няколко нива. На ниво личностно развитие и поведение открояваме мотивацията на персонала, ценностната ориентация и удовлетвореността от работата. Резултатите от трудовото представяне са силно зависими от посочените характеристики на личността, защото те определят отношението на служителите към целите на организацията.

Разбирането на организацията като единен организъм, в който процесите и действията са взаимносвързани и се влияят един от друг. Поведението и качеството на изпълнение на всеки служител рефлектира върху ефективността на дейностите, определя качествено изпълнението на функциите и задачите на библиотеката. Съзнанието на всеки служител за неговата отговорност като част от общото представяне се отразява в критериите за оценка и, според цитираното определение, има пряко отношение към ефективността. Особеностите на организационната култура, традициите, професионалните ценности и представите на хората за значимостта на професията имат отношение към трудовото представяне на служителите.

Резултатите от атестационния процес и неговата роля за повишаването на ефективността на библиотеката са силно зависими от правилното комуникиране на процедурата в организацията. Яснотата и точното адресиране на посланията допринасят за прозрачност, правилно разбиране и оценка на самия процес. Протичането на информационните потоци и във вертикална, и в хоризонтална посока, натоварени със съдържание, свързано с атестацията на служителите трябва да работи за утвърждаването на принципите на оценяването: обективност, системност и комплексност, прогнозност на оценката; мотивация на персонала за оценка; организиране на контакта с персонала по време на оценката.

Сами по себе си посочените фактори са самостоятелни теми в анализа на ефективността на библиотечната организация. Тук само маркираме тяхното водещо място във формирането на благоприятна работна среда и климат, които предполагат положително отношение и позитивни реакции към атестационната процедура и последствията от нея.

Ръководството и персонала. Мерки за повишаване на ефективността на библиотеките и служителите

Отношенията между ръководството на библиотеката и членовете на персонала се базират на постоянна комуникация, свързана с ефективното им трудово представяне. Още със самото назначаване на служител в библиотеката той получава описание на неговите служебни отговорности и ангажименти, отразени писмено и в Длъжностната характеристика на служител. Именно съпоставката между длъжностната характеристика, индивидуалния годишен план и постигнатите резултати извежда най-вече качествени характеристики и оценки за трудовото представяне на всеки служител. В нея е заключена мярка за ефективността на отделния библиотекар. За да бъде максимално обективна тази преценка в рамките на атестационната процедура трябва да има максимално детайлно, точно и коректно изяснени задължения, функции и задачи от страна на ръководството и прекия началник към всеки от служителите. Библиотечният персонал трябва да получава по каналите на организационната комуникация информация за всяка настъпила промяна, която, по един или друг начин, засяга неговите отговорности.

Успешният мениджмънт и ефективното изпълнение на трудовите дейности зависят в много голяма степен от тази начална и текуща яснота на комуникациите и отношенията между управлението и изпълнителите на различните нива: определяне на изискванията, стандартите, моделите за изпълнение във всяка дейност. В периода на оценяване се правят регламентираны в атестационната процедура междинни срещи, чрез които текущо се проследява качеството и ефективността на изпълнението. Протича междинно оценяване и ориентация на двете страни за правилното извършване на дейностите. В резултат на тези междинни срещи се набелязват мерки и условия за подобряване на изпълнението. Винаги тече обратна връзка от служителите към ръководството и тя е много важна по отношение постигането на ефективно трудово представяне.

Обективното отношение на ръководството на библиотеката към процедурата на оценяване е важно условие да се осигури нарастването на възможностите за реално стимулиране, поощрения за успешно и високо оценено трудово представяне, осигуряване на условия за професионално и кариерно развитие. При необходимост, за аргументиране на наказания, санкциониране и отпадане от състава на персонала на немотивирани служители, недопринасящи с нищо за изпълнението на поставените пред звеното и цялата организация задачи и отговорности.

Служителите и техните отговорности

В процеса на атестация се преценява трудовото представяне на служителите. С оглед задълженията, включени в Длъжностната им характеристика. Не се преценява работното място като значимост, отговорност или сложност. Оценката касае начина на изпълнение на ясно поставените задачи и задължения. Те, разбира се, се определят и са съобразени с професионалната квалификация, компетентностите на служител – професионалните, личностните и поведенческите характеристики, които имат отношение към конкретната работа. В процедурата на атестиране на служител се оценява доколко правилно определен служител изпълнява длъжността, която заема, влагайки всичко, на което е способен.

НЕ СЕ ОЦЕНЯВА: Личността на служителя като цяло, извън поведенческата характеристика, свързана с изпълнението на трудовите задължения (например политическите му пристрастия, как си прекарва свободното време – хобито му, приятелствата му, дали обича да ходи на кино и на театър и др.под.); работното място като отговорности и значимост, в сравнение с останалите работни места в организацията. Тази важна принципна постановка създава условията да бъдат изработени общи критерии, чрез които да се оценят пълноценно и съпоставимо всички сътрудници, независимо от работното им място и съдържанието на длъжностната им характеристика. Залагат се количествени и качествени критерии за изпълнение на служебните задължения, които са валидни за всеки служител. Подобен подход разкрива възможност за широко приложение на показателите в рамките на сектора.

Цели – задължения – задачи – компетентности – ефективност

Атестацията носи потенциал за повишаването на ефективността на библиотеката и на библиотечния персонал. За да бъде развит и приложен той е необходимо обстановката и условията да се подготвят правилно. В схемата на тази подготовка влиза поставянето на ясни, постижими, обозрими цели пред библиотеката и разбираеми, смислени, изпълними задачи пред всеки служител, обвързани с постигането на целите. Само така може да се прецени до каква степен служителят има принос в приближаването или изпълнението на набелязаните цели. Критериите за оценка на трудовото представяне са особено важна част в атестационния процес. Има различни подходи за изработването им:

1. От мениджъра и специалиста по персонала.

2. Заедно със сътрудниците, които изпълняват дейността. Предимствата на втория подход са, че критериите съответстват на особеностите на конкретната работа, отразяват и отчитат условията на същата, разбираеми са и за ръководителя, и за служителите и, нещо особено важно, приети са от служителите.

Това, че критериите отразяват спецификата на работата не означава, че те се изработват за конкретно работно място. Те са общи за работните места в библиотеката и биха могли да обхванат не само конкретна библиотечна организация, а да се формулират така, че да създават общи показатели, приложими за сектора като цяло.

Ефективност чрез атестация

Постигането на максимален ефект от атестацията изисква самата атестационна процедура да е изготвена ефективно – добре обмислена, точно комуникирана, правилно изпълнена и постигнала ясни резултати за организацията. За тази цел в процесите, които я съставляват има няколко съществени особености:

- Планиране и организиране на кампанията за оценка – логическо разположение на етапите във времето; придвиждане на междинни срещи на оценяващи, оценявани и контролиращи, за да има постоянна комуникация за изменения в плановете и изискванията.
- Интерпретация и използване на резултатите от оценката на персонала – максимално обективно разчитане на резултатите, прилагане на предварително зададени и оповестени критерии, справедливи действия в съответствие с получените резултати.
- Планиране на индивидуалното развитие на база резултатите от оценката – професионално и кариерно развитие на служителите.

- Внедряване на системата за оценка в организацията.

Философската основа на системата за оценяване трябва да цени и стимулира:

- „личното и професионално развитие на служителите” – т.е. да е ориентирана към повишаването на личната ефективност и потенциал на служителя (бел. на автора);
- „създаването на благоприятна работна среда за осъществяването на професионално развитие на всеки зает” – т.е. създаване на ефективна работна среда (бел. на автора);
- „насърчаване на екипната работа чрез прилагането на управленски стил, който осигурява регулярна и обективна обратна връзка в процеса на работа” – т.е. включване на управленски механизми за повишаване на резултатите от екипната работа и обръща внимание на обратната връзка. (бел. на автора).

Тази философия е въплътена в процеса на управление на изпълнението: „изясняване на работните задължения на служителите и промените в тях, ако са настъпили такива; определяне на новите стандарти за изпълнение на работа; провеждане на дискусии с всеки служител за изпълнението на работата и оценяване на изпълнението; документиране на изпълнението; управленски решения за условията на изпълнение”.⁷⁵

Изреденото дотук, свързано с философията на управление на изпълнението, включва „непрекъснат процес на комуникация и изясняване на работните отговорности, приоритети и очаквания за изпълнение, за да се постигне общо разбиране между ръководителите и (служителите) сътрудниците”.⁷⁶ А крайната цел на детайлно изясняване е постигането на максимална ефективност на изпълнението – точно покритие на изискванията, стандартите и очакванията.

Разпределение и преразпределение на човешките ресурси

Във всяка организация, вкл. библиотечната, са налице обособена структура – функционални звена – различни длъжности. Позициите са проектирани, но промяната е начин на живот! Една от задачите на атестацията и, може би, най-важната е да постави правилните хора на правилните длъжности.

В структурата на библиотечната организация човешкият ресурс се разпределя по работните места, според обвързана с тях длъжностна характеристика, където има списък на основните функции и задачи. Според направеното разпределение всеки служител получава индивидуален план, съгласуван със стратегическите цели на организацията. На основание на предварително зададените критерии за оценка се характеризира по какъв начин се извършват функциите и задачите и доколко изпълнението отговаря на изискванията. Степента на съответствие на дейността и критериите се определя от: степента на постигане на целите на индивидуалния план; степента, в която са постигнати изискванията към изпълнението на преките задължения; степента, в която са показани компетентностите. Всичко, изредено дотук е преценка на ефективността на трудовото представяне на служителите. В зависимост от установената степен на приложени професионални знания, умения, способности и лични качества на служителите библиотечният персонал има сериозна аргументация за вертикално и хоризонтално разместване, прегрупиране и преразпределение на персонала. Крайният резултат от процедурата е и пряко обвързан с действия или програма за развитие на служителите и за повишаване на ефективността на всеки отделен служител.

⁷⁵ Пак там.

⁷⁶ Пак там.

Аз обичам моето работно място

Възможните оценки дават равнището на изпълнение на трудовите задължения, т.е. постигнатата реална ефективност: изключително изпълнение; изпълнението надвишава изискванията; изпълнението напълно отговаря на изискванията; изпълнението не отговаря напълно на изискванията; неприемливо изпълнение.

Тези степени дават оценката за ефективност в рамките на всеки обособен критерии. След атестационната процедура ръководството на библиотеката има пред себе си няколко възможности: да попълни установения дефицит на компетентност чрез ново назначаване на служители; да предприеме планирани действия за повишаване на капацитета на служителите си; да се освободи от неподходящите си кадри, които работят неефективно и теглят организацията назад.

Служителят, който попада на правилното работно място с оглед на своята професионална подготовка и лични качества със сигурност ще изпълнява ефективно служебните си задължения, ще чувства удовлетворение и ще обича работното си място. Постигането на професионалното и кариерното развитие на служителите чрез атестацията им означава, че на база получената от всеки служител оценка на личната ефективност той ще се придвижи в съответна посока на промяна на работното място:

- Повишаване в длъжност – при установен наличен капацитет, който не може да се използва пълноценно и изцяло на настоящото работно място, както и качества, нужни и изисквани за по-високи длъжности в йерархията на организацията.
- Хоризонтално преразпределение – също при установен наличен капацитет, който не може да се използва пълноценно и изцяло на настоящото работно място и качества, по-подходящи за други работни места на същото йерархично равнище. Промяната може да се изразява в преместване на служителя на друго работно място в същото звено, но може да бъде пренасочване и в друго звено на библиотечната организация.
 - Например, за добрия каталогизатор и за добрия библиотекар в обслужването се изискват различни нагласи и притежаване на различни качества. Преместване на служителите в тези сектори може да се основава на установени качества, подходящи за ново работно място, но да не бъде изкачване в йерархията. Въпреки това, подобно преразпределение може да се оцени като кариерно развитие, доколкото способства за по-доброто трудово представяне на служителя, отговаря по-адекватно на неговите нагласи и косвено създава предпоставки за неговото кариерно израстване в длъжност, от една страна. Но, от друга страна, служителят може да израстне и да получи професионално развитие като експерт, без това да е свързано с административни длъжности. В библиотеките има основания да се прилага разбирането за кариерно развитие в експертни нива.
- Понижаване в длъжност – преразпределянето на служителя в неблагоприятна посока се основава на показаната ниска ефективност при изпълнението на задълженията, независимо по какви причини се е случило. Някои от причините могат да се отстранят и да последват по-благоприятни промени, но други – не.

Атестационната процедура е много вярно и точно основание за корекции и оптимизиране на програмата/плана за професионална квалификация в библиотеката. Анализът на резултатите от атестацията определя дефицита от компетентности и дава основания за оценка на потребностите от обучение. Преценяването на дефицита и планирането на обученията се обвързва със стратегическите цели на библиотеката и с качеството на човешките ресурси, необходими за постигането им. Съотнесен с

ефективността, този извод означава, че се гради капацитет за постигането на по-висока ефективност в работата за постигане на стратегическите цели.

Планиране и развитие на професионалната кариера се извършва и от самия служител, и от организацията. В първия случай планирането се основава на самооценката и зависи от начина и степента, в която служителят приема като достоверна и обективна оценката, получена при атестирането. Във втория – планирането на всяка индивидуална кариера се съпоставя, приспособява и реализира съобразно всички останали членове на организацията и нейните нужди. Ефективността, произтичаща от промените и резултатите на тези процеси зависи от това доколко са спазени принципите, посочени по-горе. За пълното разгръщане на ефективността на библиотечния персонал следва да се прилагат модерните похвати, които все по-широко се разглеждат в науката по управление на човешките ресурси: работа с кадровия резерв, групи за развитие, управление на таланта. Тези подходи се основават на по-голямо внимание към човешкия капитал; целенасочена работа с отделните групи, обособени в организацията и съобразяване на всички процеси, протичащи в нея и с особеностите на личностите, свързани с професионалните им изяви.

В заключение бихме могли да определим атестацията като „трънлив“ път към ефективна кариера, доколкото той е обвързан с непрекъснато наблюдение и оценяване на трудовото представяне на служителя в библиотечната организация: от библиотечното ръководство, от прекия началник, от колегите, от ползвателите. Макар че не всички участват пряко в атестационната процедура (например, ползвателите), оценката на всяка от групите влиза в комуникационните канали на работната и организационна среда и бива отразена при комуникацията на атестацията на всички. Посочените групи дават оценка за ефективността от различен ъгъл, но в крайна сметка се получава комплексна преценка на ефективността на служителя, пропита чрез комуникацията в оценките по зададените критерии.

Образователно-квалификационната степен, знанията, уменията, способностите, компетентностите, базови и текущо надграждани, приложени в изпълнението на трудовите задачи предопределят и задават оценките на ефективността на служителя. Удовлетвореността от трудовото представяне, осигуряването на жизнените потребности на служителя и социално-културните потребности на личността са основните критерии, по които служителят преценява своето работно място в организационната среда. Тази оценка влияе върху ефективността на изпълнението на служебните ангажменти и затваря кръга на ефективността.

Мотивация на персонала и резултати

Мария Зафирова

Задоволяване на общокултурните и информационните потребности на населението, повишаването на грамотността на подрастващите и създаването на трайни навици за четене трябва да се осъществява от знаещи, можещи и силно мотивирани кадри. Новите предизвикателства на времето водят до качествена промяна в работата и отношението към нея. Влиянието на външната среда – политическа, икономическа и социална допринасят за промяна в мотивацията на персонала, на неговото желание и капацитет да предлага библиотечни услуги, адекватни на съвременните потребности на хората.

Основната цел на управленския процес е постигане на ефективност и ефикасност при осъществяването на трудовата дейност. Важна роля за постигането на тази цел има мотивацията на персонала. Прилагането на различни подходи за мотивация е пряко свързано с повишаване на усилията, които влагат сътрудниците във всяка една организация при изпълнението на тяхната дейност. Познаването на различните мотивационни теории е в основата на изграждането на практически подходи за мотивиране на персонала – ключов момент в управлението на човешките ресурси и елемент на управлението на организацията.

Хората се отличават със своите умения и познания, имат различен принос в трудовия процес и изпълнението на задачите. При липса на система за мотивация, изпълнението на целите и задачите се свежда до общоприемливо от всички ниво, резултат от което е невисокото равнище на трудово поведение. Активирането на мотивацията изисква познаване на действащите върху индивида външни и вътрешни фактори. Факторите, които влияят върху индивидуалната мотивация, са:

- определени от външната среда – политическа, икономическа и социална рамка, която влияе върху изпълнението на работата;
- определени от работната среда – организационна култура, интерес към работата, социални и лидерски потребности;
- материални стимули – трудово възнаграждение, бонусни схеми и др. под.;
- способности и интелигентност – вроденият талант, придобитите умения, наличието на критично мислене и ценностната система оказват съществено въздействие върху индивидуалната мотивация. Те също така влияят върху реалистичното възприемане на действителността и подтикват към поведение, релевантно на заобикалящата среда.

Между различните фактори съществуват взаимовръзки, което показва че индивидуалната мотивация не е само въпрос на задоволяване на конкретни потребности и нужди. Затова ръководството трябва да се спере на система от мотивационни фактори и практически подходи за прилагането ѝ, която се стреми да отговори на мотивационните изисквания на своите служители, а факторите да се отчитат комплексно. Решаването на тази задача е от ключово значение както при управлението на човешките ресурси, така и при вземане на стратегически управленски решения, засягащи цялостната организация.

Съществуват много мотивационни теории, които са продукт на конкретна икономическа, политическа и народопсихологическа среда. Поради това, прилагането на коя да е теория самостоятелно, директно, без да се отчете спецификата на конкретната организация и средата, в която тя функционира, би било погрешно и не би довела до желаните резултати. От различните мотивационни теории, за целите на измерване на мотивационния климат и изграждането на система за мотивация на персонала в библиотеката може да бъде приложена комбинация от фактори за мотивиране, базирани основно на

Двухфакторната теория на Фредерик Хърцбърг и на Теорията на справедливостта на Джон Стейси Адамс.

Хърцбърг анализира факторите, допринасящи за удовлетвореността от работата и стига до заключението, че тя се свързва най-често с кариерата, съобразяване на другите с дадения индивид, достижения, отговорност и автономия, възможност за развитие, работата само по себе си. Тези фактори той определя като свързани със задачата и ги нарича „мотиватори”, допускайки че всеки от тях е свързан с полагане на усилие и постигане на добро изпълнение. Те създават високи равнища на мотивация, когато присъстват, но ако ги няма, не водят да силно неудовлетворение.

Когато работниците са високомотивирани, те могат да демонстрират толерантност към „неудовлетворенията”, явяващи се следствия на т.нар. „хигиенни фактори”. Хигиенните фактори не мотивират, но липсата им повишава неудовлетвореността на персонала и това са:

- адекватна структура на организацията;
- условия за работа;
- контрол при изпълнение на работата;
- междуличностни отношения и вътрешна комуникация;
- статутът в групата;
- сигурност на работното място при промени;
- заплащане;
- личен живот.

Според Теорията на справедливостта на Джон Стейси Адамс, мотивацията е резултат от социалния обмен между личността и организацията и социалното сравнение между хората. За всеки ръководител е ясно, че хората, които изпълняват еднаква по същество работа, сравняват колко получава всеки един от тях. Подцененото заплащане или надцененото заплащане се явява мощен мотиватор и определя поведението на персонала при изпълнение на поставените задачи. Прилагайки тази концепция в практиката, е необходимо да съществуват ясни критерии, които да отчитат различията в заплащането. Те трябва да се достатъчно аргументирани, за да се възприемат като справедливи.

Анализирането на факторите по тези модели биха дали ценна информация на ръководството за следните няколко ключови въпроса: какво мотивира персонала; кои хигиенни фактори водят до неудовлетвореност и демотивация; каква е връзката между положените усилия и възнаграждението, което получава сътрудника; до каква степен влияе сравняването на техните възнаграждения и положените усилия с тези на колегите им.

В извършеното емпирично социологическо проучване на тема „Динамика на четенето, читателската аудитория и потребителското търсене в Столична библиотека” са изследвани фактори, пряко свързани с мотивацията на персонала:

- стимулиране на професионалното развитие;
- форми на образование и квалификация;
- удовлетвореност от работата;
- професионално самочувствие;
- професионални перспективи;
- междуличностни отношения;
- работна среда;

- наличие на стратегия за развитие;
- участие в разработването на стратегия за развитие.

По-голяма част от тях са мотивиращи. Анализът на тези фактори е достатъчен, за да покаже мотивационния климат в библиотеката. От провеждането на анкетата до настоящия момент няма отчетено съществено текучество на персонала, така че анализът на данните може да очертае тенденцията в мотивацията на сътрудниците и към настоящия момент. Според анализа на факторите има сътрудници, които не виждат смисъла на професионалното си развитие заради ниските възнаграждения, липсата на професионална перспектива, преобладаващото инертно отношение към работата и поставените задачи. Съществена част от проблемите са свързани освен с ангажираността и с влиянието на външни фактори върху индивидуалната мотивация.

Мотивационният климат в библиотеката може да бъде разкрит чрез някои от факторите, които провокират неудовлетворение:

➤ **Ниско трудово възнаграждение**

Най-важен и силен фактор, действащ върху съзнанието на хората и отношението им към работата. Дългогодишната тенденция към намаляване на бюджетните средства довежда до състояние, при което разходите за възнаграждения и осигуровки съставляват до 70% от годишната издръжка на институцията. Абсолютното намаляване на стандартните суми за издръжка на 1 щатна длъжност, при засилен инфлационен натиск върху външната среда, по отношение на присъщите разходи, не дават възможност за прилагане на гъвкави механизми на поощрение, при които да се отчитат положените усилия и получения резултат. Това положение подтиква част от персонала да компенсира неудовлетвореността си с поведение, което се отразява на качеството на работата.

➤ **Капсулиране на екипите**

В по-големите библиотеки множеството съществуващи отдели създават предпоставки за сложни междуличностни и междугрупови отношения, фаворизиране на работата вътре в отдела, нежелание на сътрудниците да обогатяват труда си, работейки в други отдели, или да поемат допълнителни задачи, което затруднява взаимозаменяемостта на персонала при по-сложни работни ситуации.

➤ **Нарушена вътрешна комуникация**

Както хоризонтална, така и вертикална. Това води до нарушена обща атмосфера на доверие, трудности при постигане на съгласие при поставяне на задачи и цели и при тяхното изпълнение, придаване на несвойствена важност на неформалните канали за информация (слухове, клюки), които водят до деформации в поведението на сътрудниците; проблеми с даването на обратна връзка.

➤ **Изразена статусно-диференцирана уравниловка**

Характерна за организации, в които липсва пряка конкуренция между сътрудници и екипи при изпълнение на дейността. Заплаща се за длъжност, стаж и равнище на образованието. Това неминуемо води до разделяне на сътрудниците в различни статусни групи и формални деления. За немалка част от сътрудниците, статусът подменя изискванията за професионална компетентност и управленска грамотност. В подобен мотивационен климат, съпротивата срещу промените е огромна.

Факторите, които носят удовлетворение за работещите в библиотеката, но наличието на които не води до съществена промяна в отношението към работата, са:

- сравнително спокойна и сигурна работа;
- баланс между лично време и трудова заетост;

- сравнително добри условия за работа;
- сградата се намира в централната градска част;
- редовно и гарантирано получаване на трудовото възнаграждение;
- гъвкавите схеми за отчитане на работно време.

Направено допитване за мотивационните нагласи на персонала, показва, че доминиращи са хигиенните фактори. Разминаването между идеалния и реалния мотивационен контекст говори, от една страна – за ниската мотивация на служителите, а от друга – за това, че липсва обратна връзка и добра комуникация по вертикала и хоризонтала в организацията. Поради това субективните възприятия се представят като реалност. Важен е фактът, че повечето от изследваните мотивационни фактори са с ниска степен на значимост за сътрудниците. Това може да се обясни с факта, че в сегашната социално-икономическа обстановка хигиенните фактори имат съществена роля. По чисто икономически, психологически или други индивидуални причини хората работят това, което им носи най-доброто към момента възнаграждение или пък сигурност на работното място, което заменя много мотиватори.

Идеален мотивационен контекст

Присъствие	Фактори на мотивация
Степен на присъствие (низходящ ред)	компетентен и справедлив ръководител (x) адекватно на усилията възнаграждение (x) добри взаимоотношения с колегите (x) добри условия на работа (x) баланс между работа и личен живот (x) възможност за развитие в професията (м) свобода при изпълнение на задачите (м) сигурност на работното място (x) познаване на политиката на организацията (x) контрол над изпълнението на работата (м) възможност за внасяне на позитивни промени (м) интересна работа (м) признание за добра работа и постижения (м) възможност за израстване в кариерата (м)

Реален мотивационен контекст

Присъствие	Фактори на мотивация
Степен на значимост (низходящ ред)	компетентен и справедлив ръководител (x) добри взаимоотношения с колегите (x) интересна работа (м) свобода при изпълнението на задачите (м) баланс между работа и личен живот (x) контрол над изпълнението на работата (м) възможност за внасяне на позитивни промени (м) възможност за развитие в професията (м) добри условия на работа (x) сигурност на работното място (x) познаване на политиката на организацията (x) признание за добра работа и постижения (м) възможност за израстване в кариерата (м) отговарящо на усилията възнаграждение (x)

Доминиращите на този етап хигиенни фактори, по принцип, въздействат на по-ниско равнище на мотивация и е трудно да се премине на по-високо ниво, без да се промени начина на работа. Когато това се случи, ще има възможност за израстване, поемане на отговорност и постигане на по-високи трудови резултати. Това е ценна информация за подобряване на мотивационния климат и на вътрешната комуникация. Нужно е да се анализират онези фактори, които са с висока степен на значимост за хората както в идеалния мотивационен профил, така и в реалния мотивационен контекст.

Когато на практика се прилага Теорията за справедливостта при измерване на мотивацията и в мотивирането на персонала, важното е да не се забравя фактът, че у нас статусно-диференцираната уравниловка е с дълбоки корени в мисленето на хората. Уравниловка, съчетана с колективните усилия и отговорност за изпълнение на дейността, са сигурен признак на справедливост. Нарушаването на тази справедливост е причина за конфликти и противоречия. В подобна ситуация ръководителят трябва да има обективни аргументи за решенията си.

При наложени сериозни бюджетни ограничения, немалка част от персонала възприема уравниловката като справедлива система. Това налага ръководството точно и ясно да разясни каква е неговата политика по отношение на възнагражденията, какво означава постигане на високи резултати на изпълнение и как ще бъдат мотивирани активните и ефективни сътрудници. Тази политика трябва да бъде подплатена с достатъчно солидни и разбираеми аргументи, за да бъде възприета като справедлива. Абсолютна справедливост няма, затова е нужно да се постигне баланс в това, кое е по-справедливо да се възнагради – усърдието, добрият краен резултат или стажа и образованието.

Независимо от всичко, трудовото възнаграждение в парична форма засега си остава най-силния мотиватор. Ниските заплати в библиотеката влияят върху реалната преценка, повишават неудовлетвореността, снижават усилията при изпълнение на задълженията до общоприемливо ниво и подкопават мотивацията. Поради това, ръководството полага значителни усилия, съвместно с различни институции, да инициира промяна в политика по отношение на заплащането на труда в обществените библиотеки.

Липса на механизми за оценка на трудовото представяне на отделния изпълнител в организацията, от своя страна, също има голям принос към прилаганата система на статусно-диференцирана уравниловка. Оценката на изпълнението определя пригодността и степента на ефективност на труда, тя е елемент от управлението и функция на управлението на човешките ресурси. Функциите ѝ са административни, информационни и мотивиращи. Към настоящата ситуация подходяща система за оценка на извършената дейност е внедряването на т.нар. формална оценка. Тя играе ключова роля за мотивиране на сътрудниците, респективно – за постигане на целите на организацията и за преодоляване на уравниловъчния подход.

В теорията съществуват три подхода за формална оценка – на база „работен стандарт“, аналитичен и синтетичен. Подходящ за прилагане е синтетичният подход под формата на управление чрез цели, по две съществени причини – поради комплексния му характер и поради фокусирането му върху индивидуалните постижения на ниво „отдел“ и на ниво „сътрудник“. От една страна, това е не само начин на оценяване, но и обща мотивационна програма, техника по планиране, осъществяване на организационни промени и развитие. От друга страна, целеполагането и самооценката на работещия дават възможност на съответния ръководител да бъде в непрекъснат диалог с оценявания по отношение на трудовия процес и уеднаквяване критериите по изпълнение на целите. Прилагането на ясни правила за отчитане на изпълнението на дейността, поставянето на конкретни, измерими, постижими, ориентирани към резултати и определени във времето цели са в основата на успешната реализация на сътрудниците.

Системата за оценка трябва да бъде „отворена”, но съобразена с общите цели. Промените са необходими, за да може обективно и справедливо да се оценява трудовото поведение, да се ограничава произвола, независимо от коя страна идва – на сътрудника или на ръководителя, да дава възможност за поощряване на сътрудниците, чийто принос в общата работа заслужава такова поощрение. Предлаганият модел дава възможност заключителната оценка да се ползва за целите на подсистемата за трудово възнаграждение, подсистемата за професионална квалификация и усъвършенстване и подсистемата за развитие и израстване.

Дългогодишното прилагане на системата на статусно-диференцираната уравниловка е явление, което в подобен тип организации се възприема като нормално и справедливо. Липсата на алтернатива осигурява комфортното ѝ съществуване и увеличава съпротивата за запазване на статуквото. Внедряването на ефективна система за оценка на трудовото представяне на работещите в библиотеката е трудно, но не и невъзможно. То изисква изграждането на работещ механизъм за мотивация на персонала и силна управленска воля за извършване на тази коренна организационна промяна.

Проектен мениджмънт в библиотеката на Нов български университет

Надя Терзиева

Още през 1991 г., един от основателите на Съюза на библиотечните и информационни работници и зам. директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ за периода 1992 – 1996, г-н Александър Казанджиев в статията си „Относно някои закономерности при промените в библиотеките“ обобщава: „Процесът на промяна в библиотеките е невъзможен без балансиране на интересите на обществото и отделната личност и наличие на равновесие между личностите и организационно-структурните промени.“⁷⁷

Днес интересите на отделната личност и обществото са променени. Информацията и знанието са в центъра на обществените интереси. Библиотеките са особено важни, защото осигуряват на всички граждани знание и култура. От изключително значение е да се организира достъпът до тях в съответствие с изискванията на съвременното информационно общество. Настоящият доклад разглежда модели на организационна структура в академичните библиотеки, функционалната и матричната структура в библиотеката на Нов български университет (НБУ), както и нейните постижения, свързани с подхода проектен мениджмънт.

Модели на организационна структура в академичните библиотеки

Джозеф Маси дефинира организационния дизайн като „процес, чрез който се определя структурата и разпределението на работата“.⁷⁸ Той включва разделение на звена/отдели, брой нива, определяне правото за вземане на решения, помещения за определена дейност, наемане на различни специалисти и формиране на възнаграждения, съгласно длъжностите.

В литературата са описани следните модели на организационна структура:

➤ Бюрократичен модел

Описан е от Макс Вебер.⁷⁹ Включва йерархия при разпределението на властта, разделение на труда, правила и регулации, наемане и повишение на база на технически компетенции, формален стил на общуване и най-вече система от дисциплина и контрол. Такава йерархична структура е широко разпространена в библиотеките и особено в България. Отговорността е съсредоточена изцяло върху мениджъра на библиотеката и решенията се вземат централизирано. Основните ѝ недостатъци са липсата на комуникация, задущаване на инициативата и невъзможност за справяне с бързите промени.

➤ Функционален модел

Функционалната организация изисква обособяването на отдели – комплектуване, каталогизация, обслужване и др. Особеност при този тип структура е тясната специализация и групиране на библиотекарите, според техните технически компетенции. Предимство на такава библиотечна структура е високият професионализъм и задълбочаване в работата, а основният ѝ недостатък – тясната специализация, която пречи да бъде възприемана и следвана организационната цел и това често води до конфликти, недоразумения и липса на координация.

⁷⁷ Казанджиев, Ал. (1998). Относно някои закономерности при промените в библиотеките. *Библиотека*, (1-2), с. 19.

⁷⁸ Massie, Joseph. (1979). *Essentials of Management*. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, p. 7.

⁷⁹ Weber, Max (1962). *Bureaucracy*. In *From Max Weber: Essays in Sociology*. Oxford University Press, pp. 196-244.

➤ **Модел ориентиран към задача/продукт**

При структури, които са ориентирани към определена цел или продукт – проектно ориентирана структура, разделението е основано на базата на проект (дейност), продукт, клиент. Пример за такава структура са филиалните библиотеки, чийто ресурси са в една или друга научна област. Такива браншови, департаментни или факултетни библиотеки обикновено развиват и поддържат своя собствена политика на обслужване със специализираните колекции. Този подход също има сериозен недостатък – опасност от дублиране на функциите във всеки филиал. Например, всяка факултетна библиотека може да се нуждае от каталогизатор, който обаче няма да има пълна заетост.

➤ **Органически модел**

Механистичните структури или т. нар. „органически” структури⁸⁰, в сравнение с бюрократичните системи, могат да бъдат характеризирани като основани в по-малка степен на строго дефинирани длъжности и правила. При тях властта е делегирана, комуникациите са хоризонтални, диагонални и вертикални, акцентира се върху сътрудничеството и всеки член на екипа е насърчаван да поема отговорност при вземането на решения. Такъв тип структура е полезна при решаването на неясни задачи и е подходяща за хора, които харесват неизвестността.

➤ **Матрична организация**

Според Джай Галбрайт матричният модел осигурява, от една страна, възможност за координация, а от друга е предпоставка за управление на разнообразието.⁸¹ Прилагането на матрична структура, като съчетание от функционален модел и такъв ориентиран към изпълнението на определена задача, насърчава инициативността и ограничава бюрокрацията.

Промените в академичните библиотеки предполагат подобряване на взаимовръзките, управленското сътрудничество и споделянето на цели. Матричният мениджмънт е подходяща организационна алтернатива за тях. Клайн и Синот определят матричната структура като необходим избор за библиотеката, която постепенно се трансформира в електронна.⁸² Въпреки че матричният стил на управление не изключва наличието на трудности и конфликти, той подкрепя професионална независимост, усъвършенстване и обмяна на информация и опит. Матричните структури съдействат за по-бързото адаптиране на академичните библиотекари към технологиите и за качествено обслужване на потребителите.

Функционално разпределение на дейностите и техническа специализация в библиотеката на НБУ

В структурата на библиотеката на НБУ се включват три отдела, ръководени от директор и обособени според принципа на разделението на труда и тясната специализация. Те са както следва:

- Отдел „Комплектуване и каталогизация”, чиято дейност е свързана основно с развитието на библиотечния фонд и библиографската обработка на информационните ресурси. В отдела работят 8 служители – 7 библиотечни специалисти и 1 технически сътрудник.

⁸⁰ McClaskey, Michael. (1974). An Introduction to Organizational Design, *California Management Review*, 17, pp. 13-21.

⁸¹ Galbraith, Jay. (1971). Matrix Organization Designs: How to Combine Functional and project Forms. *Business Horizons*, 14, pp. 29-40.

⁸² Cline, Hugh and Loraine Sinnott. (1983). *The Electronic Library: The Impact of Automation of Academic Libraries*. Lexington MA: Lexington Book, pp. 131-132.

- Отдел „Библиотечни и информационни услуги” – дейността му включва цялостно обслужване на потребители чрез подразделенията „Заемна служба”, „Справочно-библиографска информация” и читалня „Проф. Иванка Апостолова, д.н.”. Служителите в отдела са също 8 библиотечно-информационни специалисти.
- Отдел „Технически ресурси и услуги” се състои от 12 служители, от които 1 началник, 1 системен библиотекар, 1 координатор на услуги за незрящи, 1 специалист и 8 технически сътрудници. Отделът включва дейности, свързани с автоматизация, внедряване на технологии, развитие на библиотечния сайт, използване на електронни ресурси и др. Към отдела функционират компютърни, копирни и технологичен центрове.

Функционалната структура на библиотеката⁸³ е йерархична и всеки отдел се ръководи от началник, като работещите в него са специализирани в извършване на съответна дейност. Всичките 29 служители извършват задълженията си, съгласно длъжностни характеристики, като работят на график 82 часа седмично.

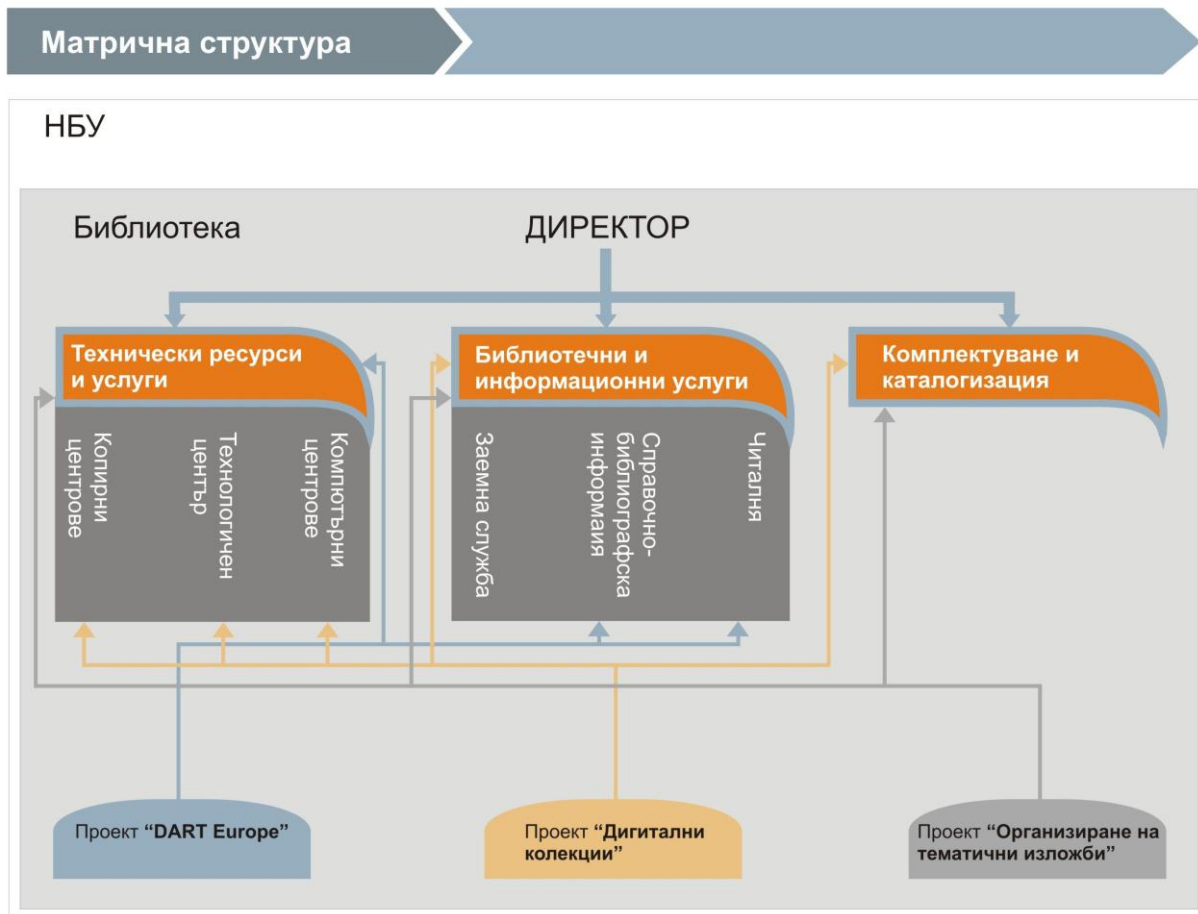
Матрична организационна структура на библиотеката на НБУ

Библиотеката на НБУ, създадена през 1995 г., бе изправена пред предизвикателството да тръгне по нов път на развитие. Следвайки мисията на своята матерна институция, без да пренебрегва традицията, чийто основи положи преди 125 години библиотеката на Софийския университет, тя избра различен подход в процеса на формирането си. Стремещът на нейните създатели бе структурата, финансовата стратегия, подбора и развитието на

⁸³ Дизайн на схемата Таня Стоянова.

персонала, международните инициативи, да бъдат съобразени преди всичко с организирането на свободен достъп до библиотечния фонд и инициране на новаторски услуги, основани на достъп до ресурси.

Библиотеката на НБУ използва модерния подход и приложи матричния стил на управление⁸⁴. Нейната организационна структура е традиционно функционално ориентирана от една страна, а от друга – е съчетана с управлението на проекти.

Проектен мениджмънт

Успоредно с функционалните дейности в библиотеката се създават работни групи, с цел решаване на определена задача или по-скоро внедряване на иновация. Всеки работен екип се състои от мениджър и членове. Екипът се ръководи от най-компетентния, по проблема или задачата, която предстои да бъде решавана. Членовете на групата са библиотечни специалисти и технически сътрудници от трите отдела. Тяхното участие в проекта е допълнителна работа, която те извършват над административните или техническите си задължения, съгласно длъжностната си характеристика. Така библиотечните служители в НБУ, успоредно с тяхната си специализация, в зависимост от дейността на отдела, в който работят, имат възможност да развиват допълнителни знания и умения и професионално да се усъвършенстват в друга област.

Ето някои по-важни проекти, които се осъществяват в рамките на Плана за действие на библиотеката през пролетния семестър 2012/2013 г.:

- **Пълнотекстово съдържание в електронния каталог**

⁸⁴ Дизайн на схемата Таня Стоянова.

Благодарение на функционалността на системата на EOSweb и интеграцията с Google books стана възможно ползването на добавено съдържание за книгите на латиница през електронния библиотечен каталог. Потребителите имат достъп до изображение на корицата, а в някои случаи в зависимост от лицензионните споразумения на Google и до пълнотекстово съдържание на заглавията. Тъй като тази функционалност се отнасяше само за книгите на чужд език, през м. декември 2009 г. библиотеката на НБУ започна ръчно присъединяване на съдържания на нови постъпления от книги на кирилица, а от м. май 2011 г. към библиографския запис се добавят и изображения на кориците. Процесът включва сканиране на корица и съдържание, разпознаване чрез софтуер и присъединяване на обработените файлове към библиографския запис в електронния каталог. Към момента на разположение на потребителите чрез електронния каталог са общо 6 532 съдържания и 6 460 изображения на книги на кирилица. Добавят се също така съдържание, увод и заключение на защитените дипломни работи, както и линкове на книги, които са достъпни свободно пълнотекстово в интернет. В момента тези заглавия са над 140. Проектът е постоянен, като участва екип от 11 специалисти от два отдела.

➤ **Дигитални колекции**

Началото на собствени дигитални колекции библиотеката на НБУ поставя през 2005 г. със сканиране на документи, предназначени за незрящи потребители. Към момента колекцията за незрящи включва 544 документа (книги и периодика). През м. юни 2009 г. с цел физическо опазване и популяризиране на заглавия в областта на османистиката, ориенталистиката и историята от личната библиотека на акад. Вера Мутафчиева е създадена дигитална библиотека на нейно име. Колекцията „Най-четени заглавия” се сформира трета поред, в отговор на търсенията на студентите. Всяка седмица се изготвят статистически отчети, като се анализира информацията за ползваемостта на библиотечния фонд и необходимостта от докомплектуване и/или дигитализация на определени заглавия. Сбирката „Културно наследство” включва заглавия, популяризиращи българското културно наследство. „Редки и ценни заглавия” е последната засега колекция, включена в дигиталната библиотека на НБУ. Общо заглавията са 695, а екипът, който е отговорен за добавянето им се състои от 3 специалисти от отдел „Комплектуване и каталогизация”, 6 от „Технически ресурси и услуги” и 1 от „Библиотечни и информационни услуги”.

➤ **Научен електронен архив**

През 2005 г. е поставено началото на институционалния архив на университета, следващ т. нар. „зелен маршрут” за открит достъп до научна информация. Проектът е реализиран по програма HESP на институт „Отворено общество”. Създаден е Научен електронен архив (НЕА) на НБУ, в който авторите могат да депозират самостоятелно своите произведения.

Мисията на НЕА на НБУ е да бъде единно отворено електронно пространство, осигуряващо дълготрайно съхранение на документи и съдействащо за разпространение на научните резултати на преподаватели и докторанти в глобалната мрежа. Архивът е част от международната Инициатива Отворени архиви (Open Archives Initiative) и следва препоръките на Асоциацията на европейските университети (European University Association) за утвърждаване на институционална политика, насърчаваща свободен обмен на знания. Целите поставени пред архива са:

- изграждане на единен и структуриран портал към научния продукт;
- дълготрайно съхранение на депозираните документи;
- разширяване на влиянието и повишаване на имиджа на университета, както у нас така и в чужбина;

- увеличаване цитирането на публикациите на преподаватели и докторанти в университета;
- отчитане на научната активност на преподавателите;
- формиране на култура у преподаватели и докторанти за изграждане на собствено научно портфолио.

Научният електронен архив се развива успешно, което личи от данните за депозираните в него документи. От 25 през 2007 г. те достигат до 1 063 днес (юни, 2013 г.).

С цел мотивиране и подкрепа на авторите се провеждат индивидуални консултации, практически семинари, електронно обучение чрез използване на система за управление на електронно съдържание и се създават атрактивни информационни материали. Постепенно е въведена практика за групово обучение под формата на семинари, които запознават авторите с техническите аспекти на самоархивирането. От началото на академичната 2011/2012 г. всеки месец се провеждат няколко различни групови обучения. Благодарение на тази гъвкава система само за една академична година са обучени 112 преподаватели. Проектът е постоянен и се осъществява от 2 специалисти от два отдела.

➤ **DART Europe**

По покана на LIBER, библиотеката на НБУ се включи в проекта „DART Europe”. Целта на проекта е чрез единен портал да се осигури достъп до европейските научно-изследователски тези. В него вече участват 527 университета от страните членки на Европейския съюз. С включването си НБУ стана първият университет-участник от България.

Библиотеката се стреми да създаде пълен електронен архив на защитените докторски тези в НБУ. Чрез трансфер на метаданни от НЕА към портала на проекта, информацията за защитените дисертации вече е достъпна за потребители от европейското научно-изследователско пространство. До момента 35 автори, които са защитили своите докторати са депозирали 48 дисертации и автореферата. От началото на проекта до днес те са разгледани 678 пъти от потребители в България и редица европейски страни.

За осъществяване целите на проекта е създадена система за управление на комуникацията, пишат се рекламни текстове за блога и фейсбука на библиотеката, изпращат се персонални имейли на докторантите. Проведени са и 6 обучения с 14 участници. Проектът продължава да се развива благодарение на участието на 6 специалисти от два отдела.

➤ **Развитие и професионална квалификация**

Постоянно променящата се среда по отношение на технологиите и ресурсите, както и промените в поведението на потребителите на информация изискват от съвременния библиотекар да поддържа и развива своята квалификация.

Първите обучения по този проект започват още през 2007 г. и са по-скоро с епизодичен характер. През 2008 г. е разработен цялостен план с акцент върху библиотечно-информационните и техническите услуги. През 2009 г. тематиката се разширява и са добавени теми свързани с целите и задачите на библиотеката и отделите. Обучения за електронни ресурси също са въведени през тази година. 2010 г. е посветена на спецификата и ефективното използване на функционалността на библиотечно-информационната система. През 2011 г. се въвеждат т.нар. обучения за новостите в библиотеката, с които се запознава целият екип. А през 2012 г. всеки, посетил конференция или друг форум прави презентация, за запознаване на колегията с най-интересната и полезна информация.

Благодарение на натрупания опит и разнообразните тематични обучения, осъществени през годините, през 2013 г. бе направена реорганизация на системата от обучения. Те са разделени в три категории, както следва:

- Специализирани – обучения за конкретен работен процес, работно място или цял отдел, като обучаемите се посочват от началника на отдела.
- Специализирани – разширени – същите обучения, но подходящи и за колеги от други отдели, които дават дежурства или извършват допълнителна заетост (за атестация), като обучаемите се посочват от водещия обучението.
- Информативни – обучения, свързани с нововъведения в библиотеката. Организирант се в няколко сесии. Присъствието на всеки член на екипа на библиотеката е задължително.

Планът за обученията се изготвя всеки месец. Теми могат да се предлагат както от директора и началниците на отдели, така и от библиотекарите и техническите сътрудници. Обучители са винаги тези, които са най-добре запознати с конкретната тема. Така всеки в един момент влиза в ролята на учител или обучаем. До момента от началото само на академичната 2012/2013 г. са организирани и проведени 20 обучения. Проектът е постоянен и в него участва целият екип.

➤ **Дарителски кампании**

Библиотеката на НБУ е социално ангажирана и израз на тази съпричастност са дарителските кампании, които организира. На 1 март 2012 г. тя положи началото на проекта с инициативата „Всяка книга ражда мечта” в подкрепа на българските училищни библиотеки и местата за лишаване от свобода. Събрани са 3 181 книги. Министерство на образованието, младежта и науката получи за разпределение между училищните библиотеки 1 508 книги и учебни помагала, а Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” към Министерство на правосъдието – 1 673 тома художествена литература.

Втората инициатива е свързана отново с учениците. На 07 февруари 2013 г. е поставено началото на кампанията „Библиотека за ученика – прочети и върни”, която се превърна в постоянна инициатива. Сега на разположение на учениците в гимназиален курс на обучение са произведения на класици, учебници и учебни помагала, обособени в специална колекция на партера на библиотеката. След регистрация с документ за самоличност учениците получават безплатна читателска карта и право на самостоятелно определяне срока на ползване. Допълнително улеснение за тях е, че връщането на заетите документи може да се осъществи освен лично и чрез „Български пощи” или куриерски фирми. Към момента от дарението са събрани общо 416 книги, като 246 от тях са включени в колекцията „Библиотека за ученика”.

Традицията библиотеката да организира дарителски кампании продължава с инициативата „Спаси книга ... дари усмивка!”. По повод 1-ви юни – Международен ден на детето събираме детски книги, играчки, помагала (моливи, пастели, тетрадки и др.) за децата от Кризисен център за деца, пострадали от насилие „Вяра, Надежда, Любов” в София. Кампанията продължава до 30 септември 2013 г. Проектът е с временен срок и се осъществява от 4 специалисти от два отдела.

➤ **Рекламна стратегия**

За да се рекламира библиотеката създава печатни и електронни материали, участва в социалните мрежи, обучава потребители и организира Дни на отворени врати.

○ **Печатни и електронни материали**

Първата листовка за библиотеката е създадена през 1999 г. Днес печатни рекламни-информационни брошури се създават за работа с библиотечния каталог и използване на редица услуги и информационни ресурси. През годините са отпечатани и интересни книгоразделители с разнообразна информация. От началото на академичната 2009/2010 г. до

днес всяка година библиотеката публикува пътеводител, който се раздава на всички нови читатели. Пътеводителят се публикува и в електронен вариант на сайта на библиотеката.

Друго издание с дългогодишна традиция е месечният бюлетин на библиотеката. Създаден е през 1995 г. и през годините неговото заглавие и дизайн се променят многократно. С цел своевременно информиране на академичната общност от 2000 г. библиотеката разработи бюлетин „Нови книги”, сега „Библиотека”. Той обхваща новозакупената през изминалия месец литература и излиза на всяко 1-во число. Структуриран е по области и е бърз и сигурен начин за информация. Разпространява се в печатен и електронен вид. Печатният бюлетин се тиражира на територията на библиотеката. Електронният вариант е достъпен от каталога, както и се разпраща на всички създадени имейл адреси на служителите и преподавателите в университета.

Електронното списание на библиотеката „Библиосфера” е на свободен достъп. Негови приоритети са услугите, ресурсите и технологиите в библиотечно-информационното пространство. Излиза от 2001 г. Във всеки брой се публикува добра практика или нововъведение. От месец май 2005 г. изданието е достъпно чрез база данни Directory of Open Access Journal (DOAJ) и Elektronische Zeitschriftenbibliothek, а от 2008 г. е част и от Library, Information Science & Technology Abstracts™ with Full Text на EBSCOhost. През годините на своето съществуване страниците на списанието са посетени 83 300 пъти.

○ Социални мрежи

Библиотеката разработи пилотна маркетингова програма за 2011 г. и след успешната ѝ реализация, тя се превърна в постоянна практика. Ако преди това публичната информация за потребители се разпространява самостоятелно и за всяко съобщение се взема решение в момента на неговото възникване, къде и кога да бъде публикувано, то от началото на 2011 г. се планира.

Част от програмата са социалните мрежи. Чрез тях се насърчава ползваемостта на ресурсите и услугите, и така те стават „видими” в очите на читателите. Разбира се, както при всяка академична библиотека ресурсите и услугите се използват, но нашата обща цел е ползваемостта да се повиши и потребителите да познават повече услуги. Социалните мрежи, чрез които рекламираме са блог, Facebook, Twitter, Google+ и YouTube. Те имат комуникационна, диалогична и дискуссионна цел. Съдържанието, което се публикува не е споделено чуждо, а наше собствено. През академичната година се блогва и поства 7 дни в седмицата, а по време на лятната ваканция на студентите 5 дни. Таблицата отразява броят на създадените и разпространени рекламни текстове.

Година	2011	2012	2013 (1.01 – 28.05)	Общо:
Съобщения	271	385	158	814

○ Блог

Функционира от декември 2008 г. Общият брой на посещенията, от както е създаден до сега, възлиза на 105 510 (28.05.2013 г.). Публикуваните съобщения са 922.

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Общо:
Посещения	571	25 491	24 483	21 210	25 109	8 646	105 510

○ Facebook

Възходът на Facebook, който в момента е най-влиятелен в България, привлече и нас. Страницата е създадена през декември 2010 г., а харесалите я са 1663 лица и организации

(28.05.2013 г.). Публикуваните 158 рекламни текстове от началото на тази година до 28 май са видени 71 040 пъти.

- **Twitter**

Все още в Twitter има малко българи, но е важно да излъчваме и там, като използваме функция, която директно публикува съобщенията от Facebook. Към днешна дата нашите последователи са 70. Публикуваните туйтове са 747.

- **Google+**

Профилът е създаден в края на февруари 2013 г. и е в кръговете на 241 души. Оповестените съобщения са 97 на брой (28.05.2013 г.).

- **YouTube**

Каналът е създаден през септември 2011 г. Публикувани са 16 видеоклипа. Общата им гледаемост до момента е 1 211 пъти (28.05.2013 г.).

- **Обучения за потребителите**

Повече от 10 години библиотеката развива и обогатява системата от обучения за потребителите. В началото фокусът бе поставен върху студентите, а през последните 5 години са обхванати преподаватели, докторанти и администрация. Днес системата предлага опознавателни разходки за първокурсници и студенти, по програма Еразъм и обучения за студенти в бакалавърски и магистърски програми, под надслов „Информационна работилница”, с четири тематични модула. Освен разработване на съдържание за конкретните теми на обученията, всеки месец се изготвя план, който се публикува на сайта и се разпраща по електронната поща на читатели.

Само за последните 2 години са обучени над 500 читатели, като са проведени 13 разходки за първокурсници и студенти, по програма Еразъм, 13 обучения на студенти и 38 обучения за преподаватели, докторанти и административен персонал. От 2011 г. екипът развива електронен обучителен портал в който вече са създадени 3 електронни пътеводителя. От създаването си до днес те са разгледани 1 751 пъти.

- **Дни на отворените врати**

Началото на инициативата е поставено през май 2010 г. От тогава до днес всеки месец библиотеката на НБУ отваря вратите си за посетители. Първоначално външните читатели получават безплатна едnodневна карта, всеки последен петък от месеца. През последната академична година дните вече са четвъртък и неделя. От началото до днес се реализирани 30 издания с над 120 посетители.

Рекламната стратегия е постоянен проект за библиотеката, в който участва екип от 7 специалисти от трите отдела.

- **Организиране на тематични изложби**

До 2007 г. изложбите, които се организират имат различен и спорадичен характер. При откриването на читалня „Проф. Ив. Апостолова, д.н.”, през 2007 г. в библиотеката е създадено пространство за изложби. Първата изложба, подредена на обособения кът в читалнята, е през м. януари 2008 г. и е посветена на противоречивата личност на Уинстън Чърчил, а текущата е свързана със Седмото изкуство, представено чрез кинофестивалите в Европа. Общо за периода от 2007 г. до м. май 2013 г. са организирани 127 изложби. Изборът на тема и организацията на изложбата (плакат, библиография, подбор на материалите, съгласуване с департамент, организиране на съвместни събития с департаменти) са по инициатива на служителите.

Проектът е постоянен, има творчески характер и привлича участието на 12 специалисти, самостоятелно, и в екипи по двама от трите отдела.

Заключение

Организационните матрици предлагат по-голяма гъвкавост при изпълнението на задачите в академичните библиотеки, стимулират пазарен подход сред мениджъри и специалисти и създават условия за по-високо ниво на професионална независимост. Приложението на матрична организационна структура в библиотеката на НБУ, като съчетаване на функционален и проектен мениджмънт предостави възможност за:

- споделяне на ресурси, пълномощия и отговорности, което осигури професионална мотивация и инициативност;
- подобряване на координацията в екипа и на комуникацията между академичната общност и библиотеката;
- поддържане на добър баланс между време, разходи и изпълнение на дейности;
- внедряване на иновации и технологичен напредък;
- развитие на предприемачески дух в библиотечната област.

Използвана литература

1. Терзиева, Н. (2004). Научната комуникация и матричната организационна структура на академичната библиотека. *Библиотеки четене комуникации*, Велико Търново, 20-21 ноември, 2003, Национална научна конференция, посветена на 60-годишнината на доц. д-р С.Коларов, с. 51-66.
2. Johnson, Peggy. (1990). Matrix Management: An Organizational Alternative for Libraries. *Journal of Academic Librarianship*, 16 (4) 222-229.

Променящи се библиотеки – променящи се библиотекарите

Галина Раева, Красимира Няголова

От създаването си в края на XIX век читалищните библиотеки в Силистренския край с техните скромни книжни сбирки са играли важна роля за разпространение на знанието в нашия регион, за патриотичното възпитание и съхранение на културната ни идентичност. Решаваща роля за това имат хората, работили всеотдайно и безкористно в библиотеките. За да работи ефективно читалищната библиотека има нужда от човешки ресурси и те се налагат все повече като първостепенен фактор за развитието ѝ. За да отговаря на потребностите на обществото, читалищният библиотекар трябва да бъде подготвен и да умее да ползва пълноценно ресурсите на библиотеката. В големите градове хората могат да потърсят други алтернативи, ако ние, библиотекарите, не сме достатъчно гъвкави и бързи, но в малките селища читалищните библиотеки често са единствен източник на обществена информация, център на социален живот и ограмотяване, място за културни събития.

Човешкият ресурс е единственият, който има способността да повишава качеството си чрез самообразование и продължаваща квалификация. Това е много важно за читалищния библиотекар защото пред него непрекъснато възникват нови предизвикателства – попълване на библиотечните фондове, търсене на нови форми за финансиране, изграждане на компютърни умения, осигуряване на възможности за творческо развитие и стимулиране на творческите способности, възпитаване на уважение към културното наследство. За да ги изпълнява успешно, освен професионални, той трябва да притежава и редица морални качества – добронамереност, търпимост, коректност и др.

Комплектуването на библиотечния фонд е началната точка за развитието на всяка библиотека. При съвременните условия – с оскъдните субсидии и необходимостта да се разпределят по много направления средствата за набавяне на нови библиотечни документи остават малко средства. Задачата на читалищния библиотекар е много трудна – той трябва да се грижи за попълване на фонда с традиционни и съвременни носители на информация. Това изисква от него търсене на начини и средства за самоиздръжка и финансиране. За осигуряване на необходимите средства той се обръща към потенциални спонсори – отделни личности или организации, като най-често това са земеделските кооперации по места. Практиката показва, че спонсорите подкрепят най-често закупуването на нова литература и ремонт на сградния фонд и по-рядко – организация на културно-масови прояви и абонамент на периодични издания. При търсене на спонсори решаващо значение има авторитета на библиотекаря и мнението на местната общност за неговата работа, увереността му в каузата, която защитава и способността му да увери човекът, от когото зависи отпускането на средства в практическите резултати от дарението.

Много от читалищните библиотеки в нашата област попълват фондовете си с нова литература с участие в проекти на Министерство на културата, дарения от различни издателства и фондации. За успешното включване в проекти читалищният библиотекар трябва да е информационно грамотен и да реагира бързо. Има случаи на невъзможност за участие в проекти, въпреки необходимото желание и съответствие на условията, поради просрочени срокове. Бихме посочили още едно условие за успеха в това направление – заинтересованост и непрекъснато търсене на възможности. Показателна в това отношение е библиотеката в с. Нова Черна. Читалищният библиотекар Радка Иванова непрекъснато намира начини за набавяне на нови постъпления. Едно от последните дарения е от фондация „Идея в действие”, с която тя установява контакти и резултатът е 250 тома нова литература за библиотеката; Вестникарска група и Съюзът на народните читалища дариха 47 тома.

Дарения на читалищните библиотеки правят общественици, учители, местни граждани, живеещи в други селища в страната и чужбина, местни творци. Земеделските

кооперации са спонсор на читалищните библиотеки, като отново задължително условие е добрата работа на библиотеката и комуникацията между читалищния библиотекар и членовете на кооперациите.

Първоначалната идея на читалищните библиотеки – да разпространяват знания и днес е водеща в тяхната дейност. Съчетаването на традиционните библиотечни документи и новите информационни технологии превръщат читалищните библиотеки в мощен фактор за образование и възпитание на населението.

В партньорство с учителите от различните учебни дисциплини, читалищният библиотекар организира учебни часове по различни предмети. Това става почти винаги в библиотеката за да се използват пълноценно нейните ресурси. Провеждат се уроци по биология, екология и опазване на околната среда – децата се възпитават да опазват природата, да мислят екологично, да не разхищават ресурси, да разпространяват природозащитните идеи. Много интересно за учениците е използването на библиотечните документи и техниката, с помощта на които могат да създадат своите презентации. Използвайки ресурсите на библиотеката, те създават интересен продукт, възникват нови идеи и читалищната библиотека се превръща в любимо място на децата.

В читалищната библиотека се провеждат и други образователни инициативи и такива, свързани с насърчаване на четенето – празници на буквите за първокласниците, Международен ден на детската книга, Маратон на четенето, летни излети с книжки, викторини за различни автори. Добра практика е насърчаването от читалищния библиотекар децата да споделят прочетеното – в устни разговори, игри, попълване на читателски дневници (традиционни и електронни).

Читалищните библиотекарите и днес, както и в миналото, работят всеотдайно за патриотичното възпитание на подрастващите. Независимо от това, с колко малко средства разполагат, те успяват с подръчни материали – изрезки от вестници и списания, разпечатки от различни сайтове – да отбележат вълнуващо годишнини от исторически събития, личности, различни празници. Сценариите за тържествата по повод честването на Националния празник, на 24 май, на регионални годишнини също са дело на читалищните библиотекарите. С всеотдайност, патриотизъм и грижа за възпитанието на децата, читалищните библиотекарите събуждат гордост от принадлежността към народ със славно и героично минало.

Рециталите, които организират библиотекарите, често съвместно с учителите, са вълнуващи спектакли по родолюбие и патриотизъм. Посветени на Левски, Ботев, на 3-ти март, те се провеждат в препълнените зали на библиотеките или салоните на читалищата. Добра практика е и провеждането на рецитаторски конкурси, организирани от няколко читалищни библиотеки в една община – конкурс за изпълнение на стихове за Левски в община Кайнарджа, където участваха ученици от селата Кайнарджа, Средище, Голеш и Зарник. Такива рецитали се провеждат и в останалите общини на Силистренска област. С много ентузиазъм колегите от читалищните организации подготвят децата, осигуряват награди, грижат се за транспорта, за отоплението и озвучаването на залите, подготвят покани.

Читалищните библиотеки се ползват с голямо доверие сред местните общности и в голямата си част те са отворени за проблемите на общността, превръщат се в място за срещи, разисквания, трибуна на гражданското общество. Читалищният библиотекар много често е инициатор на тези срещи, подготвя организацията, старее се да привлече повече хора, да се чуят повече мнения по проблема.

Много интересна инициатива на читалищната библиотека в с. Нова Черна е срещата на „МИРГ” – сдружение на рибарите от общините Сливо поле, Русенска област и Тутракан, Силистренска област. Проблемът, който трябва да се реши – подобряване инфраструктурата

на региона – да се направи пряк път до р. Дунав, който е на 2 км от с. Нова Черна, а трябва за се обикаля много, за да се стигне дотам. Читалищният библиотекар Радка Иванова е уведомила и организираща хората от селото, от Сливо поле и Тутракан, направила е презентация, а решенията, взети на срещата са оформени и изпратени до институцията, която може да реши проблема.

Ролята на библиотекаря при работата с местната общност почти винаги е свързана с решаване на конкретен проблем. Гражданското съзнание, осведомеността и желанието на читалищния библиотекар да бъде полезен, превръщат читалищната библиотека в силен фактор за подобряване качеството на живот на населеното място. Умението на читалищния библиотекар да откликне, да бъде съпричастен към проблемите на хората го прави техен довереник. Това е свидетелство за осведомеността относно различните институции, начина на комуникация с тях и неговите морални качества.

Една нова функция на читалищната библиотека е тази на посредник между гражданите и различните институции. Хората търсят съдействието на библиотекаря като съветник, който ще посочи към кого да се обърнат, ще помогне или сам ще изложи проблема от името на гражданите и ще осъществи контакта с компетентните лица. В една от читалищните библиотеки – в с. Гарван, библиотекарят написа писмо до Омбудсмана на България – поводът е многократното заливане градините и къщите на хората от дунавските води. Местната власт не е успяла да реши проблема и хората считат, че това ще стане на по-високо ниво. Читалищните библиотекарите пишат жалби до мобилните оператори – в селата качеството на връзките невинаги е добро; до интернет доставчиците поради същите причини – лошо качество и скорост. Транспортните връзки в много от селата са проблем, освен това пътуването струва средства и време, затова в много случаи единствения човек, към когото хората могат да се обърнат за съдействие е библиотекарят.

В много от селищата в нашия край живеят хора от различни етноси. Читалищните библиотеки са място за срещи и интегриране на хората. Толерантността, уважението към човека с различен майчин език и религия са приоритет в работата на читалищните библиотекарите. Разнообразни са проявите в тази насока – „Различни, но заедно” в с. Нова Черна, „Роми, българи, татари – ние всички сме другари” – с. Средище и др. Привличайки хората от всички етноси в читалищните библиотеки, библиотекарите организират празници, в които се представят песните, танците, обичаите. Целта е да се идентифицират допирните точки и различията на всички – българи, турци, роми, татари и др.

Съпричастност, разбиране и грижа към хората с трудна съдба се проявяват особено ярко в отношението и работата на читалищните библиотекарите при работата им с хора в неблагоприятно положение. Поради нарушената социализация на тези лица, библиотечното обслужване задоволява потребностите им от социални контакти. За децата от социално слаби семейства и тези, чиито родители са в чужбина, привличането към живота в библиотеката помага да се преодолее чувството на изолираност, в библиотеката те се чувстват полезни и намират приятели.

Читалищните библиотеки осигуряват възможност за творческо развитие и стимулиране на творческите способности. За хората потребността от контакт с живата сила на изкуството е много силна, а в малките селища няма театри, изложби, концерти, кина. Единственият начин да се докоснат до живата сила на изкуството – художествено слово, музика, изобразително изкуство е участието в проявите на библиотеката. В нея се организират литературни конкурси, за рисунки, кръжоци по приложни изкуства. Особено сполучливи са драматизациите по творби на български класици. В Испания се провежда колективно четене на „Дон Кихот” като емблематично испанско произведение, а голяма част от нас смятат, че езикът на „Под игото” е архаичен и труден за децата ни.

Чест прави на читалищните библиотекарски от с. Алеково, Калипетрово, Нова Черна, които създадоха прекрасни драматизации по „Под игото”, произведения на Чудомир, разкази за Апостола на свободата. Без всеотдайния труд на читалищния библиотекар, способността му да увлече с идеите си хора от различни възрасти – от 6 – 7 годишни деца до хора на 70 – 80 години, готовността да изчаква часове след като е изтекло работното му време, тези прекрасни спектакли няма как да станат реалност.

Пословична е потребността на българката да създава красота, да прави делниците и празниците по-одухотворени и красиви. В малките общности хората се познават, знаят интересите си и читалищните библиотекарски на много места са създали кръжоци от типа „Сръчни ръце”. В тях се изработват красиви предмети, организират се изложби в библиотеките с изделия, изработени от различни материали. По този начин се разнообразява ежедневието, възпитава се естетически вкус, създава се самочувствие на хората на таланти и творци. Традиционни за всички библиотеки са коледните и великденски работилници, изработването на мартеници.

Грижа на читалищния библиотекар е да не се прекъсват духовните връзки с миналото, да се помнят народните обичаи и традиции. Събрали мъдростта на поколенията, тези обичаи разкриват красотата на нашата култура и бит, осмислени и обогатени, те стават желани празници в живота на хората. Уникално е честването на Еньовден в с. Нова Черна – с тръгването за билки в ранни зори, белите народни носии на момичетата, венците от билки, под които минават млади и стари за здраве. Читалищният библиотекар подготвя за всички китка от билки, стояли в „мълчана вода” със сребърна паричка, а празникът приключва в читалищната библиотека с разкази за билките, изложба от книги за билките от фонда на библиотеката и билков чай.

Работата на читалищния библиотекар с децата е разковничето, което може да гарантира съхранение на народните традиции. Опазването на нематериалното културно наследство (песни, танци, предания, легенди, приказки и пословици) изисква постоянство и много труд. Това е част от краеведската дейност на читалищните библиотеки. Удивително е колко интересни факти от историята на нашия край издирват и записват децата под ръководството на библиотекаря. Има създадени кръжоци към библиотеките, които се занимават с тази дейност. Запознавайки се с богатата история на родния край, учениците изграждат отношение към неговата самобитна история и култура.

Успоредно с разнообразната дейност читалищният библиотекар създава партньорства, взаимоотношения с потребители, с хора от местната власт, с председателя и секретаря на читалището, с читалищно настоятелство, с потенциални дарители, с колеги от други библиотеки. Тези отношения изискват освен професионални и редица личностни качества – комуникативност, отговорност, чувство за йерархия, добронамереност, самоконтрол. Днес светът се променя бързо, а сферата на информацията – стремително и това поставя все по-високи изисквания към институцията читалищна библиотека. Както в миналото, и в нашето съвремие тя е жизнено необходима на хората и това се дължи на най-ценните им активи – библиотекарите.

Подготвените библиотекари правят библиотеката потребна

Надежда Дякова

В условията на глобализиращото се и информатизиращото се общество библиотеката решително променя своя облик, функции, мисия и технологии. Тя е неделима част от образователното пространство на висшето училище. Нейна основна задача е да осигурява учебния процес, съобразявайки дейността си с правилата за устройство и функциониране, както и със спецификата на конкретното учебно заведение. Новите изисквания към подготовката на различни специалисти предполагат качествена промяна в дейността на университетската библиотека. Промените включват осигуряване на единство между съдържанието, формата, методите и средствата на библиотечната дейност, т.е. всичко, която ще я превърне в динамичен център за информация, знание, култура и социални и професионални контакти.

Бурното развитие на информационни и комуникационни технологии създава нови, коренно различни условия за развитие на библиотечната дейност, както и за промени в сферата на образованието. Откриват се огромни перспективи за промяна в организацията на учебната дейност, създават се възможности за интернет достъп до учебни материали. Нараства нуждата от създаването на нови библиотечни технологии, чиято цел да бъде усвояване на знания, изграждане на духовни ценности, възпитаване, формиране на обща култура у младото поколение, което да се подготвя за професионалната си реализация в съвсем нова информационна среда, която да му позволява ефективно да се възползва от натрупаното до момента знание.

В такава среда задача на библиотеката на висшето училище е да събира, обработва, показва къде и как може да се намери необходимата информация и как да се подбере най-релевантната на студентските потребности и търсене. Университетската библиотека като съвременен информационен център трябва да се превърне в едно от най-важните звена в процеса на изграждането на студентите, тъй като тя представлява едновременно и източник на информация (на традиционни и на електронни носители, място за подготовка (или създаващо условия за подготовка) и място за социални и творчески контакти на младите хора). Трябва да се реагира бързо на галопиращите промени в информационните технологии.

През 90-те години на XX век Джон Гуудлад казва: „Училището трябва да се смята за концепция, а не за физическо пространство”. Това е формулировка за промяната в същността на образованието. Идеята за „училището като концепция” изисква включването на всички елементи на образователната среда, в чийто център е библиотеката.

Библиотека, която предоставя на всеки свой читател достъп до натрупаното знание, която предлага удобни на конкретния потребител пътища за получаване на необходимата информация – това е образът, който трябва да се стремим да изграждаме в съзнанието на обществото. Именно поради тази причина трябва да комплектуваме фонд от традиционни и електронни документи (електронни учебници и учебни помагала, както и достъп до образователни портали), да създаваме мрежи, в които да бъдат включени библиотечните потребители. Това ще повиши възможностите за самообразование, ще разшири културния и професионалния кръгзор на обучаващите се. Увеличаването на броя и повишаване качеството на предоставяните услуги са определящи не само за престижа, но и за конкурентоспособността на библиотеката, както и за потребността от нея.

Съвременните библиотеки на висши училища ще стават все по-виртуални, неинституционализирани и нелокализирани (по принцип). Достъпът до литература и други информационни източници става сравнително лесен чрез интернет и различните потребителски насочени библиотечни дейности. Това променя идеята за висше училище,

което традиционно се е ситуирало около библиотеката. Затова библиотеката се ситуира във висшето училище и доказва мястото си и ползата от своята дейност, както и своята адекватност на съвременните инфореалности.

Потребителите на университетските библиотеки – читатели от ново поколение – искат да получат в тях обслужване на високо ниво – светло и комфортно помещение, обзаведено по последна дума на техниката, където без излишна загуба на време да получат необходимата информация, да получат достъп до повече източници онлайн. Затова сред основните задачи при предоставянето на библиотечни услуги би трябвало да бъде формирането на престижен имидж на библиотеката в съзнанието на потенциалните ѝ потребители от съответното висше училище. Трябва в нейно лице да виждат надежден, висококвалифициран партньор. А това се постига преди всичко чрез предоставяне на качествени, професионално представени библиотечни услуги. Правото на свободен достъп до информация е основно при изграждането на положителен имидж.

Разширяващият се пазар на информация се нуждае от специалисти, които да владеят методите, подходите, стандартите и механизмите за обработка, класифициране, систематизиране, въвеждане и разпространение на знанието с помощта на новите технологии. В идеалната университетска библиотека работят висококвалифицирани библиотечни професионалисти: разностранно развити хора, компетентни и доброжелателни, обичащи професията си, готови да откликнат на всяка молба, получаващи достойно заплащане на труда си. В щата на библиотеката трябва да бъдат включени и програмисти, и системни администратори, и други специалисти, които да обслужват библиотечната техника и мрежа.

Инструментите на Уеб 2.0 създават възможности за съвсем нов тип библиотечни услуги, нови направления в обслужването. Основната промяна за библиотеките и за техните потребители се явява възможността библиотечни услуги да биват оказвани не само на място, в сградата на библиотеката, но и от разстояние, дистанционно. До голяма степен това допринася за възникването на концепцията Библиотека 2.0. При нея управлението на процесите се осъществява чрез двупосочен информационен обмен между потребителите на библиотеките и самите библиотеки като такива.⁸⁵ Днес все повече библиотеки изграждат собствени социални мрежи в помощ на потребителите си – т. нар. библиотечни блогове или използват възможностите на Facebook и Twitter.

В основата на концепцията Библиотека 2.0 са измененията, ориентирани към потребителя. Този модел на библиотечно обслужване стимулира потребителя да участва в създаването както на физически, така и на виртуални услуги, които са им необходими. Смисълът на този модел се състои в привличането на нови потребители и в задържането на старите с това, че те сами могат да споделят свои идеи за усъвършенстването на съществуващите услуги или за създаването на нови. Могат да правят коментари и обзори, да споделят информация, което прави информационния продукт по-наситен със съдържание, прави го още по-информативен за бъдещите потребители.⁸⁶ Научни и технологични постижения като мобилните телефони и смартфони, таблети, електронни четци, интернет и социалните мрежи, вече са променили начина на работа. Съвременните библиотекари обменят информация с потребителите чрез Meebo, Skype, Facebook, Twitter или имейл. Вече са факт мобилни версии на сайтове на библиотеки.

Само преди няколко години хората отиваха в библиотеката, за да намерят необходимата им информация. Днес информацията трябва да идва при нас. В момента, в който се появи потребността от конкретна информация, трябва да имаме възможност да си я

⁸⁵ Велев, Д., Кисимов, В. Методи за проектиране на бизнес информационни системи на базата на Web 2.0 и Cloud Computing, *Научни трудове на УНСС*, том 2, 2009, (209–246), ISSN: 0861-9344.

⁸⁶ Блог „Мышь библиотечная“: <http://rusu-library.blogspot.com/>

набавим. Най-популярна стъпка в тази насока от страна на потребителя е да попита Google. Но днес вече има доста други търсачки, в това число и специализирани. И тук можем да открием новата роля на висококвалифицираните библиотекари. Те трябва да координират и направляват информационния поток и да обучават нуждаещите се как да ползват информацията по-ефективно, да насочват потребителите си към ползването на специализирани търсачки, които могат да им дадат по-релевантни на търсенето резултати. Освен това в самите библиотеки, които днес живеят нов живот като информационни центрове има изградени бази данни с електронни библиотеки на свободен достъп, с информация за библиографски описания или съдържания на специализирани издания, с аудио или видео информация.

Все повече библиотеки разполагат с електронни библиотечни документи и ги предоставят на своите потребители чрез парола за достъп през интернет сайта си или от локална училищна или библиотечна мрежа. Трябва да се промени както характера, така и качеството на предоставяните библиотечни услуги. Значението на университетската библиотека като „врата“ за достъп до различни информационни ресурси нараства. Дейността ѝ вече се оценява и от нивото на комфорт при предоставянето на достъп до информация и знание, от нивото на квалификация на специалистите, които работят в нея, от възможността читателят да получава информация. Библиотечният фонд трябва да е сбор от традиционни и електронни носители на информация плюс бази данни, съдържащи информация за източници на свободен достъп.

За да изпълняват основната си роля – образователната, в библиотеките от ново поколение трябва да се намират учебни материали и в електронен вид – текстови, аудио- и видеоматериали, графични, картографски, дори триизмерни. Развитието на технологиите дава възможност това да стане реалност. Необходима е мотивация, разбиране от страна на ръководство и преподаватели, съдействие от страна на IT специалисти.

Виртуалното образователно пространство ще придобива все по-голямо значение. То ще доведе до усъвършенстване на методологията на преподаване, ще повиши ефективността на обучението, ще го индивидуализира и диференцира, ще създаде предпоставки за нови взаимоотношения между студентите, преподавателите и библиотечно-информационните специалисти (като посредници в процеса на комуникация). Преподавателите биха могли да окажат много голяма помощ за изграждането на този нов вид взаимоотношения като помагат на библиотекарите да изготвят пакети материали за електронно обучение по конкретни дисциплини. Това може да са лекции, текстове, необходими за получаване на основни знания по конкретна дисциплина, подходящи статии от специализирани периодични издания и сборници, тематични портали, тематични бази данни, световни електронни библиотеки и др. Създаването на подобни пакети първоначално ще отнеме доста време, но усилията ще бъдат възнаградени от задоволството, че читателските потребности са удовлетворени и е подпомогнат в максимална степен образователния процес.

Библиотеките, за които става дума по-горе, биват създавани от библиотекари 2.0. Те са специалисти с добри информационни и технически знания и умения, които:

- разбират целите, интересите и нуждите на потребителите на тяхното, а често и на по-високо ниво;
- се стремят да разберат възможностите и да приложат основните инструменти на платформите Уеб 2.0 и Библиотека 2.0;
- умеят да комбинират електронните ресурси с традиционни носители;
- могат да се справят добре с всички технически устройства.

Те ще са основните фигури, свързващото звено между хората (потребителите), техниката и информацията. Те са най-голямото богатство на библиотеките. От тяхната

компетентност и интелигентност зависи крайният резултат на всяка една библиотечно-информационна дейност. От респекта, който внушава библиотекарят сред потребителите, зависи имиджа на библиотеката сред останалите институции, влиянието ѝ в обществото.

Успешните библиотекари са динамични, търсещи нови знания и подходи, предизвикващи срещи с нови ситуации, способни да управляват правилно времето си. В основата на иновациите стои професионализмът – система от лични качества, които да предизвикват разнообразяване на традициите, разглеждането на библиотечната дейност не от позиция на библиотечните стереотипи, а от позицията на потребители на съвременната библиотека. Затова са необходими широкообхватни библиотечни знания, които включват познания по социология, психология, политология, антропология, икономика, право, мениджмънт, маркетинг и др. Добре би било иновативните подходи и нестандартните решения да бъдат поощрявани.

Дългогодишни наблюдения върху библиотеките, които са известни с иновационните си подходи показва, че в тях работят не просто талантиви библиотекари, а остроумни хора с умения да използват чувството за хумор в най-неочаквани ситуации. Усмивката на библиотекаря създава у читателя атмосферата на уютен дом, където той може да разгърне творческия си потенциал. Дори артистизмът, емоционалността, откритостта, непосредствеността се разглеждат като качества от професионалната и личностната характеристика на библиотекаря от В. В. Перепелица.

Съвременният библиотекар не е пасивен член на персонала, обслужващ вече заявени интереси на потребителите. Той е активен организатор на информацията и застъпник на идеята библиотеката да заеме полагащото ѝ се място. Библиотечно-информационният специалист поема отговорност за съдбата си и не се чувства жертва на обществените и технологични изменения в глобализиращия се свят. За да промени своя имидж, библиотекарят трябва сам да промени нагласата си, че управляващите не го забелязват, че е беден, че работи в институция, която не се оценява в достатъчна степен от държавата. Професионалното и лично самочувствие са задължителни в работата, във връзките с обществеността, за да се изгради нова представа за библиотеката като творческа лаборатория, като място в което всеки е важен и ценен.

Библиотекарите трябва да бъдат обучавани на творческо отношение към работата – рационално отношение към библиотечните процеси и организацията на труда; търсене на проблемите, подлежащи на усъвършенстване; аналитичен подход към работата. Много колеги просто не се замислят как да намерят някакъв нов подход в ежедневната си дейност.

Убедеността, че библиотеката е това духовно пространство, в което всеки може да прояви най-доброто от себе си, не се постига с голо самочувствие. Тя идва от експертните знания по отношение съдържанието и организацията на библиотечните и информационните ресурси. Високата самооценка е плод на непрекъснатата квалификация и учене през целия живот:

- как да се търси, организира и разпространява информацията;
- как да се предложат релевантни и качествени услуги на потребителите;
- как да се разбират техните емоционални и социални потребности;
- как да се създава нова работна среда и комфорт;
- как да се допринесе за израстването и личното усъвършенстване;
- как да се планира успешно времето;
- как да се изградят партньорства и връзки, които биха съдействали за промяната.

Както споделя Малгожата Кишиловска в книгата си „Комуникации в библиотеката”, „Библиотекарството става обществена професия, изискваща много и различни комуникационни умения... Комуникацията е главната задача и цел в работата на библиотекаря.” Според Руси Маринов комуникационната стратегия е ориентирана към невидимата част от нещата, а невидимото кореспондира с духовното. А Милена Цветкова казва, че комуникационният маркетинг гарантира съпричастност на всеки член на персонала на библиотеката към пълно постигане на поставените цели.

Библиотекарите са тези, които се хвърлят в дигиталното пространство, където са потенциалните им читатели, за да им покажат защо физическата библиотека все още е необходима. Veivik през 1998 г. казва: „В XXI век образованият дипломиран специалист няма вече да бъде определян като човек, усвоил някаква фактическа информация, а като човек, който знае как да намира, оценява и прилага необходимата му информация. Нашата способност да бъдем информационно грамотни зависи от нашата готовност да бъдем ученици през целия си живот, тъй като ще се появяват все по-нови технологии, които ще изменят пейзажа на информацията.” Библиотекарите са връзката, която осигурява еволюцията на образованието към следващия технологичен стадий, специалисти, които все повече работят с виртуална информация.

На откриването на Националната библиотечна седмица на 11 май 2009 г. г-жа Дебора Джейкъбс казва: „Силно вярвам, че няма по-добро време от сега да бъдеш библиотекар. Ако сме мотивирани, можем коренно да променим и да преоткрием библиотеките. Точно сега хората отчаяно се нуждаят от информация и технологии и няма по-подходяща институция за това от библиотеките. Сега е моментът да обновим, да възродим, да преобразим себе си и нашите библиотеки. Така хората ще разберат, че библиотеките са незаменими.” Щастлива съм, че съм сред хората, които имат възможност да участват в този процес!

Опазването на библиотечните и архивни колекции – грижа на разнородни специалисти

Рени Марчева

Движението за опазване на фондовете възникна преди 25 години, в резултат на нарастващите количества на разрушаващата се киселинна хартия в хранилищата на библиотеки и архиви. То показва, че традиционните решения като подмяна или реставрация, вземани до момента за запазване на отделния том, комплект, малка група ръкописи или архивни материали, не могат да преодолеят кризата на големите масиви, разширяваща се с главоломна бързина. Фокусът на опазването все повече се измества от ответна реакция към превантивни действия. Тяхното реализиране е възможно само при тясната връзка и взаимодействие между двете заинтересовани от този важен въпрос страни – отговорниците на колекциите и консерваторите. Ежедневната грижа, пряко свързана с опазването на колекциите, принадлежи основно на техните отговорници. Консерваторът има отношение обикновено към единични екземпляри в отделните колекции. За опазването на материалите, съхранявани в библиотеки и архиви е важна грижата и на двете нива. Затова от съществено значение е доброто сътрудничество между отделните представители на основата на знания и опит по въпросите на естеството на използваните материали, на мерките за опазване и съхранение и на методите на консервация на колекциите на хартиена основа.

Броят на специалистите консерватори, работещи в библиотеки и архиви не е голям. Затова особено важна е отговорността на ръководителите на колекциите в институциите без консерватори, за опазването на съхраняваните в тях материали. Това са библиотечните специалисти, които трябва да познават добре природата на материалите, включени при създаването на книгите и архивните документи. Тези познания ще им помагат да вземат правилни решения относно поддръждането, ползването, съхранението и профилактиката на книжните и документални материали. Освен разпознаването на различните материали, специалистите архивисти и библиотекари трябва да разбират как различните компоненти работят заедно. Повечето архивни документи са комплексни материали. В добрия случай тези компоненти функционират съвместно и в унисон, за да съхраняват и да позволяват достъпа до информацията. Ако някой от елементите се повреди, специалистът трябва да оцени проблема и да намери най-доброто решение за запазване на книгата или документа.

Отговорниците на колекции е необходимо да разпознават причините, предизвикващи повреждане на материалите и да могат да прилагат стратегията за профилактика и лечение. Те трябва да са запознати и с елементите на програмите за опазване, с ключовите проблеми в тази област. Да знаят при какво състояние на хартиената основа се прилагат реформатиращите процеси като микрофилмиране или дигитализация. Всяко становище за заместване трябва да е аргументирано и разумно. Например, при решения за набавяне, трябва да се има предвид не само значението на едно заглавие в рамките на определена тематична област, но и вида на носителя и дългосрочните изисквания за опазването му.

Събирането на информация за начина на съхранение на постъпващите книги и документи в миналото също е важна тяхна задача. Отговорниците за колекциите са специалистите, които проверяват текущото състояние на тези материали чрез определяне на показатели като чупливост на хартията, промяна на цвета, физическо повреждане, киселинност, плесенясване или проникване на насекоми. За целта те трябва да са усвоили теоретично и да прилагат на практика тестовите системи, разработени за тях, като: визуален преглед на цвета на хартията, съдържание на лигнин, чупливост на хартията и киселинност. Когато новите документи вече са постъпили в библиотеката или архива конкретните служители предприемат мерките за избягване на бъдещо влошаване на състоянието им. Например, решението определени видове материали да се подвържат, говори за убеденост, че подвързиите, които отговарят на необходимите стандарти, са отлична дългосрочна

защита. Архивните и ръкописни фондове също би трябвало да бъдат защитени чрез алкални папки и кутии, веднага след като постъпят в архива.

Опазването е свързващата част в съвременното библиотечно и архивно дело. Подготвянето на специалисти в тази насока трябва да започне на ниво университетско образование. Още тогава бъдещите библиотекарски и архивисти могат да осъзнаят необходимостта от опазването на фондовете на библиотечните и архивни институции и да намерят своето място при реализирането му. Чрез придобитите знания те ще могат да прилагат редица мерки, продължаващи живота на колекциите, без необходимост от добавки към бюджета.

Лекционните курсове по опазване и консервация на библиотечни и архивни материали в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за специалностите „Библиотечно информационни науки“ и „Архивистика и документалистика“, имат своето десетилетно съществуване. Много от младите специалисти в българските библиотеки и архиви вече използват придобитите знания, като помагат за по-добрата организация на опазването в тези институции и за по-доброто съхранение на наличните колекции.

Като следваме опита на библиотеките и архивите по света, трябва чрез магистърски програми да издигнем знанията и възможностите на опазването на по-високо стъпало. Това ще стане със създаването на специалисти с конкретна насоченост, с по-тясна специализация и осигуряване на ръководни функции. Тези специалисти ще бъдат администратори по опазването, администратори по реформатиращото опазване и консултанти по опазването.

Администратор по опазването

Администраторът по опазването е библиотекар, който отговаря за планирането и прилагането на институционалната програма по опазване. Той обикновено ръководи няколко работни звена, включващи съхранение, библиотечна подвързия и реформатиране. В много институции масовата неутрализация също е включена в неговите задължения. Ролята на този ръководител е да бъде запознат с особеностите на тези работни потоци и да проследява изпълнението им според съществуващите стандарти за качество. Администраторът по опазването трябва да има отговорност и за бюджета, квалификацията, за контрола на условията за съхранение и ползване, контрола срещу биологични вредители, охраната на колекциите, дизайна на сградата, вентилацията, отоплението, политиката на експониране, разкриването на бедствия и възстановителните действия, както и прегледа на колекциите.

Най-важната задача на този администратор е да осъзнава и прилага знанията си за осигуряване на продължителния живот на колекциите и да намира средства за реализиране на програмите за опазване. Финансирането идва от различни източници, включващи библиотечния или архивен бюджет, държавни или други проекти. Този администратор трябва да предлага проекти или съвместни разработки с колеги, които оказват благотворно въздействие върху колекциите като цяло и да защитава тяхната финансова подкрепа. Успешното ръководство включва и предвиждане на бъдещи нужди. Той разработва стандарти. Има главна или финална отговорност за политиката за съхранение, обучение, ръководство или кординиране на работата на постоянния състав. Това е позиция, която изисква активен професионален опит, както и обширни знания за материалите и историята на книгите и хартията, на свързаните с библиотеката материали. Той трябва да допринася за професията чрез обслужване, преподаване, изследователска дейност и публикации.

Администраторът по опазването работи със завеждащите хранилищата за планиране на нуждите от реставрация и селектиране на документи за консервационни третирания. Осъществява ръководство на прегледа на колекциите, изработването и реализирането на специални консервационни проекти с аспекти на експонирането или дигитализацията. Може

да носи отговорност за бюджета на проекта. Помага при разкриване на бедствени ситуации, може и да ги ръководи.

Администратор по реформатиращо опазване

Всички колекционни материали се повреждат във времето в резултат на засилено ползване, или поради начина на производството им и съдържащите се в тях компоненти. Хартията става чуплива, слоевете, които съставят аудио- и видеолентите се деламинират, разместват се техните магнитни частици, софтуерът, използван за четене на информацията върху компакт дисковете остарява и не е достъпен.

Много институции използват реформатирането като средство в техните усилия да осигурят постоянен достъп до колекциите. Микрофилмирането е най-старата позната реформатираща техника, но съществуват и други възможности като фотокопиране на чупливи книги и дигитализация на колекции на хартиена основа. Администраторът по реформатирането е отговорен за познаване на реформатиращите технологии и за ефикасното управление на работните потоци при реализирането им. Някои от администраторите по реформатиране специализират в процеси като дигитализация, заснемане или в аудио и видео реформатиране.

Те най-често не изпълняват физически процесите на реформатирането, но организират подготовката на техници, извършващи този вид дейност и отговарят за качеството на получения продукт според стандартите. Разработват политиката за селекция на материалите за реформатиране и следят за внимателното ползване на материалите по време на заснемането. Могат да създадат система за разпознаване кога дигиталните данни са на границата на остаряването, така че да бъдат прехвърлени преди да се загубят.

Този вид администратори трябва да следят новите технологии и да ги въвеждат, да развиват стратегия на опазването за дългосрочен достъп. Тъй като технологиите се променят бързо, познаването на новите технологии и тяхната употреба се явява важен аспект от дейността им. Администраторът по реформатирането трябва да има подходящо образование и умения. Реформатирането е една от най-бързо развиващите се дейности в областта на опазването, особено с настъпването на дигитализацията като средство на опазване и достъп.

Консултант по опазването

Нова специализация в библиотечното опазване е консултантът по опазването. Такива специалисти са в помощ на по-малките институции, които не могат да си позволят лукса да притежават специализирани лаборатории. Консултантът се ползва от тези звена при разработване на програмите за опазване, като ръководител на прегледа на колекциите, ръководи спасителните акции при бедствени ситуации, консултира при изработване на проекти, свързани с опазването на фондовете. Той може да бъде със специализация на администратор по опазването или да има повече специализации. Често може да е консерватор или администратор по опазването и на частна практика. В много случаи при разработване на проекти на библиотека или архив по опазването, се изисква негова оценка за състоянието на хранилищата и колекциите. Те могат да са служители на по-големи библиотеки или архиви, да дават консултации и да извършват проверки срещу заплащане.

Лекционните занимания за този нов вид специалисти трябва да са съпроводени с активни практически действия (стажове в библиотеки и архиви, изработването на дипломни работи с насоченост към опазването, участие в семинари и др.)

Днес програмите за опазване на библиотечните и архивни материали представляват широките усилия за предотвратяване или забавяне на влошаването на състоянието на документите. В тях се разкриват и библиотечните звена, които по един или друг начин са свързани с политиката на опазване на фондовете, подчертава се отговорността им за развитието и ръководството на тези фондове, посочват се и последиците при неправилни техни решения и действия в процеса на опазване на рисковите материали.

В заключение подчертаваме, че само компетентно ръководство, въоръжено с необходимите знания и умения може да доведе до постигане на поставените задачи по опазването на документи и книги в библиотеките и архивите на България.

Подготовка, професионализация, приспособяване – бележки към профила на библиотечния специалист

Николай Поппетров

Предложеното експозе е опит да се измести акцентът от големите, поставяни в епохален или международен контекст теми (библиотеката като школа за демокрация и библиотеката като обществен информационен център) към проблемите на подбора и професионалното израстване на лицата от библиотечната сфера. Ще разгледам три процеса, пряко свързани с формиране на библиотечни специалисти. Те, в своята съвкупност имат решаващо значение за облика на библиотечната колегия. Същевременно те допират до проблематика, която, струва ми се, някак е подценявана.

По отношение на библиотечното образование в българското библиотекознание съществуват както изследвания, така и две оформени изследователски позиции – на катедрата към Софийския университет и на УниБИТ със своите представители Татяна Янакиева и Юлия Савова. А за това как се извършва библиотечната професионализация фактически няма проучвания. Тематичният кръг на ежегодните образователни семинари на УниБИТ („Нови информационни технологии в образователния процес“) обхваща преди всичко технологията на образователния процес и преподаването, но не и въпросът за цялостното формиране на кадрите.

Не бих проявявал интерес към темата, ако не се чувствавах лично засегнат. Многократно са ми отправяни забележки, че не съм професионалист от библиотечната сфера. Разбирам техния смисъл, нещо повече – убеден съм, че мнението на потребителя има основно значение при оценка на библиотечната дейност, но и че потребителят никога не може да се изравни с библиотечния специалист, поне не и докато не премине като професионалист към библиотекарската гилдия. Темата има значение като един от елементите на, или от друга гледна точка – подходите към голямата тема за профила на библиотечния специалист.

Струва ми се обаче, че въпросът с библиотечната професионализация трябва да се постави на едно по-цялостно разглеждане. Защото първите и много почитани библиотечни специалисти идват от друга сфера с друга квалификация. И ако за първото поколение библиотечни дейци – Дякович, Аргиров, Орешков липсата на основна библиотечна квалификация да е обяснимо, същото се повтаря и с второто поколение дейци – тези, които поставят основите на българската следвоенна библиография например – Димитър Иванчев и Христо Тренков, или други изявени специалисти от библиотечната сфера като Здравко Дафинов.

Същевременно възниква въпросът поради какви причини получила специално библиотечно образование Маргарита Димчевска трудно прави кариера в библиотечната сфера. Дали поради прословутото по онова време мъжко доминиране, пренебрежение и ревност към проявите на дамите в библиотечната професия? Или възможно поради факта, че в български условия на разглеждания етап на развитие е бил необходим повече широкия поглед, мащабното мислене, отколкото придържането към основни, но трудно осъществими в български условия технологични изисквания? Или, което обикновено се пренебрегва – само лични причини обуславят нейната скромна кариера в България.

Същевременно не малка част от работещите в библиотечната сфера имат двойна квалификация/образование – полувисше професионално и друго висше. Това е феномен, който също изисква специално разглеждане. И в двата случая – на специалисти без специално библиотечно образование и на такива, които са получили такова решаващо е съчетанието между подготовка и професионализация.

Наблюденията ми върху различни библиотечни кариери – както исторически, от миналото, така и съвременни, ме убеждава, че факторите подготовка и професионализация са

равнопоставени. Първият се прелива във втория, който е логично негово продължение, обратно – професионализацията може да замести липсваща отчасти или дори напълно първоначална подготовка. Не подлежи на никакви уговорки постановката, че специалната подготовка е не само необходима, но е и наложителна, най-малкото защото библиотечната (а и библиографската) дейност е технология. Проблемът е, че най-често се оценяват първични дадености за отделния библиотечен кадър: наличие на библиотечно образование, на някаква известност, на политическа или друга подкрепа. Безспорно, това са важни дадености, но само дадености. Нивото (и качеството) на придобитата специална подготовка се разкрива в процеса на професионализацията.

Професионализацията е процес, който се осъществява в хода на непосредствената библиотечна работа. Той не може да бъде сведен само до посещаване на различни квалификационни курсове и специализации. Неговата същност е непосредствено решаване на библиотечни задачи от различно естество. Без да подценявам различните квалификационни курсове само ще отбележа, че често те се водят от проминентни библиотечни специалисти, проминентното на които единствено е постове, които заемат в различни институции или обществени организации.

Факторът политическа подкрепа няма да разглеждам, защото той е достатъчно известен, както от миналото, така и от годините на прехода. Само ще отбележа, че за да станеш директор на библиотека освен професионални изисквания са необходими и политическа подкрепа, и политическа обвързаност. Още повече това твърдение е валидно за директор на регионален архив например. И като споменавам това не влагам в него нищо негативно. Само plediram и този фактор да се отчита, а да не се премълчава. Неговото анализиране би позволило да се открие действителният механизъм на застъпничеството, за което толкова много се говори.

Третият аспект от въпроса за профила на библиотечния специалист, който би трябвало да бъде разглеждан свързано с подготовката и професионализацията, е този за приспособяването. Няма да направя сензационно откритие с твърдението, че в библиотечните среди, както впрочем и във всички професии, има и процес на приспособяване. Такава е съдбата на повечето лица, попаднали случайно там – независимо по какви стечения на обстоятелствата.

Приспособяването има своите психологически и социални характеристики. То заслужава внимание както като процес на адаптиране към библиотечната дейност, така и като процес, който инициира конфликти в библиотечния организъм. Приспособяването е процес, който може да се развие в две посоки. Първата е желателната, при която постепенно се навлиза в спецификите на библиотечната професия. Успехът в това направление зависи от ръководството на библиотеката, от библиотечния колектив и разбира се, от самото лице, което се приспособява. Втората посока е тази при която приспособяването е частично, а в драстични случаи – и отсъства. Там лицето идва със своите протекции и те му гарантират в една или друга степен за определено време безпроблемно съществуване.

Тук бих искал да посоча, в контекста на разглежданата тема и една друга опасност за развитие на библиотечната общност. Това е процесът на създаване на мними авторитети. Лъжеавторитетът често прикрива явни провали, слаба квалификация, неправилни решения. Съчетано с авторитарен климат, конформизъм и малодушие това прераства в синдром на двойна зависимост. При него постът прави личността и осигурява успехите (дори и фиктивни, и фалшиви), а професионализмът се заменя с мимикриращи професионализъм белези: участие в редколегии, журита, съвети, комисии, с дежурно печелене на ненужни проекти и др.

В заключение искам да припомня една исторически утвърдена постановка: добра професионална подготовка, изпробвана в практиката компетентност, критичност и придържане към критериите са необходимият минимум от условия, гарантиращи стабилност на всяка професионална общност.